Proletari din toate țările, uniți-vă!

Gazeta literară

Anul X. nr. 462 **3**

Joi 17 ianuarie 1963 — ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ — 8 pagini 50 bani

ÎN ACEST NUMĂR:

EUSEBIU CAMILAR: Povestire

EMIL GIURGIUCA: Versuri

VICTOR EFTIMIU: „Stanislavski"

UNIVERSUL POETIC ȘI VARIETATEA STILURILOR

O caracteristică semnificativă și îmbucurătoare a poeziei noastre din ultimii ani, observată și uneori comentată de critică, o constituie fără îndoială tendința ei de diversificare, de cuprindere lirică a unor zone mereu mai largi ale realului și, paralel, de îmbogățire a resurselor și modalităților ei expresive. Fenomenul acesta nu poate rămîne fără consecințe în planul activității criticii, menită a-l valorifica printr-o înțelegere adecvată a tuturor formelor de poezie, printr-o atenție comprehensivă arătată tuturor încercărilor de diferențiere lirică în cadrul realismului socialist. Sporul de receptivitate trebuie să însemne totodată un spor de exigență: pseudoinovația va fi disociată de spiritul novator autentic, declarativismul retoric de patosul profund, bogat în semnificații, incifrarea ermetică a expresiei de formele unei gîndiri poetice dense, înclinată firesc spre laconism, abstractizarea superficială și gratuită de adevăratul lirism filozofic etc. În stadiul actual, critica are nevoie — pentru a duce o dezbatere fertilă în jurul problemelor liricei — de instrumente fine și sensibile, de criterii sigure și nuanțate, aprecierile ei fiind altfel ameninațate să apară nu numai ineficiente, dar, ceea ce e mai grav, lipsite de temeiuri obiective, alunecînd pe terenul arbitrariului. Primejdia aceasta nu este inventată: în unele articole care-și propun examinarea fenomenului liric, sub unul sau altul din aspectele sale, se poate constata existența — în forme de multe ori disimulate, dar cîteodată în afirmări directe — a unor prejudecăți restrictive, a unor tendințe de a considera unilateral rezultatele procesului de diversificare prin care trece poezia noastră. Astfel de interdicții sau prohibiții, argumentate confuz și debil, dar pe un ton nu odată peremptoriu, pot genera — din păcate — obositoare discuții sterile în jurul unor false dileme (să ne amintim defuncta controversă vers clasic — vers alb, care azi ne pare plină de atîta umor involuntar!) Sînt însă cazuri cînd reacția promptă față de unele păreri limitative e necesară. Am citit cu interes — în această direcție — articolul recent al lui Eugen Simion despre „Universul poeziei și critica literară" („Gazeta literară" nr. 1/1963). Chiar dacă păstrez unele rezerve, minore de altfel, trebuie să spun că sînt de acord cu punctul de vedere al autorului, cu sensul general al articolului. Fenomenul sesizat de Eugen Simion, — propunerea unor false ierarhizări între diferite tipuri de atitudini lirice — este real. Exemplele evidente, în care asemenea opinii să fie exprimate clar și răspicat, în termeni teoretici, sînt însă destul de rare. Orientările restrictive (semn al unei receptivități deficitare), își găsesc refugiu, în general, în activitatea practică de apreciere critică, unde efectele lor nu se mai traduc explicit. Aici, epitetul echivoc și aluzia, judecata de valoare formulată confuz, uneori inextricabil, contribuie la perpetuarea unor prejudecăți latente, dar încăpățînate. Eugen Simion atrăgea atenția asupra pericolului pe care-l reprezintă, de pildă, stabilirea unei ierarhii apriorice între lirismul citadin și cel de inspirație rurală. Redus la termenii lui expliciți, acest mod de a pune problema e ușor de combătut: avem aici de-face cu reluarea, în forme particulare, a valorificării îngust tematice

Matei CĂLINESCU

(Continuare în pag. 6)

Foto: DAN GRIGORESCU

MIHU DRAGOMIR

Salahor ceresc

Cînd coboram pe Marte,
Pămîntul răsărea.
Cu puls egal, albastru,
prin codrii deși de stea
vîslea pierdut în ceruri,
rămas atît: un număr.
Dar raza lui, ca șoimul
mi se-agăța de umăr.

Voi nu știați, dar noaptea
– în fiecare noapte –
trec, unul după altul,
văzduhurile șapte,
și, săgetînd din vîrful
stelarului meu turn,
cobor în cer, la munca
de salahor nocturn.

Prin tufele șerpoase
tăcînd ca niște rune,
în noaptea-ntretăiată
contrar de două lune,
prin vîntul ce nu-și află
nici martori, nici auzuri,
cobor și scurm, de secoli,
în albii și taluzuri.

Acolo stau și rîcîi,
cu frigul alb pe gene,
prin mutele canale
tăcînd, prepămîntene,
poate-oi găsi vreo cifră,
vreun prag tocit, vreo urmă
din tot ce-a fost planeta
rămasă-n cer o urnă.

Acolo stau și rîcîi,
pe-un glob al nimănuia,
poate-oi găsi tiparul
ce-a zămislit statuia
pe-o insulă-n Pacific,
și cheia ce deschide
planetele-ntrebării
din Anzi și piramide.

Ce luptă tace-nscrisă
în roșiile riduri?
Ce greu venin de soare,
ce năvăliri de viduri,
ce cosmic scrum al morții
văzduhul l-a cernut?
Planeta e, din leagăn,
pustie, sub cer mut?

Eu nu știu. Încă nu știu.
Dar știu că-n mări de spații
va trebui, ca mîine,
să-mi văd la față frații,
strălimpezindu-mi ochii
de așteptare grei.
Ce Soare vă-ncălzește,
necunoscuții mei?

Vă simt, o clipă numai,
cînd toate-n jurul mi dorm,
cu chipul mie-asemeni
dar vag, aeriform...
De ce nu smulgeți bolta
din grelele pecetii,
făcînd un semn, din Vega
sau vînătul Tau Ceti?

...Și noapte după noapte,
cînd stele cresc, descresc,
eu mă cobor la munca
de salahor ceresc,
planetele de-a rîndul
scurmînd, prin văi de ger.

Și, cînd cobor, Pămîntul
răsare-albastru-n cer.

INTERLUDIU ACVATIC

CARNETUL SCRITORULUI

Am vrut să văd Delta și am vrut să văd umbra ei galbenă verde, albastră în amiezi pustii și în vînt. Am visat oameni necunoscuți și o irezistibilă dorință a pas stăpînire pe cugetul meu, de a simți alte dimensiuni ale tării și a înțelege mai bine cuvîntul departe. De aceea mi-am petrecut o parte din vremea prea neîngăduitoarelor mele răgazuri într-un ținut al singurătății și am trăit un neuitat interludiu acvatic.

Am uitat acolo chiar și de propriile mele strădanii, într-atît de tiranică era zodia acelor frumuseți exilate pe o decînde a miracolelor, într-atît de înălțătoare era liniștea unor semeni care păreau a-mi spune solemn: dacă vrei să cunoști neistovita putere a vieții încearcă să existi un timp printre noi.

Da, le-am văzut toate acestea, va spune cititorul ce s-a abătut prin meleagurile de dincolo de Tulcea. Am plutit cu vaporul pe brațul Sulina, am poposit într-o agreabilă excursie la Mila 23 unde pescarii vin să descarce la cherhana bărcile pline de pește, și, la întîlnirea Dunării cu Marea, am văzut cum renaște portul de azi din abandonatul și somnolentul Europolis. Dar lumea spre care pornisem eu era alta și astăzi abia îmi dau seama că delta e mult mai departe de asemenea avanposturi cercetate de excursioniști. Nici Tulcea, nici Vulturul, Gorgova sau Crișanul — localități de un pitoresc familiar, nu-ți pot da totuși adevăratul sentiment al deltei; trebuie să pătrunzi adînc în spațiul lagunar dintre cele trei brațe, să înaintezi printre înfioratele solitudini ale apelor neliniștite de adieri și de păsări bizare, să asculți îndelung tăcerea și sunetele răzlețe care cutează s-o tulbure multiplicate de ecouri rătăcitoare și să privești soarele mutînd pe nisipuri și bălți, umbrele plopilor ca pe niște minutare de fum.

Eram la Sulina într-un sfîrșit de iarnă care prin acele părți se convertise în primăvară timpurie și caldă, în ciuda vîntului dezlănțuit cu violență, ridicînd vîrtejuri călătoare pe plaja întinsă și hașurînd frontiera dintre apele galbene ale fluviului și translucidul verde al mării. Am întîmpinat acolo, pe promontoriul îngust, răsărituri și apusuri de soare, am petrecut cu privirea vasele care veneau din larg poposind la cheiul nou al portului sau mai adesea lutind drumul Galați și în multe seri am ascultat povestirile bătrînilor marinari despre vremurile cînd această așezare trăia o istorie bizară, fiind vad al aventurierilor levantini și al unui trafic cosmopolit. Apoi într-o dimineață, părăsind portul care în anii noștri se trezește ca dintr-o agonie nocturnă, m-am urcat într-o șalupă minusculă, numai bună pentru calea ce mă aștepta și am pornit spre cea mai izolată localitate a țării. Pe sub bolta înaltă a unui pod am trecut din albia străbătută de nave, pe un canal tăiat de curînd și înaintînd cu încetineală am luat adevăratul drum al deltei. Din ceea ce s-ar fi numit sfîrșit de iarnă, cu cît intram mai departe în

A. E. BACONSKY

(Continuare în pag. 6)

SIMBOLURILE POEZIEI ARGHEZIENE

Biografia operei argheziene parcurge, îndubitabil, astăzi momentul ei cel mai luminos. Superioară sub aspect tehnic și grafic chiar și ediției bibliofile din 1959, ediția „Scrieri" ce apare sub îngrijirea autorului însuși, își propune să adune în spațiul ei tot ce e mai trainic din literatura lui Tudor Arghezi. Volumelor de versuri, ale căror cuprinsuri sînt reorganizate potrivit unor criterii tematico-artistice mai ferme decît cele din trecut, le vor urma cărți de proză epică și lirică, de publicistică. Cînd întreaga ediție va fi ieșit de sub teascuri, cititorii se vor găsi în fața unei opere de prim rang în ierarhia valorilor artistice românești, devenită ușor accesibilă astăzi, grație revoluției culturale. Este încă o dovadă a grijei pe care o manifestă partidul nostru față de valorile literaturii, a preocupării de a pune la îndemîna celor mai largi mase de cititori nestematele gîndirii artistice.

Tomul ce deschide seria cuprinde în sumarul său fostele Cuvinte potrivite (mai puțin cîteva Inscripții destinate unui ciclu special), îmbogățite cu trei poezii răzlețe (Pe ploaie, Oraș medieval, Sonet de izbîndă), cu Alte cuvinte potrivite (cu excepția unor poezii la care autorul lor a renunțat) și cu mai multe piese din Versuri de seară, — și Flori de mucigai, sporite cu o „floare" nouă: O noapte, în sfîrșit, poemul Aleluia!

Încă din prima sa ediție, aceea din 1927, volumul Cuvinte potrivite, ajuns între timp ciclu, înmănunchea poezii de vîrste diferite. În noua sa formă, el îmbrățișează o perioadă a creației argheziene și mai vastă, în decursul căreia s-au succedat mai multe vîrste lirice, începînd cu aceea a Agatelor negre (reprezentată în această culegere prin puține scrieri) și sfîrșind cu vîrsta pe care aș numi-o a înseninării temporare, a împăcării, obiectivată mai ales în fostele Versuri de seară. Cu neputință de a fi caracterizate global, Cuvintele potrivite dobîndesc în varietatea lor impresionantă o anume unitate de ton lăuntric prin aceea că, toate, gravitează în jurul unei întrebări devorante.

Cum trebuie trăit? Aceasta e problema fundamentală, problema care, răscolindu-i stihurile din tinerețe, revine cu o intensitate continuu sporită în etapa maturității poeziei lui Tudor Arghezi. Toate căutările poetului purced de la proslăvirea vieții active, dinamice și respingerea vehementă a existenței mărginite, fără țel, triviale, a existenței pe care o duc „nerozii rînjiți din circiumi, beți". Atît în proză cît și în versuri, poetul vestejește insul tîrîtor, își manifestă desconsiderarea față de închinătorii la idolul bogăției. Dintr-o poezie ca Iosif al Ungro-Vlahiei, bunăoară, se degajă dezgustul pentru asemenea specimene înmormîntate în odăjdii.

În Vlad Țepeș, poetul, fără să adreseze, asemeni lui Eminescu, cumplitului voevod chemarea de a veni să pedepsească „nebunii și mișeii", evocă amintirea lui cu vădită admirație.

Unul din „psalmi", reluînd un motiv de pamflet din Cronica îndreptat contra unui senator, tălmăcește, sub aparența rugăciunii și meditației în stil biblic asupra deșertăciunii avuțiilor, repulsia față de slujitorii lui Moloh. Psalmul este, de fapt, el însuși un pamflet, tot astfel cum pamflete sînt multe din paginile profeților Vechiului Testament. Ca un alt Ezechiel, poetul denunță cu indignare patima de înavuțire a „vecinului", dusă pînă la demență: „Vecinul meu a strîns cu ne-îndurare / Grădini, livezi, cirezi, hambare..."

Ca în toate scrierile argheziene, și în Psalm, imaginea averii nelimitate, a falmei și huzurului, se asociază cu aceea a putrefacției morale și fizice, a dezumanizării: „Urechea lui închisă pentru graiuri / Cu scamă s-a umplut de mucegaiuri / Gingia moale, înțărcată, suge, / Ochiul pornește, blînd să se usuce..."

Afirmîndu-și, cum se vede, dușmănia față de puternicii vremurilor de odinioară, poetul își mărturisește devotamentul și afecțiunea pentru mulțimile truditoare din sînul cărora e mîndru de a se fi ridicat. Creația și-o socotește, în Testament, „o treaptă", „în seara răzvrătită", ce urcă „prin rîpi și gropi adînci", „de la străbuni" pînă la „fiul" hărăzit să ducă mai departe mesajul predat cîntărețului de „bătrînii săi". În „cartea" pe care o dăruiește urmașilor, poetul îi avertizează că se găsește închis „hrisovul (...) cel dintîi / Al robilor cu saricile pline / de osemintele vărsate-n mine".

Declarîndu-se solidar cu miile de generații de asupriți, ce l-au precedat, el își definește arta ca un ecou al suferinței lor nemăsurate, ca „rodul durerii de vecii întregi".

Pornind din tinerețe, sub teroarea întrebării: cum trebuie trăit?, în căutarea idealului suprem de existență, poetul a apucat-o de la început cu îndîrjire pe căi ce nu-l puteau duce decît în hățișul speculațiilor sterile, într-un labirint de probleme.

Tălmăcire artistică derutant de originală a unui crîncen efort de cunoaștere, poezia argheziană filozofică din trecut nu e nici manifest fideist, nici literatură speculativă. Speculațiile scolastice, scriitorul le-a disprețuit totdeauna, ca de altminteri tot ce e livresc, bazat pe deducții abstracte, rupt de realitate. Despre misterul trinității, spre exemplu, a vorbit de mai multe ori cu sarcasm. Nu preocupări teologice, ci zbuciumări gnoseologico-etice general omenești au generat materia Psalmilor. Spiritul poetului a fost pînă în străfunduri răscolit de probleme pe care și le-au pus toți gînditorii lumii în decursul istoriei și cărora li se poate găsi soluția numai cu ajutorul dialecticii materialiste. Pe gîndirea științifică înaintată, Tudor Arghezi a ajuns să se sprijine de abia în anii construirii socialismului. Pînă să se ridice la înțelegerea filozofică materialist-dialectică a fenomenelor existenței, poetul s-a războit cu aparențele „mistere" de nepătruns ale lumii, cu îndîrjire ce amintește legendara luptă a lui Iacob, într-o noapte cu Dumnezeu însuși; ca și patriarhul biblic, care s-ar fi ales de pe urma încăierării, cu o rană la șold, din pricina căreia avea să șchiopăteze toată viața, opera argheziană, născută din lupta cu himera necunoscutului ce refuza să se revele, e plină de răni și sîngerări. În speranța de a descoperi pe această cale cauzalitatea adîncă, legea lăuntrică a manifestărilor existenței și totodată de a-și împlini năzuința de limpezire interioară, de a-și agonisi pacea sufletească, poetul e nerăbdător să cunoască natura presupusei ființe supreme, să înțeleagă raporturile acesteia cu omul, cu creația în ansamblu. Poetul caută divinitatea nu dintr-o sete mistică ce i-ar fi — cum credea Pompiliu Constantinescu — congenitală, organică; el caută, de fapt, adevărul împins de sforțarea foarte lucidă, intens colorată afectiv, de a înțelege, de a-și forma reprezentări limpezi, exacte, relativ la tot ce există.

Luînd, ca toți creatorii de mituri, drept realitate transcendentă, identificabilă cu Dumnezeu, proiecția în absolut a propriilor năzuințe confuze spre o stare de beatitudine edenică, individuală și obștească, poetul își voia visul „din toate, cel frumos" coborît din sferele ideale, întrupat, ca în mitologia creștină, Logosul. În această atitudine își are începutul acea dramă a căutărilor obse-

Dumitru MICU

(Continuare în pagina 6)

Recomandările pentru PREMIUL DE STAT AL REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

OPINII —

Activitate rodnică și îndelungată

Propunerea ca opera științifică și literară din ultimii ani a academicianului Tudor Vianu să fie răsplătită cu Premiul de Stat n-a surprins, firește, pe nimeni dar a emoționat profund pe toată lumea. De ce? Pentru că — fără nici o exagerare — toate generațiile de intelectuali din ultimele patru decenii s-au întîlnit în procesul lor de formare, direct sau indirect, cu această luminoasă și complexă personalitate a culturii noastre, care a știut să fie generoasă cu tineretul și a știut să-l învețe fără să-l dăscălească. De aceea am certitudinea că, de la zecile de mii de catedre ale școlilor din țară, în zilele acestea cînd oamenii muncii, în cel mai profund spirit democratic, sînt chemați să facă aprecieri și observații în legătură cu propunerile pentru acordarea Premiilor de Stat, elevii profesorului Vianu și elevii elevilor săi văd în propunerea Academiei Republicii Populare Romîne propria lor dorință. Profesorul Tudor Vianu a fost toată vremea exemplul unui efort susținut de înaltă intelectualitate, de cultură autentică și de exemplară hărnicie, puse în slujba celor mai înalte țeluri patriotice. Profesorul Vianu, atașat forțelor progresiste ale culturii noastre, a putut să-și dea seama de timpuriu, încă înainte de Eliberare, — în ciuda unor contradicții — **„ce-i lipsește țării și ce trebuie să facem pentru ea"** — cum mărturisește el, evocînd drumul generației sale de cărturari. **„Dragostea noastră de țară** — spune profesorul Vianu — **a fost adeseori chinuită ca toate iubirile mari. — Așezați între două lumi, între vechea lume a injustiției și aceea care se desemna la orizont, ne-am ales cu oarecare greutate domeniul, am arătat oarecare mobilitate în aspirațiile noastre. Am simțit nevoia să sistematizăm din nou întregul domeniu al culturii să punem o piatră în fiecare punct al temeliei ei".** Așa se explică poate, abordarea unor domenii atît de diverse: estetică și filozofie, istorie și critică literară, stilistică și critică de artă, poezie și memoralistică.

Prieten credincios al cărților, profesorul Vianu a fost și este prietenul celei mai de seamă cărți, care este viața. De aceea cum spune într-o poezie i-a plăcut să părăsească **„odaia doctorului Faust"** cu rafturile ei de cărți ,să-l lase **„pe Aristoteles în ladă"** ca să citească bucuriile și tristețele din ochii oamenilor. Paginile cele mai emoționante și mai eroice, înflăcărate de idealurile umanismului socialist, am avut nu odată impresia că le-a citit marele pasionat al cărții, împreună cu noi toți, în epopeea poporului romîn de după Eliberarea țării. În acest răstimp, contribuția savantului Tudor Vianu la formarea noii culturi socialiste s-a făcut simțită în multe domenii, excelînd mai cu seamă în studiile de stilistică și în acelea care puneau pe baze noi, marxiste, relațiile literaturii romîne cu literatura universală.

Acum, știința marxist-leninistă l-a ajutat pe cel care s-a arătat de mult pasionat de forța expresivă a cuvîntului, să studieze limbajul artistic în esența valorilor sale întrinsece, în strînsă corelație cu ideile și sentimentele ce se cereau exprimate. Autorul tezei de doctorat „Problema valorii în poetica lui Schiller" și al „Artei prozatorilor romîni", va continua să scrie după 23 August 1944, „Probleme de stil și artă literară" (1953) sau „Problemele metaforei și alte studii literare", „Literatura universală și literatura națională" (1956), „Studii de literatură universală și comparată" (1960), „Schiller", lucrări de o valoare deosebită care au avut darul să împingă înainte activitatea criticii noastre literare, s-o apropie mai mult de înțelegerea specificului literaturii.

Aceste lucrări sînt propuse pentru Premiul de Stat, pe care credem că-l merită cu prisosință. Cred că gîndurile de mai sus nu sînt numai ale mele ci ale tuturor elevilor lui Tudor Vianu față de munca și opera profesorului lor respectat.

I. D. BĂLAN

Apreciere unanimă

Am aflat cu satisfacție că romanul „Setea" de Titus Popovici este propus pentru Premiul de Stat. Ca bibliotecară și cititoare în același timp sînt pe deplin de acord cu această propunere.

Dintre lucrările literaturii noastre care descriu în pagini emoționante năzuințele și luptele victorioase ale țărănimii muncitoare într-o epocă de prefacere revoluționară a societății romînești, romanul „Setea" de Titus Popovici, stă la un loc de cinste alături de cele mai valoroase opere beletristice ale literaturii contemporane.

Ca bibliotecară la uzinele Republica, mi-am putut da seama de interesul pe care l-a stîrnit această carte în rîndurile muncitorilor. Din consfătuirile avute cu cititorii bibliotecii noastre, a reieșit că ceea ce ei prețuiesc îndeosebi în acest roman e patosul cu care prozatorul prezintă avîntul țărănimii, creșterea conștiinței ei politice, în împrejurările luptei pentru reforma agrară.

Dacă „Răscoala" lui Liviu Rebreanu este episodul zguduitor al luptei țăranilor într-un anumit moment istoric, „Setea" lui Titus Popovici este ilustrarea victoriei țărănimii în condițiile create de eliberarea țării de sub jugul fascist.

Din galeria portretelor acestei ample reconstituiri epice, figura Axei Moț mi se pare unică și de neuitat.

Aprecierea unanimă de care se bucură romanul printre cititori reiese și din citirea cîtorva cifre. În anul 1952, „Setea" a fost citit de peste 250 muncitori din Uzina noastră. După publicarea propunerilor pentru decernarea Premiilor de Stat interesul față de acest roman a crescut și mai mult. Cei care au citit romanul mai de mult, au vrut să-l mai recitească, iar cei care nu l-au citit pînă acuma, au venit să-l solicite.

Trebuie să-mi exprim în numele meu și al cititorilor noștri deplina adeziune la această propunere a Comitetului pentru Cultură și Artă.

Elena HAITA
bibliotecara
Uzinelor Republica București

Lirica militantă

Pentru poezia noastră contemporană Marcel Breslașu e una din cele mai reprezentative personalități, care și-a pus talentul în slujba marilor idealuri ale vieții socialiste. De aceea, propunerea de a i se acorda poetului Premiul de Stat apare întru totul îndreptățită. De la primele poeme pînă la „Dialectica poeziei" (1957) și „Alte «niște» fabule" (1962), Breslașu a străbătut o arie întinsă a problematicii social-morale în care orientarea sa politico-ideologică devine din ce în ce mai fermă, iar modalitățile sale de expresie — mai sigure și inedite. Evocarea luptei revoluționare din trecut într-un amplu poem epopeic — „Povestea poveștilor" — din care au apărut cîteva cîntări („Cîntec de leagăn al Doncăi", „În tîrg la Ieși, 1917") atestă forța lirică a poetului în conturarea eroismului comuniștilor. Dar poetul e și un satiric de o virtuozitate remarcabilă, ce folosește cu artă invectiva și ironia, contopind fondul liric cu sensul didactic într-o sinteză poetică remarcabilă.

Ceea ce reține atenția în „Fabule mici și mari pentru mari și mici" (1946), dar mai ales în „Dialectica poeziei" sau „Cîntece despre cîntec" (1957) este critica individualismului acut, a înfatuării, orgoliului și autoelogierii, năravuri antisociale. Cele mai multe versuri care dezbat problemele artei constituie un adevărat „manifest" impotriva estetismului, și tind să definească poziția noului umanism față de poezie. Dacă la acestea se adaugă exprimarea bucuriei noii vieți („Stanțe pentru Marea sărbătoare") și pledoaria pentru o artă legată de popor („Acum, aici, acasă"), precum și contribuția scriitorului la edificarea literaturii noastre noi destinate copiilor, avem o imagine aproape completă a creației poetului, care a îmbogățit cu sensuri inedite fondul clasic al fabulei, făcînd să-l străbată spiritul revoluționar al vremii. Consider de aceea judicioasă propunerea de a i se conferi Premiul de Stat.

Mircea MANCAȘ

Arta prozatorului

Am citit mai demult cîteva din nuvelele lui Oscar Walter Cisek și am apreciat arta cu care sînt scrise, forța de construire a tipurilor, și bogăția de viață cuprinse în ele.

Din articolele publicate în presă, din luările de cuvînt la diferite manifestări literare și cetățenești, am remarcat atașamentul scriitorului față de realitățile noi din țara noastră.

M-am bucurat cînd am aflat că Cisek va scrie un amplu roman consacrat unui eveniment important din istoria noastră. Citesc acum paginile primului volum din „Foc de vreascuri" și în fața ochilor văd parcă aevea figurile lui Horia și Crișan, caracterizați atît de bine de autor.

Am reținut și paginile în care Cisek descrie cu mînie atitudinea lașă și ipocrită a unor reprezentanți ai autorităților habsburgice, care prin măsurile lor au sporit revolta poporului.

Mărturisesc că aș citi cu multă plăcere și alte scrieri ale autorului „Focului de vreascuri", închinate actualității noastre imediate.

Fiindcă sînt conștient de înalta valoare a literaturii lui Cisek, susțin cu căldură propunerea de a se i se conferi Premiul de Stat.

Gheorghe BLEZNIUC
muncitor tipograf la Întreprinderea Poligrafică Nr. 2

O călăuză în lectură

Mă pasionează literatura universală și sînt extrem de curios să aflu cît mai multe despre marile figuri din istoria umanității. Am găsit în cărțile academicianului Tudor Vianu o călăuză prețioasă a căutărilor mele. Din studiile consacrate scriitorilor de renume mondial am desprins nu numai date utile, ci și comentarii pătrunzătoare și documentate care mă orientează în lectură. Am citit și articole scrise de academicianul Tudor Vianu în publicațiile literare, am ascultat și cîteva prelegeri publice, în care el descria cu admirație roadele înoirilor sociale din țara noastră, avîntul de masă al culturii sub îndrumarea partidului clasei muncitoare. Socotesc că autorul excelentelor studii despre literatura universală și despre problemele stilului capătă o răsplată meritată prin acordarea Premiului de Stat.

Alexandru MALINESCU
muncitor Întreprinderea „Electronica"

Cunoaștere și originalitate

Ziarele noastre au publicat recent propunerile pentru acordarea Premiului de Stat unui număr de creatori în domeniul științific, tehnic și artistic.

Printre numele întîlnite, privirea mi s-a oprit cu satisfacție asupra unora îndrăgite și de mine ca rezultat al bucuriilor estetice oferite de opera lor sau cunoștințelor căpătate de la ei. Restringîndu-mi aprecierile doar la unul singur, aș dori să-mi manifest mulțumirea că printre cei propuși la premiere se găsește și prozatorul Titus Popovici — creatorul romanului „Setea" — una dintre realizările de frunte ale prozei noastre contemporane. Romanul a stat totodată la baza scenariului cinematografic al filmului „Setea" — premiat la Festivalul cinematografic de la Moscova.

Mitru Moț — eroul acestui roman — va rămîne în literatura noastră un erou reprezentativ pentru țărănimea noastră ridicată la înțelegerea necesității de a lupta pentru construirea unei societăți noi. El scrutează timpul, zărind parcă licărul abia perceptibil atunci, a ceea ce avea să fie, nu peste multă vreme, lumina satului socialist.

O astfel de creație, izvorîtă din cunoașterea adîncă a oamenilor și împrejurărilor, căpătînd suflu și capacitate de a vorbi inimilor prin fericita îmbinare a talentului cu munca, merită toată prețuirea acordată, ca o expresie a stimei și încrederii atîtor mii de cititori.

Alexandru MELIAN
Student anul III Filologie

PAUL ERDOS „Poem"
(Din ciclul „Tinerețe, frumusețe, pace")

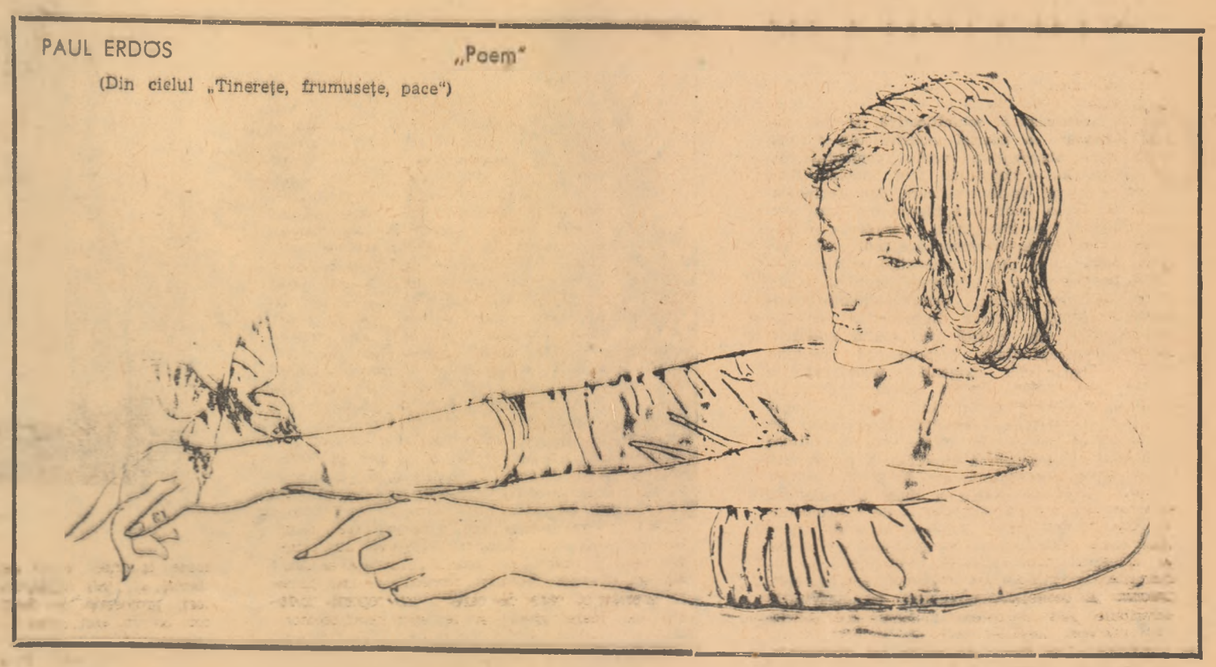

■ cronica literară ■ ■ ■

MARIA BANUȘ „Magnet"

Se recunoaște mai viu în acest volum o tendință pe care pare să o manifeste de la o vreme poezia Mariei Banuș. E vorba de o sporire considerabilă a reflexivității în actul liric. Evoluție firească a oricărui temperament artistic, odată cu timpul, ea n-ar ieși din comun, dacă nu s-ar produce într-o poezie a unor extrem de intense trăiri senzoriale. N-aș vrea să se înțeleagă de aici că, pînă a fi căpătat prezentul gust al meditației, versurile Mariei Banuș erau lipsite de substanță intelectuală. Departe de mine acest gînd! Cred însă că Maria Banuș a adus în lirica noastră o foarte vibrantă sprijinire a ideilor prin trăirile intime ale femeii care a purtat în propriu-i pîntec viața și — cum spune singură, — „scăldată-ntr-o sudoare de gheață", a simțit deasupra înlănțuindu-se „valul năprasnic al fericirii". Interesant e faptul că în poeziile din urmă, reflexivitatea nu stinge acest ecou surd, ale experiențelor omenești, trăite pînă în străfundurile ființei, ci caută să-l completeze cu altul speculativ, mental într-o simetrie neobișnuită, dar de o puternică originalitate poetică. Spiritul de asociere și disociere intelectuală tinde mult mai stăruitor ca înainte să însoțească viața simțurilor și fără să o tulbure în ce are ea autentic imediat, primar să-i descopere corespondențe morale și să-i organizeze datele în mari simboluri ale istoriei universale sau ale speciei omenești. Chiar titlul volumului și al unui întreg ciclu e rodul unei asemenea fericite amplificări. Punctul de plecare e și acum trăirea intensă senzorială: o amintire invizită cu toate ecourile ei în nări, în auz, pe retină: mirosul „mangalului încins", al „igrasiei", al „păturii vechi, îmbibate de nădușeală", al „untdelemnului prăjit" și al „gazului" în odaia săracă de cartier proletar. Tot așa se reîntoarce în minte, vocea gazdei spunînd simplu „la revedere, tovarășă", clefăitul sub cizme al zăpezii amestecate cu noroiul mahalalelor, tropăitul patrulelor S.S. cu capul de mort pe chipiu.

Memoria reține o imagine, reconstituită de astă dată, cu o halucinantă precizie vizuală: mîinile, „de școlăriță studioasă, / cu unghiile roase-n ceasuri de exaltare, / cu degetul mijlociu pătat de cerneală", mîinile „albe, cu vinele palide / încrucișate cuminți pe masa de brad, / în așteptare" și „în fața lor, / două mîini, ca două magnete mari, cenușii, / cu pilitură de fier și cărbune / pătrunsă adînc, / în toate crăpăturile pielii". Dar reflecția amplifică remarca, o judecă în perspectiva destinului poetei și o transformă într-un simbol istoric. Mîinile proletare, expresia muncii sînt magnetul care atrage ea o pilitură de fier conștiințele. Rezumată la ipostaze esențiale, lumea se rotește în jurul acestei imagini cheie, menite să-i deslușească sensurile. Strădania e de a face sensibilă printr-o experiență foarte comună și de aceea ușor comunicabilă o reflecție profundă care vizează rosturile umanității în univers. Platforme de lansare a rachetelor gîndirii rămîn mereu senzațiile primordiale ale existenței invocate cu o rară frăgezime. „Cîntec de viață lungă" începe printr-o descripție succintă și sugestivă a munciilor zilnice, accentul căzînd pe minunea rezistenței „delicatelor noastre țeluri umane". Semenii poetei „se cațără pe schele", „înfig cu putere cazmaua-n pămînt", „gîndesc și scriu pînă noaptea, tîrziu". „Îi văd — spune ea — puterniei și noduroși, / scrijelați de vînturi, de schije, de roți și cuțite, / cu pielea vinoasă, crăpată, dar plină de sevă, / ca o cohortă de arbori cu scoarța bătrînă, / forfecată de șanțuri, mustind de rășină". Sentimentul e inculcat de senzația foarte acută, adusă în surdina întregii evocări odată cu constatarea imediată că toate aceste trupuri au scăpat, „din focul războiului, / din colții de fier ai capitalismului", că se bucură abia acum de plinătatea sevelor lor vitale. Oricine s-a simțit legat pînă la intimitatea ființei lui de alt om și a încercat teama în fața fragilității naturii umane, oricine a cunoscut din dragoste spaima nenumăratelor primejdii care pîndesc alcătuirea noastră de carne și sînge — recepteazăimediat apelul Marei Banuș. Imnul vieții libere își desprinde acordurile, pornind de la aceste vibrații elementare. Faptul se repetă și în poemul „Scurtă întîlnire". Aici transformările revoluționare, care se săvîrșesc în jurul nostru, pătrunderea victorioasă a omului în cosmos, toate aceste semne ale unei noi ere conduc mintea poetei la reflecții tulburătoare. Maria Banuș încearcă să-și închipuie, contrăgînd îndrăzneț în imaginație milleniile, cum ar apărea ea cea de azi privirilor unui copil al viitorului. Meditația se naște la fel dintr-o confruntare a sentimentelor elementare cu condițiile noi pe care i le creează de pe acum existenței omenești progresul uluitor al științei și tehnicii moderne. Maturul se vede stîngaci și ignorant în fața urmașului îndepărtat, încă de la vîrsta jucăriilor dar înzestrat cu însușiri superioare, pentru că specia umană a suferit o mutație. Ideea e ridicată la înălțimea unui simbol de ordine evolutiv-istorică a omenirii. Viitorul nu e înainte ci alături. Între lumea de azi și lumea de mîine există doar un gard („și-acela, pe alocuri știrbit, aplecat într-o parte"). El merge odată cu noi de-a lungul șoselei pe care o străbate odată cu peisajul familiar al plopilor și salcîmilor copilăriei. Dincolo de gard ne însoțește reflexul viitor al eforturilor noastre de înălțare omenească. Privind îndărăt succesiunea civilizațiilor, Maria Banuș descoperă în scara ridicată de ele o impresionantă viziune activă a progresului plină de mîndrie și răspundere omenească. „Din nou străbat peisajul meu familiar — spune poeta după întîlnirea cu copilul de peste milenii — plopi și salcîmi, o fîntînă, un lan de porumb, / borne kilometrice de-a lungul șoselii. / Dar de-aci înainte, mereu, / paralel cu drumul, invizibil și continuu prezent, / Simt că există un alt peisaj, / cu arbori înalți ca niște cedri, / cu raze ce taie în diagonală văzduhul pîlpîitor, / cu iarbă, în care se joacă, printre obiecte ascultătoare, copilul / ce rostește cuvinte noi, necunoscute, / și știe și vechile, sacrele mele cuvinte: joc și iubire. / Prezența aceasta dă pașilor mei o cadență solemnă, / mersului meu măsură și liniște. / E pasul în care urcau scara cea largă de piatră, / pe dealul Acropole, aducătoarele de ofrande, la panathenee".

Nu întotdeauna fuziunea între reacția imediată, elementar omenească și reflecția chemată să ridice lucrurile la semnificații mai grave se produce. Din ciclul „Ochii copilului" mi-au plăcut numai primele poezii de descoperire a spaimelor vieții în universul antropomorfic infantil, cu miei aduși la tîrg spre a fi sacrificați, cu bufete enorme, care au burtă și labe și poartă coroană de lemn zimțuită ca Negru-împărat, cu discuții stranii la masă între părinți despre „timpuri normale". Punctul maxim al acestui proces e atins în „Lucifer", unde fetița trăiește beția revoltei împotriva minciunilor sacre sprijinite de autoritatea părintească. Fetița ține să-i comunice mamei, noaptea, în pat, răspunsul la invariabila întrebare, „unde se fac copiii?". Maria Banuș are astfel prilejul să scrie unele poate dintre cele mai patetice versuri ale sale ironizate la apariția în revistă de un comentariu afon: „Și simt cum o aripă mare de foc / mă ridică în sus, într-un vîrtej. / O apuc de cămășoiul ei alb, / o lovesc cu pumnii în piept, / o scutur și strig: / — În burtă, în burtă, în burtă! // Și simt cum mă ține în sus, în văzduh. Un înger drept și tumplit, / și simt cum trece prin mine / sălbatic, șuierător, / suflul aprins, luciferic, al adevărului". Cu excepția piesei „Strigăt", ceea ce urmează însă („Sorcova", Scrinciobul", „La poarta fericirii", „Criza", „Istorie") nu mai păstrează nici o urmă de poezie fiindcă e dezvoltarea didactică a ideii inițiale, care nu-și mai găsește ca în „Lucifer", „Monștri" sau „Timpuri normale" mijloace de inserare discretă, sugestivă, nu se mai diversifică în simboluri majore, ci rămîne ilustrată cam pedestru prin cîteva scene versificate. Iată și un exemplu: — „Pe gîtul ei blond, / trei aluniițe, / trei negre aluniițe... / O fleică, / în sînge / și trei momîțe... / — Vine! / — Hop, Lola, hop / Tu, aia mică, / hai, sorcovește-l / pe epitrop, / că don' / Jenică/ e cel mai fercheș / și galanton epitrop... („Sorcova"). Pe lîngă toate, cu transcrierea concentrată, ritmată și rimată a dialogurilor în poezie, ba în plus cu ambiția de a păstra și formele orale ale vorbirii, văd că n-am să mă împac niciodată. Nimeni nu vorbește în versuri și nu folosește în exprimarea obișnuită „haina de purpură și aur" a poeziei — cum spunea Ibrăileanu. Discutînd, oamenii fac ca M. Jourdain proză fără să știe. A voi să dai unui text concentrația și puterea sugestivă a poeziei, păstrînd totodată stilul vorbirii curente și încă dialogate înseamnă pură pierdere de timp. Aici, ori se adoptă curajos un limbaj neprozaic, cum face Eminescu cînd reproduce discuția dintre Mircea și Baiazid, păstrînd doar sugestia celor două individualități distincte, ori se stilizează pitorescul expresiei, adaptînd la el întregul univers imagistic, cum face Arghezi în „Flori de mucigai". Din fericire, Maria Banuș nu repetă această eroare în alte cicluri. Dimpotrivă, ele aduc numeroase exemple fericite de susținere a unui dialog în poezie cu mijloace adecvate. Așa e mișcătoarea conversație cu copiii din „Ne recunoaștem". Ideea e iarăși a dramatismului epocii de tranziție. Poeta aparține generației care a traversat infernul lumii de ieri, și a apucat să trăiască în socialism. E tentată, prin urmare, să caute mereu contrastele trecerii acesteia din preistorie în istorie printr-o raportare la felul de a fi deosebit al tinerilor crescuți sub noi zodii. De altfel acel pare să fie tema fundamentală a volumului, partea lui cea mai actuală. Maria Banuș vrea să facă evidentă aspirația noastră spre perfecțiune contemplînd prezentul cu ochii viitorului. În marele carnaval al vieții, — cum spune ea — omenirea poartă măștile vîrstelor. Dar astăzi se petrece ceva cu totul diferit. Copiii noului univers „sănătoși și normali" nu pot realiza stigmatele puse pe fața și pe sufletul părinților de epoca degradantă a fascismului și războiului. Prin „viscoasele" camere subterane de tortură, prin aerul „irespirabil, de scrum, putregai și carne martirizată" omenirea n-a putut trece fără să păstreze urme. A îmbrăcat „platoșa mîndriei sălbatice și a rezistenței" sau a fost marcată pe viață „cu semnul rușinos al cedării...". Copiii — zice poeta — „ne cred cu mintea, / dar sufletul lor refuză să creadă / și fuge din fața monstruoasei istorii". Părinții încearcă la rîndul lor un sentiment de contrarietate. Ceva se interpune între ei și generațiile noi. „Îți spun c-am văzut / scrie Maria Banuș — am văzut cum masca noastră mizgălită de sînge-i alungă / Și-am strigat după ei: / Nu sîntem cruzi! / Masca noastră e crudă. / Și-am încercat să rîd și să fac giumbușlucuri ca ei, / Și să-mi zmulg obrăzarul din carne, / dar nu s-a putut. / Mai străin le păream în poza grotescă, / și mai nepătruns". Simbolul include o cugetare profundă și trezește multiple rezonanțe sufletești. În privirile pure ale copiilor, care vor auzi doar din cărți despre exploatare, mizerie, măceluri de oameni, lagăre și cuptoare, străbunii își recunosc ca într-o oglindă vrăjită duritatea trăsăturilor, urmele preistoriei. Din conștiința acestei imagini mustrătoare izvorăște o chemare pătimașă la lepădarea ultimelor instincte ale fiarei rapace. „Cînd îl privesc — scrie poeta — închipuindu-și pe viitorul prunc al omenirii — simt parcă ce aspră mi-este gura; / Un strigăt vechi, războinic, pe buze s-a uscat, / Și haina de pe mine e grea, opacă, sură, / ca pielle din veacul depărtat // În fundul amintirii, prin vadul meu de sînge, / Coșmaruri trec, și leșuri mi-aruncă pe prundiș / Și casca năclăită-n măceluri mă mai stringe, / Și-o cicatrice fruntea mi-o taie curmeziș" („Viziune"). Dar din conștiința acestei imagini contrastante a două lumi, țîșnește și un sentiment grav de răspundere. Generația de trecere, generația încercată e singura care a străbătut o astfel de experiență omenească și nu e de mirare că pensula poetei se-ntoarce mereu la „trandafiru-nsîngerat" („Trandafiri"). Tot acest joc de oglinzi așezate cu tîlc față în față revine în volum, susținînd o lirică a retrospectivelor obsedante, a trezirilor fermecate din coșmarul trecutului, a veghei, a uimirilor fericite, a mîndriei și satisfacției pentru tot ce crește liber, drept și curat sub soarele socialismului. Răspunsul Mariei Banuș la căutarea dramatică a generațiilor în „carnavalul" vîrstelor vieții își păstrează iarăși fericite sugestii simbolice. „Totul — spune poeta — e să ne recunoaștem, / să nu ne pierdem în iureș, copii / Luați această insignă. Puneți-o în piept / Pe ea e gravată fruntea imensă / profilul lui Lenin, / bolta rațiunii și-a severei iubiri". „Puneți această insignă / Ne vom vedea, ne vom cunoaște...". În perspectiva majoră a saltului omenirii din preistorie în istorie e celebrată și încheierea colectivizării. Printr-o ingenioasă reinterpretare a parabolei biblice cu Cain și Abel, Maria Banuș sugerează cum odată cu stîrpirea instinctului de proprietate individuală va dispare și sursa egoismului uman și a urii. Cauza primei crime e fixată într-o imagine grandioasă de începuturi: Pe locul unde Cain tăbărise asupra lui Abel și-l ucise: „Ogorul zăcea despicat / Și din margini de hău, / o gîrlă de sînge curgea / Ci soarele-abia răsărise". Versiunea neprevăzută a parabolei biblice e schițată cu aceeași simplitate care capătă valoare de lege universală: „Omul — scrie Maria Banuș — îi spune astăzi fratelui său: / Să ieșim în cîmp, / și uite, ei ară-mpreună, și-n pace, cîmpia. / Un soare imens își împlîntă brăzdarul / între bine și rău. / „Ei nu vor ucide, nu vor ucide" / îmi strigă din slăvi clocîrlia".

Arta poetei — apare mai evident ca oricînd în acest volum — constă, cred, într-o asimilare a lumii sub semnul organicului. Metafora înglobează mereu elementele realității înconjurătoare în structuri vii, familiare. Obiectele se impregnează de prezența celor care au trăit printre ele. Haincle vechi de la Taica Lazăr, reține poeta, sînt nădușite, ghetele „diforme", Lipsită de dragoste, adică de principiul vital, lumea îi apare mineralizată. „Devenisem cerneală, stilou / Părul foșnea uscat, a hîrtie, / Zilele-și fărîmau coaja de ou / Mărunt alburie". Numai în această ipostază natura se impersonalizează pentru ea, îi devine străină: „Veverița, nu mă privea / Frunzele-și întorseseră fața / Uitasem cum tremură-o stea / și cum mînglie ceața" („Alchimie" s.m.). Maria Banuș schițează chiar o astfel de definiție a poeziei. Din lucruri neînsuflețite aceasta ar avea capacitatea de a reface universul. Miracolul are loc cum se va vedea imediat prin introducerea obiectelor în țesuturi vii, organice. Oamenii o privesc pe poetă cu milă cînd văd cum stringe într-o cutie, un clob, un fulg, un bilet perforat de tramvai. Dar scuturate înăuntru obiectele sună magic, ca pușculița copilăriei. Poezia știe să recunoască amprentele vieții lăsate asupra lor. „Din fulg o să răsară iar rîndunica, / Să despice văzduhul, / să se-așeze sub streașina ta. / Prundișul de ametist o să lucească în prima lumină. / Din țurțuri o să se tinguie iar invierea. / Chiar și umilul bilet perforat de tramvai / o să învie / Vom sta iarăși, subțiri și gravi, / în vagonul străvechi, / cu mînere lunguiețe de piele, / ce se zbat neliniștit sub tavan, / cu luminile tulburi ale orașului, defilînd prin geamuri întunecate, / cu mirosul de pănură al pallonului tău / îmbibat de ploaie" etc. („Poezie") De fapt Maria Banuș aduce în însăși structura metaforelor ei sentimentul universului umanizat, casnic aș spune, familiarizat prin îndelunga conviețuire pînă și cu caldarîmul străzilor, cu zidurile clădirilor, cu materia inertă, căreia îi împrumută patina vieții, așa cum arată atîta de mișcător poeta în „Pietrele sfinte". Sună în schimb cam a gol la ea declamațiile cosmice, cu o imagistică abstractizată de tipul celei cultivate în „Generația mea" („rază ce pal ingenunche" (?), „murgă licoare tomnatică", „vulturul zorilor", etc) „Traiectorie („Scrîșneau, căzînd țîțînele gheenei / pe cînd lumini zbucneau sub bolta spartă) sau „Cu ceruri strămutate" („E simburele lumii cel spart, e ca nucleul /În care dorm teluric, puteri — și nu mai dorm". Tot așa, unele compuneri pur și simplu fără vlagă ca „Nesaț", „Neliniște matură", „Cîntă clipa" „Moment de tăcere" puteau lipsi dintr-un volum care, prin densitatea lui poetică și sufletească de adîncime, confirmă încă o dată cît de bogată în seve rămîne poezia Mariei Banuș și în această ipostază nouă meditativă.

Ov. S. CROHMALNICEANU

PRIVIGHETOAREA OARBĂ

de EUSEBIU CAMILAR

Bătrînul meu prieten, învățătorul Gherasim, după o clipă de tăcere a reluat:

— ...eram prea mic! Abia ajungeam la clampa ușii! Rațele m-ar fi putut apuca de nas, fără nici o osteneală. De pe-atunci l-am cunoscut pe Duhamin. Am îndurat multe chinuri, din partea bunicii mele, pînă ce-mi împreuna trei degete de la mîna dreaptă, și mi le potrivea pe frunte, pe pîntec, pe-un umăr și pe celălalt, — și pînă ce rosteam niște cuvinte stranii, terminate totdeauna cu... „și-al sfîntului duh, amin!" Așa s-a născut numele acesta, Duhamin, sub ghionturile bunicii și sub amenințarea ei că „la noapte vine Duhamin să ne dea foc!"

Duhamin lua chip de fiară cu nouă capete, ca balaurul din basm, ori îl vedeam venind în puterea nopții, cu șomoiag aprins... Încercam deseori să ghicesc unde se afla, căci bunica îmi spunea că el este în toate și pretutindeni. Deseori, după ce mă ghiontea bunica ori mă croia cu varga, îmi spunea că dacă nu adorm de vreme, Duhamin vine să mă ia, și eu mă prefăceam că dorm, așteptînd îngrozit. Cred că l-am simțit pe Duhamin în toate nopțile copilăriei mele...

Nu mi-am cunoscut părinții. Tata murise chiar la începutul războiului. Mama se topise de jalea lui. Unica soră, mult mai mare, Candachia, lipsea totdeauna de-acasă. Lucra tocmai la Parțic, la boieresc. Creșterea mea se desfășura sub grija bunicii, o băbuță rea-foc, îndoită ca cîrja.

— Uite-l... vine Duhamin! a strigat ea într-o zi, arătîndu-mi cum vine furtuna de vară, întunecată, bătînd cu piatră, distrugînd porumbiștile, culcînd la pămînt griele, secările, orzurile coapte. Atunci am simțit toată puterea acelui monstru ceresc, căci o piatră mare cît oul de porumbel mi-a spart capul! Bunica mi-a poruncit să îngenunchez să cer iertare lui Duhamin. Cînd a trăznit în turla bisericii, spaima de monstru m-a zguduit din cap pînă-n picioare. Bunica spunea:

— Așa pedepsește cerul, satele unde sînt fete tinere ce nu vor să se mărite la timp! De ce nu se mărită Candachia cu Straton?

Pădurarul domnesc, Straton, lua și el înfățișare de monstru, și-l uram cum nu pot spune cuvintele. De ce venea s-o chinuiască pe Candachia? De ce o tot amenința că-i scoate ochii verzi ca iarba, sau că o spînzură de părul ei lung, bălan? De multe ori eu aruncam în urma lui cu pietricele. Odată l-am și nimerit. Asta s-a întîmplat nu mult după ce bunica a fost luată într-o noapte de Duhamin și dusă în deal la vișini. Candachia nu s-a mai dus la Parțic. Lucra în cîmp, la sapă. Era frumoasă ca floarea-soarelui. Ea îmi era și soră și mamă. În afară de zîmbetul ei și de glasul ei, n-am cunoscut nimic mai frumos niciodată. Stam deseori în fața nopții și simțeam cum prinde a crește frica, pe măsură ce lucrurile din preajmă și umbrele luau alte și alte înfățișări. Dealul cel mare se preschimba într-un animal colosal, culcat pe labe. Și parcă din înspăimîntătoare depărtări de timp, venea pe cărarea miilor de secoli, frica duhnind a peșteră friguroasă: în inima mea pulsau generații încovoiate sub spaima de faunele colosale...

Ce se sădește în ființa noastră, și ce se dezvoltă numai, după naștere? Cred că ne ivim sub soare, cu o puternică parte de stihie, după cum marea poartă în sine furtunile și vioara cîntecul. Șlefuirea unor instincte în sentiment, a durat ani, mii de mii, din rînduri de oameni în alte rînduri. Abia sentimentul a izbutit să ducă omul către țărmul istoriei, spre a și-l făuri și consolida. Toate faptele, chiar și cele mai mărunte, contribuie la întărirea acestui țărm, precum la consolidarea digurilor și grindurilor contribuie pînă și paiele duse de ape și cele mai mărunte oase ale ființelor.

Cînd se întorcea Candachia de la sapă, toate spaimele se risipeau. Glasul ei cald mă învăluia tot, și zîmbetul ei mă urmărea pînă în cea mai ascunsă cută a somnului. Țin minte că mă lua în brațe și cînta. La început o auzeam ca prin vis. Îi confundam glasul cu murmurul pîrîului, dar mai cu seamă cu privighetoarea ce cînta noaptea în grădină la Maldan! Mai apoi, cu cît creșteam, cu cît deslușeam și deosebeam lucrurile, mă uitam la ea cum cînta și o asemănam cu plopul înalt, tremurător, încărcat de șoapte și oftări, plin de foșnete și încoronat cu lumina răsăritului. Părul ei bălan, ochii ei verzi ca iarba, mă îndemnau s-o asemăn cu o împărăteasă veche, văzută pe-un ban. Tot satul îi spunea Privighetoarea. Într-adevăr, ea și Privighetoarea de la Maldan erau două făpturi cu inimi și oftări identice... Îmi aduc aminte de-o noapte și de-o furtună. Valurile de apă se izbeau în ușă și-n ferestre. Tuna și fulgera. Candachia a ieșit în prag. Și-a dus mîna la inimă, parcă a rugăminte. A zîmbit către cineva din furtună și a început să cînte. Și țin minte că ploaia a stat! Și s-a întins peste lume un cer albastru, presărat cu stelele limpezi și tremurătoare, și Candachia cînta înainte, mai înalt, și cum se oprea să-și adune sufletul, se auzea în plop la Maldan cealaltă privighetoare. Și cum începea iar Candachia, glasul celălalt scădea sub o surdină moale, și pînă tîrziu au tot cîntat, mult după ce luna aurie răsărise și noaptea s-a luminat mai tare.

De ce se bucurau oamenii și de ce oftau, auzind-o cîntînd? Asta mă întrebam pe-atunci, dar acum înțeleg că inima ei ne înregistra zbaterile, tristețile, rîvnele, bucuriile, speranțele, și ni le reda clocotite în sîngele ei... Cînd cînta Candachia, lumea se auzea pe sine. Glasul ei sensibil ca o diafragmă de lumină, urca gîndirea și inima noastră pînă la poemul universal, le încadra în muzica florilor și culorilor, în melodia arzătoare a luminii. Cîntecul e pîine de toate zilele, bun firesc al ființei umane, el exprimă depozitele simțămintelor colective, și numai așa ne mișcă pînă la lacrimă și strigăt... Talentul cîntărețului nu poate fi făurit în izolare. Obștea și-l selecționează și și-l făurește. Candachia cînta pe scena vieții noastre, cu fundal alcătuit din păduri de pe vremea zimbrului și cu acoperiș înstelat, întins în prima seară a Genezei. Ea fusese selecționată și făurită, de simțirea oamenilor noștri. Lucrase la sensibilizarea inimii ei, durerile, suspinele, rîvnele și speranțele. Acum ea ne înapoia avuțiile din diafragma de lumină. O însoțea în cîntare Natura, prin fiica ei Privighetoarea.

Numaidecît după ce au tăcut ele, în noaptea aceea de demult, s-a arătat la pîrleaz, cu pușca-n mînă, omul acela înalt, mustăcios, amintitul Straton. S-a uitat la mine rău, ca și cum l-aș fi încurcat. S-a așezat pe prispă. A întrebat-o pe Candachia de ce stă singură și nu se mărită cu el? Apoi a amenințat-o, ca de obicei, că-i scoate ochii dacă se va mărita cu altul! Candachia sta dreaptă și tăcea. Apoi el s-a lăsat în fața ei într-un genunchi și spunea:

— Numai ochii să ți-i sărut, leliță Candachie! După aceea, dacă-mi poruncești tu, îmi împlînt cuțitul drept în inimă, ori îmi scuip creierii cu glonțul...

Candachia tăcea. Apoi s-a dus în luncă, sub plopul tremurător, și și-a potrivit iar glasul după al privighetorii. Și cînta mai tînguitor decît împărăteasa păsărilor, chemîndu-l acasă pe unul Milian, din cine știe ce ierburi străine, unde putrezise, poate... Straton sta pe prispă, asudat tot. A spus la urmă:

— Bine, leliță Candachie! Numai să nu-i văd pe careva pe lîngă tine, că te nenorocesc...

II

Dar și peste întîmplările acestea aveau să se suprapună altele, și trebuie să mărturisesc că m-am adîncit în descoperirea lumilor aflate doar pe cîteva palme de pămînt. Voi să număr în primul rînd lumea extraordinară a furnicilor, în mișcarea ei necontenită. Stăteam cît era ziua de lungă, plecat asupra acestui miracol viu, și mă urmăreau și-n somn puhoaiele lumilor migratoare. Țin minte că pe vremea aceea am ieșit într-o dimineață în prag și am cerut Candachiei să-mi dea soarele! Ea a zîmbit spre miinile mele întinse, și m-a luat în brațe, și m-a arătat soarelui, tot... tot! Pe urmă a început să cînte, de-o bucurie cum n-o pot spune cuvintele: se auzise că se întoarce bădița Milian de la război... Eu eram tot lipit de inima ei, și i-o auzeam cum i se zbate, cu cît cînta mai tremurător... Am tresărit cînd am simțit în creștet un strop fierbinte! Mi-am îndreptat fața spre ea: rîdea și plîngea de bucurie! Și cum îi lunecau lacrimile ca niște buburuze, mi-am ridicat mîna spre ele, să le pipăi sau să le prind, însă toate i s-au furișat repede în sîn! Așa am cunoscut cele dintîi lacrimi. Pe-atunci, Duhamin dispăruse din mintea mea. Îi luase locul icoana luminoasă a Candachiei. Cu cît creșteam, nimeni nu mă ținea la fereală, ci care de care m-au repezit unde era mai mare greul, și le sînt recunoscător, căci m-au călit pentru întîlnirea cu ceilalți oameni!

Eu unul cred că n-a avut copilărie cine n-a văzut măcar într-o primăvară, migrarea cărăbușilor către codrul tînăr! Dar nenorocirea Candachiei s-a întîmplat tocmai pe la migrarea cărăbușilor...

Întîi s-a arătat la noi în ogradă unul burduhos și cu brîu roșu, moșul Filimon. Pe urmă o femeie înaltă, slabă ca o cociorvă, lelica Zenobia. La urmă a intrat și bădița Milian, și Candachia a țipat de bucurie! Se potriveau amîndoi ca două lacrimi! S-au dus la hram la Sarafinești. Cum au ieșit ei pe poartă, m-am suit în mărul cel mare, de unde se vedeau drumurile spre depărtări, poate-poate voi deslușî prin zorii limpezi cîrdul hrămarilor! Se luminau tot mai tare cîmpiile și codrii. În toate frămîta o putere biruitoare, și parcă bădița Milian și Candachia se alintau pe ape, fremătau în holda coaptă, se legănau în plopii de pe drumul împărătesc. Cînd porneau sorburile, stîrnind și urcînd colbul în vîrtecușuri înalte, eu ieșeam în drum și băteam din palme, ca și cum ar fi jucat în sorburi bădița Milian și Candachia... Pe urmă m-am culcat cu fața la cer în trifoiul înflorit, adînc mirositor, și mi se părea că mă culcasem în poala Candachiei... și ea îmi cînta încet și lin prin bîzîitul albinelor, prin foșnetele aripilor de gîjulii, prin șoapta ierbii... Cît de bun era pămîntul! Ce le mai trebuie copiilor părinți, cînd pămîntul, părintele cel mare al tuturor, îi are așa de frumos în grijă? Încet, încet, am uitat de Candachia, am uitat că exist, așa cum stam întins în lanul de trifoi, cu mîinile căpătîi și cu ochii sus, sus, la zborul porumbeilor albi... Și închipuirea mea se juca în zborul porumbeilor, se scălda în apele seninului...

Mai apoi, spre seară, m-a cuprins grija! M-am dus în lungul drumului și m-am tot uitat la răscrucile către Sarafinești... Am așteptat pînă noaptea tîrziu, ascuns în niște scaeți. Pe urmă m-am întors acasă. Am strigat plîngînd în hohote, cutremurat de-o presimțire neagră:

— Candachia! Leliță Candachia...

M-am culcat, după ce mi-am amintit cuvintele bunicii, că dacă te lași în seama lui Duhamin nimic rău nu ți se poate întîmpla... Și după ce l-am rugat frumos, mi-am pus mîinile căpătîi și stam cu fața la pîlpîirile astrale. Zîmbeam fără grijă, așteptînd-o pe Candachia cu toate puterile mele, așteptînd-o și prin firele ierbii, și prin rădăcinile copacilor înalți, foșnitori, proiectați pe cerul depărtat. Eram întins tot, ca un arc, pînă la țipăt. Deodată s-a lungit la picioarele mele o umbră. Am deslușit și umbra unei puști lungi... Venise Straton! M-a întrebat cu glas încărcat de ură, clătinîndu-se strașnic, de beat ce era:

— E la Sarafinești? La Sarafinești? Cu Milian? La Sarafinești? Și mai cu cine? Oh, vai de inima mea și de ochii cui știu eu...

Am tăcut îngrozit. Straton s-a îndepărtat repede, gemînd și grăind singur, ca nebunii. Îmi spunea un gînd că se duce drept înaintea Candachiei, și am prins să mă rog fierbinte către Duhamin, și numaidecît ochii mi s-au umplut de lacrimi. Șopteam, cu fața la cerul limpede:

— Duhamine, te rog ia-o în paza ta! Dă-i de știre că Straton îi iese înainte... ascunde-o în umbra ta și apăr-o...

Am adormit scăldat în lacrimi, și cu cît mă scufundam în somn, Duhamin parcă zîmbea asupră-mi, încredințîndu-mă că pot dormi liniștit, căci nimic rău nu i se poate întîmpla Candachiei, cîtă vreme o are el în pază!

— Dacă-i așa, e bine... am răspuns rîzînd printre lacrimi, și rostogolindu-mă într-un somn de plumb.

M-am deșteptat deodată! Candachia sta plecată asupra mea, legată la ochi cu o broboadă neagră. Gemea de-o durere îngrozitoare. Mă căuta cu amîndouă mîinile, să-mi nimerească fața...

— Candachia! am răcnit din toate puterile.

— Gherasime! Aici ești? a răcnit și ea, izbucnind mai tare în plîns. Tremura ca de un frig groaznic. O ținea de subțiori lelica Zenobia.

— Și n-am să mai văd soarele?

— Blestem cerului și pămîntului! Ticălosul ți-a băgat unghiile în ochi. Pe urmă a fugit.

— Dar Milian... Milian...

— S-a luat după dînsul, prin codrul Gheunoaelor! Are să fie moarte...

— Dar Duhamin? am strigat eu. Nu te-a apărat? Nu ți-a spus să te păzești?

Am tăcut. Mi-am ridicat pumnul. Lelica Zenobia m-a mîngîiat pe față:

— Liniștește-te, Gherasime...

Atunci a căpătat Candachia porecla de Privighetoare oarbă. A zăcut mult, pe prispă. Așa a pătimit ea, și abia acum îmi dau seama ce înspăimîntător a fost! De-atunci urăsc gelozia, această reminiscență a vieții Hoardei! Numai Hoarda își putea oarecum justifica instinctele primare, ce nu stau bine de fel, pe fața omului din secolul XX, luminată de sentimente superioare, atît de greu cucerite, șlefuite cu unghiile și cu dinții! Ce drept avea Straton, asupra Candachiei? Că se îndrăgostise de ochii ei verzi? Ce drept îi da acest fapt să pună pe urmele ei vipera, s-o urmărească mereu, s-o muște de gleznă, să i se strecoare în pat și-n gînduri! Multe vede omul în zilele lui, multe rîvnește, dar nu toate i se cuvin! Candachia a fost victima unui ticălos, înlănțuit de instinctul mai vechi ca toporul de piatră, mai înfiorător ca mugetul din pădurile erelor ciclopice! Omul va trebui să se elibereze și de lanțurile geloziei, să urce și mai puternic spre erele viitoare, cînd doar prietenia creației va uni femeia și bărbatul. „Temerea" ucide tot ce-i nobil în noi, duce la desfigurarea totală a fizionomiei sufletului, iar insul apucat de gelozie sare cu cîteva etape înapoi, îmbracă blana de fiară păroasă și înșfacă cuțitul de piatră, demult lepădat în muzeul timpului... Între oameni de omenie, există contracte și dezlegări, pentru toate circumstanțele... Bărbatul și femeia nu mai au ce-și spune, abia cînd nu mai au ce zidi, nu mai au nici ce-și comunica. A sta laolaltă după ce sensul creației piere, înseamnă risipirea inutilă a timpului! Dar nu despre asta-i vorba, aici, în legătură cu drama Candachiei. Ea ar fi putut crea împreună cu Milian, și nu încovoiată sub biciul geloziei unui troglodit! Dar în sfîrșit, toate, toate s-au trecut! Pe la coptul porumbului, Candachia se mai întremase. Mi-a spus într-o zi:

— Tu, Gherasime, de-acum va trebui să-mi slujești de lumină a ochilor! După cum eu ți-am trecut ție inima mea, trece-mi și tu mie ochii tăi...

Eram gata să-i spun că-i dau numaidecît ochii mei, să și-i pună între genele înlăcrămate, dar ea a zîmbit stins:

— Nu așa, Gherasime! Va trebui doar să-mi spui cum arată lumea...

Apoi, după un timp a venit lelica Zenobia. A prins să istorisească. Straton fusese găsit mort, într-un șanț, mîncat de muște. Milian se înfățișase legii, de bună-voie...

— Acum, Gherasime, a spus Candachia după ce s-a mai liniștit din plîns, două bucurii mi-au rămas, totuși: tu, lumina ochilor mei, și cîntecul...

— Nu cumva pleacă berzele? a întrebat după o clipă de ascultare.

— Ba da, leliță Candachie...

— Atunci descrie-le plecarea, lumină a ochilor...

Și lelița Candachia s-a așezat mai lîngă mine, pe prispă, și i-am tot descris stolurile. Și ea zîmbea și clătina din cap, ca și cum le-ar fi văzut aevea. Și seara m-a întrebat:

— Luminoase-s stelele, Gherasime?

— Luminoase, leliță Candachie! Dar Duhamin nu mai rîde în lumina lor! De ce am tot fost amăgit că Duhamin se află aevea?

Candachia tăcea, numai mîna dreaptă îi tremura tare. Simțeam cît îl ura și ea pe Duhamin, pe monstrul plăsmuit de mințile speriate de relele pămîntului! Încet-încet îmi dam tot mai bine seama că binele și răul stau aici între oameni, și că degeaba împreunăm mîinile, cînd de drept trebuia să ridicăm pumnii. Am și rîs, la o vreme, că mă încrezusem cîndva în cea mai inutilă plăsmuire a copilăriei omenirii!

Și a venit iarna, și focul duduia în sobă, și Candachia îmi tot cerea să-i descriu cum joacă flăcările, pe dușumea și-n înaltul pereților. Și-i descriam pădurile fantastice, de aur, și fauna stranie alcătuită de umbre și lumini. În horn, deasupra jocului feeric, Crivățul suna dintr-o goarnă a Titanilor. Și pe urmă s-au auzit primii picuri căzînd din streșinile înghețate, și Candachia a tresărit, voioasă, simțind apropierea primăverii. S-au întors, una cîte una, rîndunelele, și cînd am prins a i le descrie, ea se prefăcea că le suduie, dar le spunea niște cuvinte fierbinți ca focul, le poreclea „sufletul și dorul meu... codatele și înaripatele mălcuței... lacrimile inimii mele..." în timp ce rîndunelele ciripeau deasupra ei sub streșină... Și cînd s-au arătat primii cocostirci, eu am țipat! Apoi i-am tot pîndit, să văd dacă vin drept către șura noastră... Și mai apoi, în dimineți clare, înalta și vechea toacă a satului s-a auzit iar, și gospodarii spuneau scărpinîndu-se sub căciuli:

— Tocați, berzelor... tocați din pliscuri cît vă place! Hei... bine ați venit! Pe unde-ați umblat? Cum e prin lumea largă? Pe la noi a bătut grozav viforul... Tocați, berzelor... tocați... sculați-ne cît mai dimineață, căci zilele omului sînt tare scurte...

Apoi, dinspre cîmpii au prins a puhoi spre frunza crudă, milioanele de cărăbuși, într-un zumzet neîntrerupt. Năvăleau mînați de instinctul orb, și se izbeau de dîmburi și de pomi, dar veneau neîntrerupt, alte milioane, în invazia către codrul tînăr. Copiii stăteau în fața lor în rînd, încercînd să-i stăvilească, cu ramuri verzi și cu pălăriuțele. Candachia sta pe prispă, ascultînd larma invaziei. Mă tot îndemna să mă amestec și eu, să mă joc, dar se vede că și dorul de joacă pierea... pierea inevitabil copilăria...

— De ce m-ați amăgit, oameni? spuneam în gîrdul meu noaptea, uitîndu-mă la stelele pîlpîitoare. Era atîta pace, încît parcă numai inima mea zvîcnea în toată întinderea Universului. Dacă întîrziam la fereastră pînă spre ziuă, vedeam cum stelele dispar una cîte una, și o clipă stam speriat: unde se duceau stelele? Mîna cui, sau grebla cui, le aduna din ogorul cerului? Cîteodată ploua cu piatră, și Candachia își tot împreuna degetele de la mîna dreaptă, ca odinioară, să-l roage pe Duhamin să apere cîmpul de distrugere, dar repede ofta și-și scăpa mîinile în poală. Odată, în timpul unei ploi cu piatră, m-am furișat afară, să văd ce se întîmplă în grădină. M-am întors cu o tulpină mare de porumb inspicat, rupt și ferfenițit de piatră. Candachia l-a luat în mînă. L-a pipăit. Pe urmă a lăcrămat asupra lui. Dar toată grădina era o dărîmătură, o ruină, un cîmp de măcel înfiorător. Și cum tuna înainte, Candachia și-a strîns în poală amîndoi pumnii. O cută adîncă i s-a ivit între sprîncene...

Și încet-încet, cu trecerea timpului, am ajuns și eu la țărmul istoriei, căci ajungem la țărmul acesta numai cînd prindem și noi a crea, numai cînd ne înlănțuim în lucrul universal și etern...

Astăzi încă, de cîte ori mă întorc în satul meu, aștept să mă întîmpine Privighetoarea oarbă. Parc-o simt cum mă ia de mînă și cum mă duce într-o încăpere ca o chilioară, ce dă spre grădinița cu mixandre...

Multă vreme a trecut de la aceste întîmplări! Privighetoarea oarbă sta dreaptă în portiță, și cînd simțea drumeții, îi întreba dacă n-au auzit de fratele ei dus în lume să se facă învățător! Cum am sfîrșit școala normală m-am întors în sat. Și cînd privighetoarea oarbă cînta, tot satul o asculta! Mulți lăcrămau. Și cîteodată așa de sigure îi erau mișcările, așa de precis nimerea lucrurile, încît credeam că orbirea fusese un coșmar și se trecuse!

Chiar și orbii din naștere, nu trăiesc într-un întuneric total, uniform și etern. Viața exterioară, puterile teribile ale Universului, trebuie să scapere și-n simțurile orbilor, să le dea reflexe măcar cît ale astrelor în mările înnoptate! Ei trebuie să intuiască măcar, străluminări din adîncul timpului, din lungul generațiilor anterioare, căci doar generațiile își puhoiesc puterile una în alta! Lumina a contribuit la apariția vieții, și e una din legile existenței. Ea se află și-n adîncul pămîntului în lava vulcanilor, și-n metale, după cum se află distilată în seva rădăcinilor. Ea se află și-n semințe, ca esență a vegetațiilor. Ea există ca tendință și avînt, în tot infinitul lumilor. Ea răzbate prin fier, piatră și marmură, ca Timpul; și dacă Timpul nu poate exista fără acțiune, nici acțiunea nu poate exista fără dinamica luminii...

Privighetoarea oarbă trăia într-o lume interioară, bogată și fabuloasă ca lumea mărilor și oceanelor. Și-n întuneric, ca și-n adîncimile compacte, viața mișună sub miliardele ei de forme. Ca și-n noapte, sub mări și oceane sclipesc ființele, unele cu formă de stele căzătoare, altele cu solzi luminoși, altele cu ochi fosforescenți; după cum legea adaptării la mediu le-a înzestrat pe altele cu lanterne, pe altele cu lampioane, iar pe altele, aceeași lege le-a dăruit cu toate feeriile culorilor, ce se declanșează la o clătinare de solz sau aripă... Sclipesc etern și-n necontenită clătinare, pădurile continentale de alge luminoase și atlantidele de coral.

Privighetoarea oarbă a cîntat pînă la sfîrșit, înapoind Universului inima ei sfîșiată bucăți.

Privighetoarea cealaltă îi continuă cîntecul și astăzi, și i-l va continua cît va exista pămîntul.

Desen de EUGEN MIHĂESCU

Piesa la care lucrăm

„CONSECINȚA"

ACTUL I

— fragment —

MIRCEA ZACIU ȘI VASILE REBREANU

După-amiază de vară uscată. Se simte apropierea muntelui. O rariște sugerează întinderile unei păduri adînci. O moară părăsită. Se vede doar spatele clădirii. Sub geam, pe iarbă, un pled, un pat pliant, o măsuță de excursie cu un radio portativ, lucruri împrăștiate, semn că cineva locuiește de mai multă vreme acolo. Intre copaci, o frînghie cu cîteva rufe la uscat (în plan secund). In stînga scenei, un scrinciob improvizat. Din cînd în cînd, vuietul stins al pădurii, semănînd cu marea. Ca și cum nu departe ar fi o plajă. In clipele de liniște, intervine rostogolirea pîrîului morii, ca un fel de rechemare la realitatea imediată. Locul nu e pitoresc, vegetația e chiar săracă, făcîndu-te să bănuiești că frumusețea priveliștilor e undeva dincolo de scenă, în sus, spre munte. Personajele s-au oprit, aici, poate din întîmplare, poate din comoditate, neîndrăznind să escaladeze muntele. La ridicarea cortinei, de după moară iese o fată într-o ținută ușor neglijentă, respirînd aerul de vacanță. Bronzată, cu brațele dezgolite, sportivă fără ostentație, ea poartă un lighean cu rufe spălate și, printre copaci, se îndreaptă spre frînghia întinsă între trunchiuri. De pe pled, întins la soare, cu o carte alături (pe care de altfel n-o citea, ci o ținea doar ca o scuză), o urmărește un băiat scund, cu ochelari, stîngaci din pricina aceasta, cu un aer cînd timid, cînd îndrăzneț, cînd rătăcit printre oameni și lucruri. Cîteva clipe, scenă mută. Apoi...

— Ce probleme dezbate piesa dumneavoastră?

— In piesa noastră, ne-am propus să atacăm cîteva din problemele ce frămîntă tineretul nostru, căutările lui. E vorba de studenți, de profilul lor moral. O lume tînără, deci intransigentă, curajoasă, iubind puritatea. Ea respinge orice tentativă de mînciună, de lașitate sau arivism, de spirit mic-burghez. Desigur, frămîntările eroilor noștri trebuie văzute la scara vîrstei lor dificile, zbuciumate adesea, modificînd proporțiile lucrurilor, dar sinceră și cinstită, trăind dramele cu intensitate maximă. Egoismul, prudent, calculele călduțe, compromisurile, iată ce nu acceptă un tineret crescut în morala comunistă.

— Teatru de idei?

— Piesa e o dezbatere și un joc dramatic. Ea urmărește în primul rînd mișcarea interioară a eroilor. In cele din urmă, trăindu-l cu sinceritate, abandonînd convențiile, jocul se transformă în dramă — adică în dezbatere de idei, concepții, idealuri. Dar tocmai această probă îi limpezește interior pe eroi, le clarifică relațiile, le deschide perspective. E tentativa tineretii de a privi lucrurile în față, a descoperi esențele și a se descoperi pe sine. E ceva tulburător în toate acestea.

— O piesă scrisă în doi?

— Am descoperit că ne frămîntau mai demult unele probleme ale tinerei generații. In lungi discuții, aproape fără să băgăm de seamă, se conturau personaje, un conflict, o atmosferă și foarte multe idei comune. Am crezut că prin teatru putem răspunde nemijlocit unor întrebări ce și le pune azi tineretul nostru. Scenariul de film și teatrul — avem acest sentiment — sînt și formele cele mai fericite de colaborare; mai mult, care invită la colaborare. Ele nici nu sînt, în fond, decît un dialog.

SCENA I

EA: Ce zăpușală! Tu nu te-ai dus la rîu cu băieții?

FILIP: Mi-a fost lene. (Sare de pe pled, se apropie de Ea, cu intenția vădită să-i ajute).

EA: (firesc) *Mulțumesc, Filip. Nu e nevoie să-mi ajuți.*

FILIP: Am vrut doar așa... să fac puțină mișcare... înțepenesc în paragina asta...

EA: (fără multă convingere) *E frumos aici. Mie îmi place. Toma a descoperit colțul acesta încă din iarnă... El știe o mulțime de locuri ciudate...*

FILIP: Mda, Toma e un excursionist. Așa trece și prin viață: caută numai colțuri retrase.

EA: Te plictisești?

FILIP: Niciodată zilele nu mi s-au părut mai lungi. Simt clipele scurgîndu-se pe lîngă mine cu clipoceala lichidă a unor valuri mărunte. Îmi aud sîngele curgînd ca o apă subterană. Trupul meu are uneori rezonanțe de vioară, la fel de tulburătoare, de stranii... (privind-o fascinat): *De cînd sîntem aici? De un an?*

EA: (rîde fără să-l privească). *Poate că nici de-o săptămînă.*

FILIP: (exact) *O săptămînă și două zile.*

EA: Le-ai numărat? Era mai bine să le pierdem firul... In vacanță îmi place să suspend timpul. Și cu toate acestea...

FILIP: Așa-i că și tu te plictisești? (se apropie de Ea, ar vrea s-o atingă, nu îndrăznește, se agață de o creangă) *Spune-mi chiar îți place aici? Nu te temi de nimic?*

EA: (mirată) *Nu... De ce m-aș teme? Sîntem între prieteni. Ne cunoaștem toți... Tu și cu Eugen sînteți colegi de an, prieteni vechi; eu tot fiziciană, că așa voia tata: să-i urmez în carieră... Toma și Costel, ce-i drept, sînt filologi — cam boemi, poate asta nu-ți place. Dar nu-s băieți răi, zău nu-s răi... Doar vă cunoașteți de la cămin.*

FILIP: Oare ne cunoaștem într-adevăr? Nu ți se pare uneori că fiecare interpretează un rol, că abia așteptăm să ne despărțim, să rămînem singuri, să ne demachiem, să nu mai fim un personaj, *ci noi înșine...*

EA: (a terminat de întins rufele) *Crezi că ne ferim unul de altul? Că n-am fi sinceri? Ce deosebire vezi tu între viața noastră de la facultate și cea de aici?*

FILIP: E o mare deosebire. Locul ăsta... are ceva neverosimil... Am adus cu noi machiajul... masca. Nu se potrivește.

EA: Eu... nu știu. Caut să fiu mereu eu însămi, să nu mă desmint, oriunde aș fi... Uite, Costel e un băiat vesel...

FILIP: Dar de la o vreme și de veselie ți-e lehamite. E vesel fiindcă nu s-a gîndit prea mult la sine. Nu s-a descoperit.

EA: Atunci, Toma...

FILIP: Toma joacă și el un rol: vrea să fie Cinicul, un personaj cu priză azi printre unii tineri din generația noastră: iei totul de-a gata, crezi că nu datorezi nimic nimănui... Că, dimpotrivă, totul ți se cuvine. In clipa cînd ai ajuns la concluzia asta, îți poți bate joc de tot.

EA: Ești prea aspru, Filip.

FILIP: Ai vrut să spui „moralist", recunoaște că așa vroiai să zici! Dar vezi tu, Toma mă obosește cu cinismul lui. Fiindcă nu e sincer. A luat o poză și crede că-i vine bine. Se poartă. Pantaloni fără manșetă, părul pieptănat „cicero" și un pic de cinism.

EA: Dar Eugen?

FILIP: Cu el nu e nimic.

EA: Il cunoști totuși. Poate chiar mai bine ca mine. Sînteți de mult prieteni. El ține foarte mult la tine.

FILIP: E o povară și în excesul de afecțiune.

EA: Ce te face să crezi asta?

FILIP: (rostește cuvintele cu greutate, apoi tot mai hotărît) *Te privesc. Iți urmăresc fiecare gest, de dimineața pînă seara: mă suporți greu. Nu trebuia să vin aici.*

EA: De ce spui asta? Din pricina ciocnirii tale cu tata? Crezi că sînt obligată să-i dau dreptate, numai fiindcă sînt fiica lui?

FILIP: Nu. Știu că ai înțeles lucrurile bine. Am încercat să-i explic și profesorului, mai tîrziu. Dar n-am găsit nici o putință de apropiere. Aveam mereu impresia să cineva îi prezentase lucrurile atît de abil încît între noi se crease o situație irevocabilă.

EA: M-ai bănuit pe mine? Să-ți spun drept și eu trebuia să mă justific față de el că învățam mai departe împreună, că veneai la noi, că am insistat să vii cu noi în vacanța asta... Il știi pe tata. Nu e un om rău, dar e foarte orgolios. Nu-ți poate ierta ieșirea aceea. Nici nu vă cunoștea prea bine. E explicabil: noi am venit abia de un an, cînd a fost tata transferat.

FILIP: Nu-ți spun că era mai

(Continuare în pag. a 4-a)

Anton Holban

A trecut peste un sfert de veac de la moartea lui Anton Holban, scriitor cu o operă valoroasă, rod al unei activități întrerupte prea curînd. Ea ne transmite experiența de viață a unui intelectual cinstit, care a trăit în societatea românească de ieri într-o contradicere permanentă cu orizontul strîmt al mediului burghez.

La apariția romanului Ioana, *G. Călinescu atesta operei „indiscutabil remarcabile" a scriitorului Anton Holban, calități demne de a fi reamintite astăzi: „Autorul este stăpînul unei inteligențe și al unei culturi teșite din comun", avînd „marele dar de a transporta viața în paginile unei cărți".*

Perpessicius, în mențiunea critică dedicată romanului O moarte care nu dovedește nimic *îl înscrie pe Holban, „nu între promisiunile... dar între, reprezentanții autorizați ai romanului psihologic de la noi".*

„Orice carte cu veleități de creație trebuie să pornească de la observații necrutătoare asupra ta sau asupra altora. Asta nu înseamnă să scoți fotografii. Aceste observații le combini, le retușezi, le gradezi după legi proprii..." Ideile de mai sus, enunțate cu diferite prilejuri de Anton Holban, au constituit pentru el un îndreptar programatic. Creația sa literară și publicistică poartă amprenta febrilității, mărturisind aspirația pasionată și niciodată satisfăcută de a descoperi adevărul în realitatea înconjurătoare, începînd cu propriul univers sufletesc.

Incapabil să se adapteze societății timpului său, Holban nu se refugiază în lumea visului, a ficțiunii. Pierzîndu-și iluziile, fără acea perspectivă a viitorului pe care numai o atitudine activă, militantă putea să i-o dea, scriitorul se întoarce cu precădere asupra vieții sale lăuntrice. Devenind sieși obiect de studiu, Holban îndreaptă fascicolul de lumină asupra stărilor de conștiință subiective, transcriind cu inteligență și lipsă de complezență meandrele vieții interioare. Desigur, acest cimp redus slăbește într-o măsură forța de generalizare a observației romancierului. El rămîne prizonierul anumitor concepții individualiste. Valoroasă e la Holban luciditatea autocritică. Intelectualul care-și analizează stările sufletești nu e scutit în aceste romane de păcate, care apar foarte viu, chiar din felul cum el privește lucrurile. Ar fi greșit să se creadă însă că proza lui Anton Holban, prin excelență psihologică, a rămas cu totul în afara frămîntărilor sociale. Eroii săi sînt deseori tipici pentru o epocă. Ar fi suficient să amintim de galeria portretelor din Parada dascălilor, *de Jean din piesa* Oameni teluriți, *de Tololoi, din* Romanul lui Mirel, *de personajul central din* O moarte care nu dovedește nimic *și din* Ioana. *Pe același plan de discuție romanul postum* Jocurile Daniei *— din care am ales cîteva fragmente inedite — reprezintă o treaptă interesantă în proza lui Holban. Scriitorul nu acuză numai superficialitatea și cochetăria Daniei, odrasla răsfățată a unor oameni extrem de bogați, ci, prin ea, denunță modul de viață al bogătașilor de odinioară.*

Elena SAVU

Jocurile Daniei

Chiar înaintea plecării Daniei în străinătate, am știut ziua și ora cînd voi vorbi la radio. Un mijloc prodigios de a comunica. Dania putea să-mi audă vocea, suflul, cuvintele, de la distanță, din locul unde se afla, despre care eu nu știam aproape nimic, nici numele bine. Într-o cameră necunoscută, cu obiecte care pentru închipuirea mea luau în fiecare clipă altă înfățișare, Dania avea să fie atentă la radio București. Eu aveam numai să mă bucur că ea mă ascultă undeva, în timp ce ea putea să mă audă chiar, să discute cu glasul care va sosi pe unde în viața ei de departe. Dădeam eu mai mult, dar n-avea importanță! Mijlocul acesta se potrivea cu temperamentul Daniei. În seara hotărîtă am vorbit cu mare emoție, căci o simțeam pe Dania ascultînd. Fiecare vorbă, fiecare intonație; am făcut chiar în timpul vorbei un semn, pe care Dania ar fi trebuit să-l înțeleagă negreșit un dar prețios trimis prin aer!

Am aflat însă, tîrziu de tot, cînd Dania s-a întors, și cînd chestiunea radio-ului își pierduse orice actualitate, că ea nu mă ascultase. Nu i-am cerut explicații, căci m-ar fi durut motivele pentru care n-a fost în stare să mă asculte: pentru că tocmai atunci n-a avut radio; sau era cu alții la un loc și s-a intimidat să caute postul București; sau tocmai atunci a trebuit să meargă într-o excursie; sau n-a fost exactă la oră. Semănam cu un om care se gătește îndelung pentru un bal, se bărbierește cu nespusă băgare de seamă, își așează fiecare fir de păr și fiecare cută la haină, își face chiar, ca niciodată, unghiile cu oja. Și sosind la locul întîlnirii, constată că luminile sînt stinse, camerele pustii, balul aminat!

●

Dania are plicuri și scrisori foarte elegante, aduse desigur din străinătate de la magazinul cel mai la modă și cel mai scump. Hîrtia este prețioasă, poartă un nume rar pe care nu-l mai țin minte, iar inițialele (trei, căci Dania nu poate renunța la numele din mijloc, scris cu un y), sînt lucrate cu mare artă. Scrisul ei este mare, cu litere ascuțite, ocupă loc mult și încape foarte puțin text pe foaia de hîrtie. De fapt, i-am văzut puțin scrisul, căci a ezitat chiar de la început cînd trebuia să-mi dea o adresă, și apoi rîndurile pe care mi le-a trimis au fost rare și s-au terminat repede. Nu din prudență, căci nu șovăie să-mi trimită cele mai mari declarații. Cu „iubite" începe. Din incapacitatea de a găsi hîrtia, tocul, marca sau cuvintele întîrzie să scrie, cum întîrzie să-și aranjeze părul în oglindă, și cînd în sfîrșit se hotărăște, o întrerupe cineva și hotărîrea e lăsată pe o altă zi.

Și niciodată nu s-a priceput Dania să-mi trimită cîteva rînduri întîmplătoare, scrise pe prima hîrtie care-i iese la îndemînă, cu adresa incompletă și cu vorbele confuze, numai pentru că-i este dor și nu mai are răbdare să aștepte. Mă plîng: „Niciodată n-ai fost frenetică la fel ca mine, și a trecut timpul peste tine fără să observi". Azi, mîine, poimîine, nici o diferență. Și totuși, cînd stă lîngă mine, n-are nici un moment de repaos. Fruntea i se încruntă de mai multe ori, își agită mîinile, balansează picioarele. Dar altul este motivul: sîngele curge, carnea strigă, adolescența Daniei s-a terminat.

●

Dania este o fată foarte bogată. Prilej ca să mă consider mereu în inferioritate. Nu ține nici o socoteală de banii pe care-i are mereu la îndemînă. Trebuind să facă unele calcule, mă cred meschin. Mi se pare că sînt mereu ofensat. Sau găsesc la Dania ineleganțe. Caută ceva în poșetă și observ îngrămădite multe hîrtii de o mie de lei. Mă gîndesc cu deprimare că ele ar constitui leafa mea pe o jumătate de an. Nu-mi mai găsesc nici o valoare, mă doboară bogăția ei, față de care mă simt atît de neînsemnat. Căci nu pot admite ca ea să fie fata de împărat amorezată de un om de rînd, eu. Cu toate că m-a amuzat odinioară o istorie în felul acesta. O ceruse pe Dania, în străinătate, cu prilejul ultimei călătorii, un prinț adevărat (are mulți amatori). A refuzat și a cîntat toată ziua, cu gîndul la mine „Iubitul meu nu este prinț".

●

Cazul Daniei: toată familia ei se ocupă ca s-o facă cît mai elegantă, mai ispititoare. Sînt atît de mulțumiți de opera lor, încît mă întreb cum se vor decide să-i aleagă un bărbat. Dania e mulțumită să se știe frumoasă și nu rezistă la tot ceea ce se face dintr-insa. Daniei i-a plăcut să citească. Știe că noile ei îndeletniciri de fată elegantă nu-i fac onoare. Și atunci se scuză: „Nu eu sînt de vină, ceilalți." Ca și cum lipsa ei de împotrivire n-ar constitui o greșeală tot atît de mare. Îi place să se știe admirată, cu toate că timiditatea o face să se îndoiască de sine. Toată ziua e ocupată cu rochițele. Capitolul croitoreselor nu este niciodată terminat. Familia ei poate fi încîntată că au făcut din ea o minunată păpușă. Dar numai o păpușă!

●

Sînt un om complicat, sau ca să spun mai puțin favorabil pentru mine, încurcat. Nimic nu se rezolvă simplu. Pentru o chestiune neînsemnată am nesfîrșite ezitări. Nu mă pricep să merg pe drumul drept, ocolesc. Găsesc mai multe mijloace posibile și nu mă pricep ce să aleg. Sînt politicos mai mult decît trebuie, mulțumesc, dacă se ocupă cineva de mine, atît de mult încît incomodez. Mă ascult cînd vorbesc și nu sînt încîntat de vorba pe care o spun. Îmi acopăr timiditatea cu unele istețimi nepotrivite. Nu știu cum să mă port cu vecinul, sînt prea umilit sau prea pretențios. Monologhez pe ascuns, și cineva mai pretențios poate să mă învinuiască de lipsă de sinceritate. Multe artificii pentru cel mai mic gest. Nu mă pricep să limpezesc „da" sau „nu". Fac o paranteză, căci un gînd nou s-a intercalat, totdeauna conținînd în el un chin; povestind ceea ce s-a întîmplat odinioară, eu fac constatări de ceea ce se întîmplă chiar în momentul povestirii. Sînt gelos, ridicol de pretențios. Mă doare dacă iubita mea, vorbind cu mine, nu mă ascultă atent, dacă mă întrerupe cu o preocupare străină, dacă privește mai multă vreme pe un al treilea care vorbește cu noi. Nu e nevoie de fapte însemnate: o nuanță care nu-mi convine mă distruge. Dar sînt orgolios, nu mă plîng, mă fac că nu observ. Mă retrag în mine și las pe ceilalți să creadă orice, de altfel cu destulă modestie ca să nu-mi închipui că ceilalți s-ar ocupa de cazul meu. Dacă iubita mea ar avea aceeași psihologie, ce mult ar trebui să sufere din pricina mea! Căci nu vreau să fiu părăsit nici o clipă, dar nu vreau să mărturisesc pretenția mea; dimpotrivă mă prefac că asta n-are nici o importanță pentru mine.

Aș vrea să pun Daniei cîteva întrebări: „Cine a mai fost în viața ta, înainte de a mă cunoaște, și cît a fost?" Dar n-am curajul să întreb direct, scoț concluzii nesigure din vreo vorbă întîmplătoare, rămîn mereu în același loc dureros. Dania cu gusturile ei nesigure, îmi întreține temperamentul meu. Ea nu se pricepe să răspundă întreg.

●

Sînt profesor și a fost un timp cînd cu pasiune conduceam mulțimea de copii. Mă bucuram că pot să le conduc după plac curiozitatea, ambiția, inteligența, le produceam clipe de mare atenție sau de entuziasm. Dar acum, din cauza Daniei, ei nu mă mai interesează. În dimineața cînd sînt la școală, Dania mă caută la telefon, dacă n-o împiedică nimic. În recreație, la ora zece. Atunci e singură acasă. Sau în cel mai rău caz, pe la ora 11. Tot mai crispat aștept ora 10. Pînă atunci în clasă sînt neatent, grăbit, mă uit de o sută de ori la ceasul-brățară. Mă hotărăsc să explic ceva elevilor, dar n-am răbdare să termin. Și în momentul cînd un elev își spune lecția și se căznește să fie cît mai priceput ca să mă mulțumească, și pindește aprobarea din ochii mei, eu mă gîndesc la Dania. La recreația a doua începe calvarul meu. Dacă totuși nu mă caută la telefon? Mă plimb febril prin cancelarie, mă uit pe fereastră cîte un minut, iau un catalog sau un ziar. Întreb pe vreun coleg ceva, dar mă depărtez înainte de a primi răspunsul. Și cu ochii la ceas, de infinite ori! Poate că încă nu-i prea tîrziu. Ceasul școlii merge înainte. Sau al Daniei întîrzie. Dar dacă în acest moment, altcineva are treabă la telefon? Urmăresc cu atenție fiecare intonație a vorbitorului, ca să înțeleg cînd conversația lui merge spre sfîrșit. Cu toate că o conversație a altuia îmi dă un anumit calm. Poate că în același moment mă caută Dania, dar găsește telefonul ocupat. Mai bine această iluzie, decît să văd aparatul telefonic cuminte, fără mișcare.

Un sunet! Poate că sînt chemat eu. Mă uit în altă parte, preocupat parcă de altceva, pentru ca nimeni să nu observe emoția cu care am auzit soneria telefonului, în sfîrșit. Dar uneori sună altcineva și stratagema mea rămîne ridicolă. (Bine că a sunat și acest altul, care voia să vorbească cu școala mea... S-au epuizat amatorii). În sfîrșit conversația celui chemat se termină. Pot să aștept chemarea Daniei. Dar de unde poate ști ea că firul este în sfîrșit liber? Poate că m-a căutat pentru a nu știu cîta oară, ultima dată numai cu o secundă înainte ca firul telefonic să devină liber, și cum a trecut mult timp, Dania nu-și închipuie că poate să mă mai cheme. S-o caut eu atunci, cu toate că nu mai este timp să vorbim mare lucru și de altfel nici nu știu ce trebuie să vorbim și de ce am așteptat această conversație cu atîta febrilitate. Dar poate că Dania nu m-a chemat de loc, pentru că n-a putut să mă cheme, iar apelul meu ar încurca-o. Ce se petrece în preajma Daniei, în casa aceea cu camerele atît de mari? Ce se petrece acum acolo? Dar mai este o

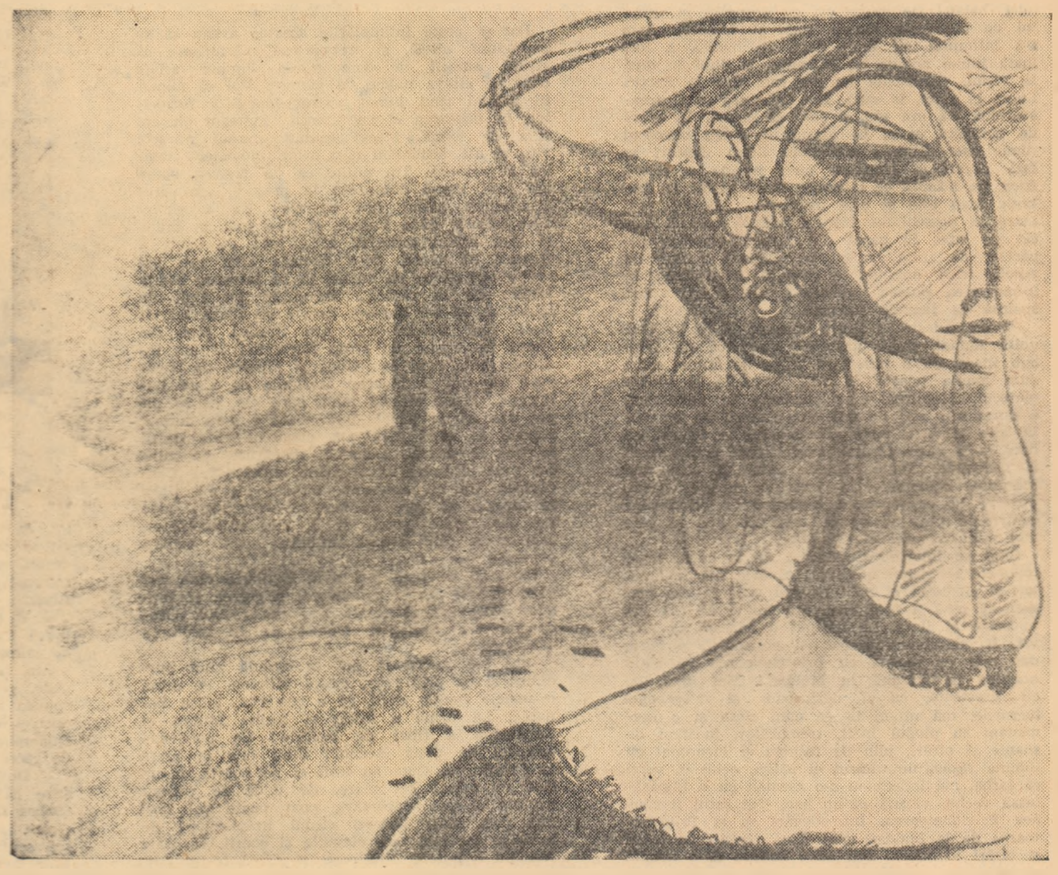

Desen de NICA PETRE

CONSECINȚA

(Urmare din pag. 3)

bine să nu fi venit? Cine știe ce-și închipuie... Că vreau, prin tine, să-i cîștig bunăvoința. Știi doar că am fost propus preparator. Odată cu Eugen. Și e clar că profesorul îl preferă pe Eugen.

EA: Lasă gîndurile, Filip. Sîntem în vacanță! Ultima noastră vacanță de studenți!

FILIP: Cît am visat la ea! Uneori chiar la seminarii, sau în laborator, cînd nu-mi ieșea analiza, mă vedeam singur cu tine, pe o plajă. Dar întotdeauna era o plajă pustie. Numai noi, valurile mărunte, spărgîndu-se la picioarele noastre... Pescărușii... Marea!

EA: (eschivîndu-se) *Filip, sîntem prieteni, dar... iartă-mă, nu vreau să te jignesc. De ce complici întotdeauna lucrurile?*

FILIP: Dar nu le complic. Dimpotrivă, vreau să reduc totul la esență. Să văd clar. Să fie toate limpezi în jurul meu, un univers coordonat unitar, coerent. Și tocmai asta le complică, le umbrește, le tulbură...

EA: Știi ce? Mai bine povestește-mi ceva. (Se duce spre scrinciob, el o însoțește, o leagănă).

FILIP: Ce să-ți povestesc?

EA: Ce vrei tu.

FILIP: Despre... o ședință.

EA: Asta-i ceva vesel?

FILIP: Nu știu... Mă rog, — cum vrei s-o iei.

EA: Atunci, povestește.

FILIP: De fapt, n-are nici un haz!

EA: Ba da, sînt sigură că m-ar fi interesat. Spune!

FILIP: Era tot... povestea aia, cu excluderea... cu profesorul.

EA: Spune! Te-ai ferit întotdeauna să mi-o povestești. Eram bolnavă atunci. Ziceai că mi-ar face mai rău. Pe urmă, totul a fost între noi ca o umbră. Mi-era greu să te întreb, tu tăceai...

FILIP: Așteptam să mă întrebi.

EA: Alții mi-au povestit, nu puteam pune ordine în lucruri, erau fel de fel de variante... Mă temeam să nu răscolesc în tine durerea. Preferam să nu te întreb.

FILIP: Și apoi era vorba de tatăl tău!

EA: Nu pentru asta. Știam că nu erai vinovat.

FILIP: Îmi acordai circumstanțe atenuante? Pentru că eram prieteni... învățam împreună și după aceea, te străduiai să menții vechea atmosferă, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Dar era mult mai rău așa, eu simțeam că mă sufoc.

EA: Îmi pare rău, Filip!

FILIP: Îți pare rău! Tocmai asta nu voiam să aud. Știam că pentru asta mă chemai să învățăm. Pentru asta m-ai chemat în vacanță, aici, cu voi! Era mai simplu dacă după tot ce s-a întîmplat mi-ai fi intors spatele.

EA: (contrariată) *De ce?*

FILIP: Așa... Era mai logic, mai simplu. În fond, aparențele pledează împotriva mea. De unde știi că nu sînt vinovat? Prefer o suspiciune cinstită unor scuze cu dulceață și pahar cu apă.

EA: Nu te scuzam. Te socoteam fără vină. Ți-am spus-o, doar. În fond ce-ai făcut? Ai avut curajul să-l contrazici pe tata. În plin seminar. Știai că asta îl irită. Știai că ține la teoriile lui...

FILIP: Era o ipoteză. Alții susțineau contrariul. Mi se părea mai logic ceea ce citisem în cartea pe care tot el mi-o împrumutase. Nu voiam să-l insult.

EA: Te-au acuzat că ai premeditat gestul. Că problema nici nu te interesa de fapt. Voiai doar să-l contrazici pe profesor. Scontai pe ieșirea lui, pe scandal. L-ai înfruntat și totul a ieșit apoi cum știi.

FILIP: Da. M-au chemat la decanat. La rectorat. Am repetat de zeci de ori ceea ce ei numeau „versiunea" mea. Nimeni nu voia să accepte buna mea credință.

EA: Ziceau că te-ai purtat urît cu proprii tăi părinți... Dar, Filip, iartă-mă... poate că nu...

FILIP: Lasă! Asta o să ți-o spun altădată.

EA: Sînt o proastă!

FILIP: Cum poți spune așa ceva?

EA: Ce anume?

FILIP: Că ești... că ai fi... nu înțeleg cum poți spune.

EA: Iartă-mă, Filip. Te-am jignit cu ceva? N-am vrut. Dar ce am spus? Cu ce te-am jignit?

FILIP: Ai spus că ești o...

EA: (rîde) *O proastă!*

FILIP: Da. Te rog eu să...

EA: Bine, dacă îți. Uite: sînt deșteaptă. (se leagănă în scrinciob) *Și sînt frumoasă!*

FILIP: Ești frumoasă...

EA: Și tînără!

FILIP: Tînără...

EA: Și umblu desculță prin rouă, dimineața...

FILIP: Prin rouă...

EA: Și mă scald în soare..

FILIP: Da, în soare...

EA: Sînt fericită cînd se ivesc stelele...

FILIP: ...Noaptea.

EA: Și stau despletită în ploaie... (tunet depărtat)

FILIP: (tresare, trezit din vrajă): *Tună!*

EA: (speriată, ca și cum ar fi provocat stihiile) *Ai auzit tu?*

FILIP: Aerul e încins.

EA: Poate că vine furtuna.

FILIP: Aș vrea să fiu mereu cu tine.

EA: (desprinzîndu-se) *Și ceilalți nu s-au întors de la scaldă...*

FILIP: (privind-o fascinat, intens) *Nu ți-e frică cu mine?*

EA: (firesc) *Nu.*

FILIP: Chiar dacă am urca pînă în vîrful muntelui?

(Tăcere prelungită, apoi se aud voci tot mai apropiate. Ea se întoarce în direcția copacilor, rostește cu un aer detașat și absent: *Uite-i că vin.*)

SCENA II-A

(Aceiași, apoi Eugen, Toma și Costel. Vin de la scaldă, desculți, cu părul ud, schițează exerciții de înviorare. Gălăgie tinerească, spărgînd atmosfera de intimitate dintre cei doi)

TOMA: Ei, jegoșilor, nu prea aveți obiceiul să vă spălați, voi dștia!

COSTEL: Ce tot spui? Filip se spală în fiecare zi!

TOMA: În metafizică.

EUGEN: (serios, fără a fi ironic) *Hai băieți, lăsați gluma. Știți că e sensibil.*

FILIP: (cu subtext, insidios) *O sensibilitate maladivă.*

EA: (intervine, cu un fel de grabă rău disimulată) *Bine că ați venit. Mi-era teamă că vă apucă ploaia.*

TOMA: Azi nu plouă.

COSTEL: (important) *A anunțat la radio: ploi locale.*

EUGEN: (rîde scurt) *Păi tocmai!*

COSTEL: Ce tocmai? Lo-ca-le, domnule! Noi sîntem scutiți: nu sîntem în nici o localitate.

EA: Veniți în casă. Vă dau prosoape curate.

FILIP: Lasă, merg eu cu ei.

TOMA: (aplecîndu-se în fața lui Filip, ceremonios) *Domnișoară! După dumneavoastră...*

EA: Toma!

COSTEL: (iese cîntînd)

Țiganca ierea frumoasă
De-ți lumina noaptea-n casă...

Scena III-a

EA — EUGEN: (Un timp, cîntecul lui Costel, în casă. Apoi):

EA: (e din nou în scrinciob. Către Eugen, care s-a întors pe pled) *Sînt frumoasă, Eugen?* (Eugen nu răspunde, ia cartea părăsită de Filip, o răsfoiește preocupat) *Ce faci pe grozavul, Eugen?* (el tace. Ea continuă) *Eugen, tu n-auzi?* (coboară din scrinciob, se apropie de el) *Eugen, ce-i cu tine? Ce s-a întîmplat?* (se așează lîngă el) *Pentru că nu m-am dus la scaldă?* (pauză) *Pentru că a rămas cu mine?* (pauză, apoi alt ton) *Și la urma urmei nici nu-ți dau voie să fii supărat. Nu-ți dai voie eu!* (îl scutură în joacă)

EUGEN: Și la urma urmei cine ești tu să nu-mi dai voie?!

EA: Oricine sînt, nu-ți dau voie!

EUGEN: Te întreb serios.

EA: Și eu îți răspund cît se poate de serios: sînt stăpîna ta.

EUGEN: Amuzant. N-am știut că ești și stăpîna mea.

EA: (continuînd jocul) *Sînt stăpîna ta absolută. Și dispun de viața și de moartea supușilor mei.*

EUGEN: (iritat, apasă) *A sclavilor.*

EA: Da, a sclavilor. (triumfătoare) *Sînt stăpîna acestui sclav.*

EUGEN: Mă enervezi. Lasă-mă să citesc. Am venit aici să mă odihnesc.

EA: În fond, ai dreptate. Noi am venit aici să fim veseli, nu să ne tachinăm unul pe altul. Nu-i așa, Eugen? Și dacă vrem noi, nici nu ne uităm la ei. La nimeni. Cum vrem noi așa facem. Cum vrei tu. Numai să fim veseli.

EUGEN: Toată ziua cu Toma, toată ziua cu Filip...

EA: Lasă-i în pace!

EUGEN: Acum și Filip ăsta!

EA: Lasă-l pe Filip...

EUGEN: Mă enervează. E un scai care face filozofie. Un ciulin care are nostalgia muntelui.

EA: Ce ai cu el?

EUGEN: Văd că-l aperi!

EA: Ei, asta-i!

EUGEN: Te pomenești că ți-i drag. Dragostea pentru tine...

EA: Cum să-ți spun? Filip e un băiat foarte bun. E drept, puțin plicticos... Uneori mi-e și milă de el. Și cu toate acestea n-aș putea spune că nu mi-e drag. Că nu-l simt apropiat.

EUGEN: Poate îl și iubești?

EA: Nu m-ai înțeles. Cînd cineva îți întinde mîna, trebuie să i-o întinzi și tu pe a ta. Tu nu gîndești la fel?

EUGEN: (ironic) *Sigur, nu poți să i-o retezi cu sabia, ori să-i întinzi o mînă de gorilă...*

EA: (gînditoare) *Uneori semeni cu Toma.* (tăcere prelungită, apoi revenind la realitate, își scutură capul, se uită la el direct, cu vădită mirare, flutură mîna prin fața ochilor lui, apoi spune grav, ca vorbele unui descintec) *Supărarea să nu se atingă de tine. Supărarea niciodată să nu treacă pragul casei tale.*

EUGEN: (alb) *Parcă ai fi o vrăjitoare.*

EA: Vrăjitoarea care alungă urîtul. Care aduce dragostea. Uite, acum îți descînt ție și supărarea ta va fugi. Va fugi behăind prin pădure și oarbă va cădea în prăpastie. Înspăimîntată de dragoste, îngrozită de dragoste. Așa va fugi... O auzi?... Trebuie să uiți supărarea. Supărarea se poate uita. Ceea ce nu se uită e dragostea. Ea rămîne chiar atunci cînd nu mai este, rămîne să ne biciuiască amintirea, ca marea, ca valurile ei. Ca o plajă însorită. Curată ca marea.

EUGEN: Tulbure ca marea.

EA: Marea aruncă la țărm tot ce e străin și impur.

EUGEN: Ești frumoasă!

EA: Sînt frumoasă, Eugen.

EUGEN: Dar nu întotdeauna.

EA: Ce importanță are? Sînt tînără.

EUGEN: Deocamdată.

EA: Și umblu prin rouă desculță...

EUGEN: Ai să răcești!

EA: Și mă scald în soare...

EUGEN: Pazește-te de insolație!

EA: Sînt fericită cînd se ivesc stelele...

EUGEN: Sînt prea departe. Ce-ți pasă de ele?

EA: Într-o zi vom zbura spre ele.

EUGEN: (ironic) *Sigur, nu poți să i-o retezi cu sabia, ori să-i întinzi o mînă de gorilă...*

EUGEN: Noi — niciodată!

EA: Ce importanță are, dacă vom fi noi — tu și cu mine? Vor zbura copiii noștri, cei ce vin după noi. În pulberea de stele...

EUGEN: Asta e poezie cu cosmonauți!

EA: E poezia epocii noastre.

EUGEN: Nu mă interesează decît clipa de față.

EA: Atunci, vino... vino pînă la rîu...

EUGEN: Vine ploaia.

EA: O să stau despletită în ploaie.

EUGEN: Copilăriile!

EA: (exasperată, aproape plîngînd) *Eugen!* (tunet depărtat)

EUGEN: (indiferent) *Vine ploaia.*

speranță, recreația de la ora 11. Prima parte a așteptării se petrece cu destul calm, dar curînd redevin torturat. Deznădăjduit, ca și cum nenorocirea este completă și nu e posibilă nici o împotrivire. La ora 11 și cîteva minute, dacă tot nu sînt chemat, caut eu. Aud pe Dania: „Tocmai voiam să te chem". De ce așa tîrziu nu-mi mai explică Dania. Ea nu spune niciodată ce se petrece cu dînsa în absența mea, și eu sînt prea mîndru ca s-o întreb. Mă prefac că socot totul normal, că n-am nici o curiozitate, că nu m-am chinuit. Vorbesc, glumesc, povestesc ceva neînsemnat.

Poate că găsesc telefonul ei ocupat. Atunci sînt victima tuturor presupunerilor. Chem din nou, fără să am răbdare să treacă un minut. Și încă o dată. De zece ori, violent, chinuind aparatul din fața mea, și cu panică aștept să găsesc firul liber. Ocolesc camera ca să mai treacă timpul. Și iarăși la telefon. Uit că am de lucru, că trebuie să intru în clasă. Mi se pare că întrebarea pe care voiam s-o pun este capitală. Și dacă, după prea multă așteptare, mă hotărăsc să intru în clasă, voi fi neatent, ridicol.

Profesorul de fizică ocupă mai mult telefonul, de el mă încurc mai ales. Dumitriu e politician și are o mie de ocupații politice. Să afle detaliat o alegere, și crede că chestiunea e destul de importantă ca să întrebuințeze oricînd telefonul, iar eu n-am rost să-l incomodez cu fleacurile mele sentimentale („Insoară-te!"). Cu ce ris gras, încrezător în viitor, află vești politice: „Allo! Țărăniștii cîte voturi au avut? Exact?" Iar eu spun numai: „Dania, mi-e dor de tine!" Ce vorbesc cu Dania? Uneori îi povestesc ce am făcut ieri, și ce voi face mai tîrziu. „Am făcut elevilor o comparație între Esop și La Fontaine". Vreau să-i demonstrez că există un loc unde sînt puternic, priceput, chiar dacă în discuțiile noastre mă arăt umil, în voia capriciilor ei. Dar mai ales vreau s-o fac să ia puțin parte la viața mea. Dar alteori îi vorbesc de dragoste, îi spun neliniștile mele, dorul, planurile. Îmi răspunde atît de cald, încît oricine de lîngă mine ar putea să-i bănuiască vorbele, după emoția cu care le primesc. Sînt atît de febril, încît oamenii din jurul meu care asistă la conversație, nu mă incomodează, parcă dispar. Dar și ei se prefac că au treabă în altă parte. Discreție? Mai degrabă stîngăcie, lipsa din viața lor a unor asemenea convorbiri. Secretarul, dacă ridică el mai întîi receptorul, mă cheamă: „Vă caută o damă!" Fără nici o ironie; nu știe să se exprime în aceste cazuri. Fragila Danie, numită „damă". Într-o zi a venit un suplinitor, prieten, băiat deștept. M-a întrebat simplu, după ce am închis receptorul: „Ti-e dragă mult?" „Da!" I-am fost recunoscător pentru că a simplificat situația, pe care o complicam inutil pentru toată lumea.

●

De tot ce mă doare din pricina Daniei, mă plîng tot ei. Iar alteori tac, căci m-aș simți umilit, protestînd. De ce tac și de ce protestez, nu știu bine. De exemplu, nu i-aș spune pentru nimic în lume că e ridicol să o aștept cîte o jumătate de oră, cînd o vizitez, în camera de primire. Sau că am observat că de mă ia cu automobilul, înconjoară străzile importante ca să nu fie văzută, ca și cum acest lucru trebuie ținut ascuns. N-are curajul să mă susție, să fie destul de mîndră de mine ca să braveze, iar dragostea nu i-a transformat caracterul ei fricos. Dar mă plîng dacă trece prea multă vreme fără să inventeze vreun mijloc să ne vedem. Îi spun observațiile mele asupra ei, ca și cum atrăgîndu-i atenția, aș preface-o. „Ce viață artificială duci!... Ce influențabilă ești!"... Ea protestează, căci nu suportă nici un calificativ care ar cobori-o. Uneori îmi atrage atenția: „Am fost atît de nesigură de mine totdeauna, că tu ar trebui să mă incurajezi".

Într-adevăr, n-aș putea-o schimba, atrăgîndu-i atenția asupra defectelor ei care mă nefericesc de atîtea ori. Sau să caut să remediez și să le corijez pe ascuns pe cele pe care ea nici nu le bănuiește, iar vanitatea ei să n-o facă să se împotrivească.

De fapt, eu fac constatările cu voce tare, numai ca ea să protesteze, să spule că nu-i adevărat, și să mă conving măcar pentru clipa aceea.

●

Pentru ultima oară o conversație la telefon cu Dania!

Pentru ultima oară să-i combin numărul telefonului, gest atît de familiar odinioară. Ce cuvinte să aleg? Despre ce să-i vorbesc? Ce să rețin și la ce să renunț? Nu voi putea să vorbesc tocmai despre ce e mai important între noi: pricina despărțirii noastre. Iar alegînd alte subiecte, sînt neserios. La ce să mă refer din viața noastră veche? Ce cuvinte să repet, știind că pentru ultima oară mai pot face așa ceva? Dar nici nu știu dacă trebuie „tu" sau „dumneata", căci ea s-a desfăcut în două, prezente amîndouă totuși: aceea cu care încercam să schimb gîndurile cele mai intime (aceea care se bucura văzîndu-mă mincînd), și aceea străină, cu alte preocupări: fără de nici o atenție pentru chinul meu. Pentru ultima dată! M-a întrebat o voce străină, poate servitoarea. Mi-am spus numele întreg, și chiar la telefon am înțeles că asta a pricinuit mirare. Servitoarea mi-a cerut, cu o voce nefirească să-mi repet numele. Altădată eram recunoscut imediat, numai după timbru și plecau s-o anunțe pe Dania, fără să mai fie nevoie să mă întrebe cine sînt. (Și acum poate m-au recunoscut, dar nu le venea a crede că sînt eu). Și am auzit de la Dania un „Allo" mai ferm ca de obicei, semn că socotea și ea că trebuie să-mi vorbească fără șovăiri. I-am spus la întîmplare:

„Plec într-o călătorie din care nu mă mai întorc niciodată. Cred că trebuie să-mi iau rămas bun. Și să-ți urez noroc pentru tot ce ți se va întîmpla de acum înainte, căci nu voi mai avea nici un prilej să le transmit, pentru anul nou, pentru anul celălalt, pentru peste zece ani, pentru fiecare onomastică a ta, pentru fiecare rochie pe care o îmbraci, tu care pretindeai că-ți faci rochiile numai ca să-mi placi mie, pentru orice se va întîmpla cu tine la care eu nu voi mai lua parte!"

Nu știam ce să-i mai spun. Și așa prost cum am putut, am cîntat *Gute Nacht, mein Kind*. După ultima notă, am amuțit. Dania a vorbit ceva? „Nu adio, numai la revedere!"... Cîteva vorbe la întîmplare. Am închis receptorul, căci nu mai putea continua nimic...

De-abia acum povestea mea se terminase pe deplin. Cum a fost întîia zi după aceea, și a doua zi, și mai tîrziu? Uneori dădeam cîte un telefon la casa Daniei, numai ca să mă apropii de acel peisaj atît de cunoscut. Auzeam cum sună telefonul, chemînd pe cineva. Știam unde e așezat telefonul ei, ce lucruri sînt în preajmă, cum arată camera, celelalte camere prin care străbate sunetul soneriei pusă de mine în mișcare. Imediat ce cineva ridica acolo receptorul închideam eu mai înainte de a auzi vreun glas. Dar toate aceste chinuri nu vreau să le mai spun...

EMIL GIURGIUCA

Acum vei ști

Am coborît în mine să găsesc
Izvoarele ce viața mi-o hrănesc
Și ca-ntr-o rocă m-am văzut legat
De umărul strămoșului din sat.
Și am văzut ca într-un bloc enorm
De piatră pe străbunii mei că dorm
Obraz lîngă obraz cu dungi amare,
Cu urmele luminilor fugare
Trecute peste frunți cînd se-ntorcea
Din fum nădejdea-ntrezărind cărare
Urmașilor prin vremuirea grea. –
Lumi lîngă lumi sfărmate-n șir mereu,
Slestem de veacuri în adîncul meu.

Tînăr pe-atunci, voind să mă dezleg,
Credeam că pot să sparg acest întreg,
Să ies din șir. Ci-n marginea genunii
Din fărîmate guri, din albi genunchi
Din pumnii strînși au izbucnit mănunchi
De fluiere: mi-i povesteau alunii.
Mi-i aducea din zări ca pe-un zăpor
Pămîntul frămîntat cu truda lor
Și îi simțeam în cîmp că mă-mpresoară
Cu-o țarinei de foc mireazmă-amară.
Aspră suflarea din întunecime
Mă-nvăluia urcată în mulțime
În care cunoscîndu-i, m-am văzut
Cu sufletul lovit și neștiut,
Cenușa lor arzînd în rana mea,
Gurile lor gemînd cînd bobotea.

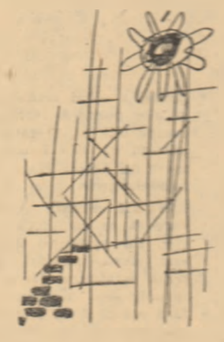

Acum vei ști: sub dunga gurii-amară
De ce e-n mine atîta dor de vară,
Ca firului de iarbă ud de rouă
De ce mi-e dragă mie viața nouă,
De ce despresur ceața de pe mugur
Și apăr fraged noul și mă bucur,
De ce aș vrea să-mi fie pumnul stei
Să darm ce-a mai rămas din evii grei
Care-au furat lumina a lor mei.

Cu ziua în nămiezi

Cu ziua în nămiezi vă stau pe prag,
Drept ca un fag și nu mă încovoi.
Și pare-o depărtare dintre aștri
Văzduhul vioriu ce umple spațiul dintre noi
Și vă apropie, vă-ndepărtează, vă apropie, munți albaștri.

Pe-o culme stau. Și case, văi, păduri pe poale
În aerata liniște transpar.
În raza frunții, voi. De-aș striga, voi ați răspunde și cristale
Ar înflori sonore din înalt, din clar.

Pe-o culme stau. Și-n piatra voastră sună
Mai alb ca fagul graiul ce-l vorbesc.
Același aer sîntem împreună:
Izvoare cu aprinse buze ne hrănesc.

Noi așezări de prispa voastră-anină
Poporul pașnic. Să le apăr sînt dator,
Ca piscul alb ce-ntoarce vremea în lumină
Și o împarte și se-mparte tuturor.

Plajă în munți

Jepii alungă nori străvezii.
Pîrîul aleargă rîzînd prin poiană.
Pe maluri cu brădușii mlădii
Copiii din tabără îl iau la hîrjoană.

Trec perechi sub arini, pe pîrîu,
O fată citește o carte, o lasă, o ia iară.
Mă bucur că-i soare, că sînt la munte și scriu
Și poate ce scriu ea va citi-n altă vară.

Știu să înalț

Știu să înalț pe gene curcubeie
Din roua, care cade, a luminii.
Știu să descînt la stele ca să steie
Pe zarea unde-mi razim fumul cinii.

Știu să alerg prin ploaie, să despătur
Din neguri munții, știu să seamăn grîu.
Și să mă bucur că îmi ești alături
Și mă urmezi ca albia un rîu.

DE VORBĂ

Schiță de AL. I. ȘTEFĂNESCU

Ion Mailat era de o lună la școala aceasta nouă, unde se transferase din provincie după multe stăruințe. Avea copii mari la universitate și socotea necesar să fie lîngă ei, mai ales acum cînd, după părerea lui, ei se formau ca oameni și cînd mai erau încă receptivi la ceea ce se numește educație părintească.

Nu s-ar putea spune că se bucurase în mod deosebit aflînd că-l va avea director pe Vasile Nestorescu, un profesor de geografie, ceva mai tînăr ca el și pe care-l cunoscuse odinioară, prin 1948. Totuși e preferabil ca atunci cînd vii să muncești într-o instituție nouă, conducătorul el să te cunoască mai de mult și, mai ales, dintr-o împrejurare în care te-ai purtat bine cu el. După cîte mai ținea minte Mailat, deși Nestorescu nu era vreo somitate pedagogică sau științifică pe acea vreme, fiind și foarte nou în meserie, totuși, el, Mailat, îl sprijinise din toate puterile la ocuparea unei catedre, deoarece contracandidatul principal, un profesor ceva mai în vîrstă, se dovedise nu numai slab pregătit dar și reacționar.

Desigur, cînd se revăzuseră, Mailat nu pomeni despre întîmplarea aceea veche cu catedra. Nici Nestorescu, deși declarase că „noi ne cunoaștem de multă vreme", nu făcuse vreo aluzie. În această primă lună de școală, relațiile dintre cei doi nu se deosebiseră în vreun fel de cele curente între directorul de școală și unul dintre profesorii săi. Cel mult, lui Mailat i se păruse că distinge din cînd în cînd în ochii mici și verzi ai lui Nestorescu, cîte o scînteie, care făcea apel, în chestiunile destul de mărunte ce se discutau, la un vechi fond comun de convingeri și sentimente. Dar cum Mailat era rezervat din fire, iar tribulațiile studențești ale copiilor săi îl preocupau pînă peste cap, nu dăduse vreun curs acestei impresii, de care de altfel nici nu era foarte sigur.

Într-o zi, cînd, singur în cancelarie, Mailat corecta niște lucrări ale elevilor săi, Nestorescu intră și după ce se convinse că în încăperea largă nu se aflau decît ei doi, se apropie.

— Lucrezi, ai? Ce faci? zise el și-și propti pintecul de marginea mesei.

— Corectez niște compoziții! răspunse Mailat, gîndindu-se că Nestorescu începea să se-ngraașe.

— Compozițiile, așa, pe subiecte libere, politice, sînt un mijloc bun pentru elevi, le dezvoltă imaginația, știi...

Nestorescu se opri ca și cum aștepta încuviințarea celuilalt.

— Da, sigur, mormăi Mailat.

— Eu, cînd eram mic, mă înebuneam după compoziții d-astea...

— Da?

— Cum merg copiii la universitate? zise Nestorescu, schimbînd pe neașteptate subiectul conversației. Astăzi, studenții au condiții, nu ca noi pe vremuri, nu-i așa? Au masă, au casă, e activitate culturală... Nu-i așa?

— Ei, sigur, e altceva, mormăi iar Mailat, în timp ce sublinia cu creionul roșu, pe care-l simți deodată rigid între degete, o greșeală de ortografie a elevului Petrescu Cornel.

— Cînd o să crească fi-miu și-o să-l dau la facultate, o să am griji nu glumă, nu-i așa? Știi, nici nu poți să-ți dai seama ce zace-ntr-un copil... Cu toate că fi-miu... E greu să fii părinte...

— Nu-i ușor, îngăimă Mailat nedumerit.

Nestorescu făcu cîțiva pași prin cancelarie. Mailat reveni la compoziție cu un sentiment de plăcere obscură. Creionul roșu deveni deodată foarte activ, ca un cățel scăpat din lesă.

— Nevastă-mea,... începu iar Nestorescu, știi, e și la birou și acasă, și mai duce și muncă obștească, așa că abia le-ndrugă. E-o femeie vrednică, mă-mpac cu ea... adică ea cu mine... între noi, să știi că nu-i nici o problemă, dar...

Creionul lui Mailat se opri iar. Un văl subțire de ceață se așeză peste compoziția elevului Petrescu. Cuvintele lui Nestorescu continuau să plutească încet prin încăpere spre Mailat. Acesta le simțea ca pe niște fulgi care i se depuneau pe obraji, dar nu se topeau, ca fulgii de zăpadă, care te gîdilă răcoros, ci rămîneau lipiți acolo, încropiți plicticoși. Mailat făcu un efort și-și ridică ochii de pe caiet. Îl văzu pe Nestorescu lîngă fereastră, dar liniile feței nu i le deslușea prea bine și nu-și explica de ce, încăperea era doar foarte luminoasă.

— Eh, așa-i viața... murmură el și din nou începu să citească frazele lui Petrescu Cornel, în timp ce creionul roșu se însufleți brusc.

— Geografia e una din cele mai importante materii. Sigur că și romina, nu zic. Toate materiile sînt importante, știi... Mai ales acelea care dezvoltă inteligența copilului. În educație însă, principalul este să nu contrazici natura... Fiecare copil e un om, e altceva, nu sînt toți la fel, știi... Makarenko, de pildă...

Nestorescu vorbi așa vreo două minute.

După primele cuvinte, pe compoziția lui Petrescu Cornel se așezase același văl subțire de ceață. Mailat nu mai vedea literele. Creionul roșu înțepenise. Apoi, pe măsură ce fulgii cuvintelor lui Nestorescu i se lipeau de obraz, Mailat își dădu seama că deși ridicase privirea nu-l mai vedea nici pe Nestorescu. Simți că-i prins într-o negură deasă, așa cum și se întîmplă uneori pe munte, cînd te trezești deodată singur pe lume, împachetat în piclă. În asemenea cazuri e bine să rămîi nemișcat, altfel riști să te prăvălești în cine știe ce rîpă. Asta făcu și Mailat. Rămase nedinlit și-și ascuți la maximum auzul. La-nceput, încercase să prindă înțelesul cuvintelor care continuau să navigheze aerian spre el, apoi renunțase. Se mărginea să înregistreze sunetele, rămînînd cu fața îndreptată politicos spre locul de unde izvorau.

Trecu așa un timp pe care Mailat nu-l putu măsura.

Într-un tîrziu se auzi o pocnitură; o subită pală de vînt mătură ca prin farmec ceața.

Intrase, trîntind ușa, Lambru, profesorul de istorie.

— Să trăiți, tovarășe director, exclamase acesta jovial aruncînd catalogul pe masă.

Nestorescu îi apăru iar lui Mailat în toate detaliile concrete ale înfățișării sale: costumul maro, bătrînesc, ochii mici, verzi, clipind fără-ncetare, pintecul în formație, purtat alert de pași mici, femeiești, stiloul sclipind lîngă rever, un șiret de la pantof care se tîra pe linoleum...

— Lambrule, știi, hai să stăm noi puțin de vorbă, zise Nestorescu. Hai la mine, în biroul meu.

— Să stăm, tovarășe director, de ce să nu stăm!? tună jovialul Lambru.

Ieșiră împreună.

Mailat se adînci iar în lectura compoziției lui Petrescu Cornel. I se păru deodată foarte bună și o notă cu zece.

Nimeni n-a priceput niciodată pentru ce un om atît de serios ca Mailat după nici două luni și-a cerut transferul la altă școală pe motiv că nu se înțelege cu directorul Nestorescu.

— Auzi, știi, cu mine nu se-nțelegea, închipuie-ți, cu mine! Știi, în total dac-am stat de trei ori de vorbă cu el, pe cinstea mea! se plîngea Nestorescu.

CONSECINȚA

Scena IV-a

Intră ceilalți.

COSTEL: (cîntă) *Țiganca ierea frumoasă, de-ți lumina noaptea-n casă...*

TOMA: (atrăgîndu-i atenția spre cei doi) *Pssst! Atențiune, se filmează!* (mimează gestul operatorului).

COSTEL: Ce film, tovarășe regizor? E cu dragoste?

TOMA: Atențiune! Muzică de fond! (deschide brusc aparatul portativ. Intîi paraziți, apoi o muzică de jazz stridentă).

EA: (se desprinde) *Cît să fie ceasul?*

COSTEL: (prompt, privind un ceas imaginar) *După amiază fără un sfert.*

EUGEN: (ia cartea, citește ostentativ, astupîndu-și urechile).

TOMA: Era domnule, unul în cămin, care stătea toată ziua cu nasul în cărți. Cînd deschideam difuzorul, el...

COSTEL: Da' pe ăla cu dulapul îl ții minte? Stați că-i bună: ăsta cum venea de la cantină, se apuca să mănînce. Deschidea dulapul, își vîra capu-n dulap și halea. Avea acolo o cămară cu provizii. Da' Toma, care-l pîndea de pe pat, îi strigă odată: „Închide ușa, că-i curent!" Și ăla, speriat, trîntește ușa dulapului. (nu rîde decît Toma)

COSTEL: (ambarasat) *Aș avea chef să dansez!* (Către Toma) *Dansați, stimată domnișoară? Mi se pare că e* damen-twist (îi face cu ochiul spre Eugen și Ea).

(cei doi dansează caricat)

EA: (brusc) *Filip, dansezi?*

FILIP: Nu știu să dansez.

EA: Te învăț eu. Nu e greu de loc. Hai, vrei?

EUGEN: Mai terminați odată! Nu pot citi! (închide aparatul)

TOMA: Ați venit la munte să vă cultivați, tovarășe preparator?

EA: (intervine, blînd) *Să-l lăsăm să citească.*

TOMA: Apărarea are cuvîntul. (spre Costel, semn că n-are nici o putere) *Șefa șefului!*

COSTEL: Am opt sute de ani! (fluieră mai departe melodia întreruptă, apoi plictisit, se trîntește pe pled).

EA: (neluîndu-i în seamă, privește spre pădure)

TOMA: Ce frumos piesaj, duduie. Vă place Brahms?

EUGEN: (aer pedagogic) *Fără ironii, Toma, vrei?*

COSTEL: Just! Și la drept vorbind, peisajul nici nu e frumos.

EA: (fără să-i audă) *Sîntem niște proști. Stăm aici de parcă am fi legați de moara asta.*

COSTEL: Moara lui Toma!

TOMA: (justificare ironică) *Ce să fac, tovarăși, dacă tata a fost morar! Doar am declarat-o.*

EA: (același ton, fără să-l audă) *Trei copaci, moara, pîrîul,* (gest spre radio) *civilizația cu noi! Trebuia să venim așa de departe pentru atîta lucru? Unul să fi urcat pînă-n vîrful muntelui... Unul!*

FILIP: (firesc) *Eu am urcat.*

COSTEL: (neîncrezător) *Tu ai fost pe munte?* Tu?

FILIP: Da, noaptea, trecută.

COSTEL: Cum, mă, noaptea trecută? Da' noi unde eram?

FILIP: Dormeați.

TOMA: Pardon, eu n-am închis un ochi.

COSTEL: Altul! Da' ce făceai?

TOMA: Îi țineam închiși pe amîndoi.

(numai Costel rîde)

EA: (ignorîndu-i în continuare, către Filip, cu febră) *Cum ai urcat?*

FILIP: (îi spune numai Ei) *Era lună. Se vedea ca ziua. Umbrele brazilor erau albastre. Stelele — foarte jos. Am urcat. Îmi plăcea să urc. Lumina aceea rece îmi făcea bine. Spre vîrf, sufla vîntul.*

EA: Și sus... acolo... cum e?

FILIP: (ușor descumpănit de precizia întrebării) *Erau ierburi... Și vînt.*

EA: Și stelele?

FILIP: De acolo păreau foarte îndepărtate.

COSTEL: Ce șmecher! De aia n-ai venit la scaldă.

TOMA: (medical) *Are febră.*

EA: Ție, Filip, cînd ne vom întoarce la facultate, o să-ți fie dor de ceva... O să-ți amintești noaptea aceea, pe munte. Dar nouă, nouă de ce să ne fie dor?

TOMA: În ce mă privește, mie mi-e străin sentimentul nostalgiei. Sînt dărîmat!

COSTEL: Noi sîntem niște cetățeni, tovarășă!

TOMA: Ne-am cam săturat de porumb fiert.

EUGEN: (lasă cartea, brusc interesat) *Nu te superi? De ce ai venit atunci cu noi?*

COSTEL: (jurisconsult) *Cum de ce? Era să lase moara așa, pe mîna voastră? Nu se poate s-o lase pe mîna oricui!*

TOMA: (confabulează) *Bunicu-meu, morarul, ultimul morar din familia mea, zicea: Să nu lași moara părăsită, că o ia spațiul locativ pentru fantome fără locuință. Fantome demolate.* (serios) *Ce, nu credeți?*

EUGEN: (care nu poate concepe gluma) *Toma, acuma fără bancuri, ai avut un bunic morar?*

COSTEL: (scuzîndu-l) *Numai pînă la naționalizare.*

TOMA: Nu știați? Evident, am uitat că voi nu mă cunoașteți prea bine.

FILIP: În general, noi nu ne prea cunoaștem.

TOMA: Sînt gata să-mi fac autobiografia (ton de ședință) *Tovarăși!*

FILIP: Omorîm după-amiaza asta! Bună idee! Hai să ne povestim viața!

COSTEL: Viața și opera, ediție revăzută și adăugită. (mimînd un interviu) *Cînd ați binevoit să vă nașteți, maestre?*

TOMA: (țărănește) *La data anului de... cînd trăgeau clopotul de vecernie.*

COSTEL: (notînd într-un notes imaginar) *De atunci aveați slăbiciune pentru literatura veche?*

TOMA: Mă! Iar îmi bagi în cap corigența aia? (semn la obraz)

COSTEL: (spre ceilalți) *Sînteți de acord să renunțăm la întrebarea aceasta? Cine e pentru? Cine împotrivă? Cine se abține? Deci... unanimitate. Continuați, maestre! Continuați firul extraordinarei dumnevoastră existențe. Dar insistați puțin și asupra roții de la moară* (cîntă) *„Roata morii se-nvîrtește... țac... țac... țac..." Asta pentru divertismentul muzical. Treceți la fapte. Mai concret, tovarășe, mai concret!*

TOMA: (pășește în față, se adresează unui public imaginar) *Tovarăși! Viața mea trece fără mari evenimente. De vreme ce mă vedeți, înseamnă că m-am născut, așa cum am mai declarat-o de altfel la o conferință de presă. Frați n-am. Mi se pare că nu am nici prieteni. Asta mă scutește de multe neplăceri. În clasa cincea m-a bătut unul pentru un stilou. Atunci am plîns. Nu știu dacă am mai plîns de atunci... Ce s-a mai întîmplat? A, da, facultatea, admiterile, seara cînd s-au dat rezultatele. Atunci m-am îmbătat pentru prima oară. Studența? Asta o cunoașteți voi și fără să v-o prezint eu.* (caută tot mai înfrigurat ceva) *Ce-a mai fost?... Aia cu femeile nu v-o spun că e Ea de față...* (caută, caută; deodată, gest teatral) *Restul e tăcere!* (brusc, grav) *E uimitor ce puține lucruri mi s-au întîmplat!*

FILIP: Fiindcă n-ai crezut niciodată în nimic!

TOMA: (revine la primul ton, cu o nuanță de provocare) *Mi-a fost lene. Pot foarte bine să trăiesc fără multe idei. E un bagaj prea greu.*

COSTEL: Vi-l duc eu, domnule. (se apleacă să ridice un geamantan imaginar) *Phii! e totuși greu.* (iese în față) *Toma — ai călcat regula jocului: riști să devii un sentimental. La 40 de ani te văd citind* Manoil și Elena, *dom'le! În ritmul ăsta... Dă-mi voie să-mi fac și eu autobiografia.* (mimînd pe Toma, se oprește nițel intimidat, își aranjează părul, își ridică pantalonii, apoi verificîndu-și ținuta, se încheie la cămașă și-și potrivește o cravată imaginară) *Tovarăși, noi sîntem în familie nouă frați. Eu sînt cam pe la mijloc. Într-un timp eram ultimul. Fratele meu mai mare, Gicu, mă punea să fur din tutunul tatii. Țin minte din copilărie și alte scene frumoase: cum mergeam cu cai, noaptea, sau alte lucruri idilice. Dar cel mai frumos mi s-a părut cîntecul „ninge-afară cu steluțe albeee". Îmi place să-mi ajut frații. Noi așa am fost crescuți. Așa fac și cu ei* (arată spre ceilalți). *Lor nu le prea place să coboare în sat, așa că eu am trecut la aprovizionare. Tovarăși, eu cam atîta am avut de spus. Acum, nu știu dacă sînt întrebări?*

TOMA: Poate tovarășul preparator are!

EUGEN: (înveselit, deschis) *Domnule, jocul începe să-mi placă.* (politicos, fără emfază, către Ea) *Domnișoară, urmați la rînd!*

EA: (se duce la scrînciob, monologul ei îl rostește acolo. Pe măsură ce vorbește, toți se lasă furați de reverie ei, Eugen se ridică, se apropie de ea, o leagănă ușor, în scrînciob): *Cum să vă spun? Zău că uneori îmi vine să rîd, dar ăsta e adevărul: nu mi-au fost dragi niciodată după-amiezile de duminică. Mai ales în vacanțe, cînd mergeam la țară, la bunici. Rămîneam singură și nu aveam ce face. Uneori puneam dulceață, ori murături, împreună cu mama. Mai umpleam cumva timpul. Dar nici dulceață și murături nu poți să pui în fiecare zi. Mai citeam. Dar mă săturam și de cărți. Mă cuprindea uritul. Se lăsa în jurul meu o liniște. Mergeam în grădină, îmi luam rochia de elevă care-mi rămăsese scurtă acum, dar o luam așa, că mi-era dragă și, cu o pătură și o carte sub braț, mă duceam în grădină, sub nuc, printre urzici, stăteam așa, priveam cerul. Apoi închideam ochii și-mi aminteam de prieteni, de colegi, mă gîndeam la fiecare pe rînd... Și cînd terminam, îi luam iar de la început, pe toți și pe profesori... Acum toți mi se păreau niște oameni minunați. Erau departe și mi-era dor de ei... În cele din urmă, tot nu scăpam: venea uritul, îl auzeam cum se apropie și se așeză lîngă mine. Întîi venea în ramurile nucului, apoi sărea și-l auzeam cum se lovește de pămînt. Și uite, ca să scap de el, am venit aici, cu voi... Vine și momentul cînd observi că rochia de elevă ți-a rămas scurtă... Te uiți la ea, ca și cum te-ai uita la o prietenă mai mică. Sau la o prietenă pe care ai lăsat-o undeva departe, pe un drum de țară, într-o inserare. Și ți-o închipui încă acolo, în inserarea caldă a zilei de vară... Și poate ea îți mai face încă cu mîna...*

FILIP: (monolog interior) *Ea este o fată minunată și-mi place că are nostalgii. Chiar numai pentru atîta și m-aș duce cu ea undeva foarte departe... Pe o plajă pustie... M-aș duce cu ea pe un drum lung, un drum care să nu se mai termine... Uneori m-aș despărți de ea, dar nu pentru mult. M-aș despărți ca să mi se facă dor. Să am nostalgia ei... Așa cred că au stelele căzătoare nostalgia celorlalte stele.* (deodată, tare, către ceilalți) *Vreți să continuăm jocul? Cine urmează?*

EA: Eugen, vrei să vii tu?

TOMA: Poate trebuie să-ți dăm intitulare, tovarășe preparator!

COSTEL: La ce lucrați, tovarășe savant?

EUGEN: Era rîndul lui Filip.

FILIP: (subită panică) *Nu, nu! Întîi tu, te las pe tine.*

EUGEN: Te scutesc prin urmare de a intra în joc?

EA: (candoare) *De ce? O să ne povestească și Filip...*

EUGEN: Nu e un joc pentru lași, viața, nu-i așa, Filip?

FILIP: (dur) *Care e deosebirea dintre lașitate și fanfaronadă?*

EA: (intervine, stîngaci) *Mai bine să intrăm în casă. S-a înnorat.*

O PROBLEMATICĂ PERMANENTĂ A ISTORIEI LITERARE

Studiul clasicilor nu constituie o operație care se încheie la o anumită dată. Oricite zone și domenii ale istoriei literare neexplorate încă și-ar aștepta cu legitim drept atenția și interesul cercetătorilor, culmile literaturii rămîn mereu în atenția publică. Studii, ediții, articole, medalioane, string la un loc date și cifre care sînt mărturia interesului suscitat de clasicii noștri în anii de după Eliberare. Numele lor au intrat în conștiința poporului, au devenit prezențe permanente în viața noastră spirituală. Revoluția culturală a difuzat pe scară națională și mondială valorile noastre clasice, a făcut din ele bunuri ale poporului. Contribuția istoriei și criticii literare în această acțiune de revalorificare a moștenirii literare, de cercetare a marilor scriitori, a fost deosebită, ușurînd înțelegerea și cunoașterea lor. Sute de mii și milioane de volume însoțite de studii, cuprinzînd ediții critice, ediții complete, antologii etc. au difuzat pe toate latitudinile patriei poeziile lui Eminescu, povestirile lui Creangă, Momentele și teatru lui Caragiale. Cercetările începînd cu prefețele și terminînd cu studiile speciale au relevat laturile luminoase ale marilor creații literare din trecut, fondul lor bogat de idei, ceea ce critica și istoriografia burgheză desconsiderase. Înzestrată cu mijloace științifice de lucru, istoria și critica literară au cunoscut în anii noștri un avînt de neconceput în trecut. Tocmai această situație obligă exegeza istorico-literară la o exigență sporită. E adevărat că au apărut contribuții valoroase privitoare la cercetarea clasicilor, desvoltînd și ridicînd pe o treaptă superioară, fondul de observații al criticii progresiste din trecut, s-au elucidat o serie de aspecte controversate, s-au înregistrat într-un cuvînt succese incontestabile. Dar abia realizările scot în evidență lipsurile existente încă în acest domeniu. Dacă în ceea ce privește editarea operei lui Eminescu, s-au făcut lucruri de neînchipuit altădată, exegeza marelui poet rămîne deficitară. Nu a apărut nici o contribuție mai nouă privind romantismul eminescian, opera epică a poetului. În aceste direcții au fost revalorificate anumite aspecte, nu totdeauna de cea mai mare importanță. Timiditatea criticilor și istoricilor literari aduce prejudicii în special culturii tinerilor care trebuie să se informeze asupra unor astfel de probleme din studii vechi, scrise adesea de pe poziții idealiste. În privința operei lui Creangă și Coșbuc lipsesc de asemenea monografiile temeinice, de erudiție, prefețele, oricît de bune, neputîndu-le înlocui. Nu alta este situația operei lui Bălcescu, prezentată deocamdată doar în articole și medaliioane.

Paralel cu această situație se mai manifestă în studii de proporții diferite, nu odată, un mod mărginit de analiză critică, rezumate la cîteva clișee sociologizante. Apelul la o terminologie săracă, discutarea fenomenelor exclusiv în alb-negru a îngreunat uneori percepția adevărată a operei de artă la dimensiunile ei reale. Ceea ce nu intră în acest pat al lui Procust este adesea lăsat de o parte. Specificul operei ajunge astfel să fie ignorat. Este lucru dovedit că orice scriitor mare găsește totdeauna o punte de legătură cu poporul. Eminescu aparține poporului, pentru că i-a exprimat revolta și amărăciunea. Caragiale la fel. Creangă a urît și el pe boieri. Unii istorici literari discutînd aceste aspecte, pierd complet din vedere specificul, modul diferențiat al oglindirii artistice, uniformizînd, operînd, în cazul tuturor scriitorilor cu aceleași formule mecanice. Și Eminescu și Caragiale și Coșbuc, critică orînduirea burgheză, iar istoricul literar trebuie să specifice în fiecare caz în parte cum se concretizează această atitudine. Creangă creează în spirit folcloric, Coșbuc rămîne la balade și idile ș.a.m.d. Istoricul literar folosește însă mijloace sărace pentru demonstrație. Eminescu „critică" orînduirea burghezo-moșierească, Creangă demască pe moșieri, Caragiale „i-a satirizat" și „i-a urît de moarte". Coșbuc de asemenea. Fapte adevărate. Terminologia e însă superlativă și uniformă, una și aceeași și pentru Grigore Alecsandrescu și pentru Eminescu. N. Bălcescu este analizat la fel ca și M. Kogălniceanu, Alecsandri ca și Vlahuță. Toți „critică", „condamnă", „se desolidarizează" de regimul social respectiv. În schița Iașii în 1848, bardul de la Mircești „zugrăvește aspecte din viața capitalei Moldovei", iar în „Istoria unui galbin" zugrăvirea realist-critică este tema povestirii (Manual de cl. IX. p. 218); Negruzzi, „satirizează curiozitatea bolnăvicoasă a boierimii" în Rețeta" (ibid. p. 181), Budai Deleanu își propune ca scop al operei sale capitale „satirizarea într-o formă alegorică a orînduirii feudale" (p. 91) iar mai departe, în aceeași operă „scriitorul a satirizat fără cruțare orînduirea feudală, monarhia, boierimea, catolicismul, moravurile epocii (p. 95). Tot așa Grigore Alexandrescu „biciuiește", „lovește fără cruțare" „a biciuit tot ce era putred" (p. 167, 171). Manualul de clasa a X-a excelează prin folosirea acestei terminologii nediferențiate, incompatibilă cu stadiul atins astăzi de cercetările noastre literare. Numai din capitolul Caragiale s-ar putea scoate liste întregi cu toate variantele posibile: „a înfierat" (p. 105), „înfierează (p. 206), „hatjocorește" (p. 107), „critică", „arată cu mînie" (p. 108), „condamnă cu severitate" (p. 108) „biciuiește" (108), „satiriza recrutător", „satirizate fără cruțare", „recrutător rechizitoriu" „înfierind etc. etc. Toți parcă au criticat într-un glas comun, fără nici o nunață sau ton propriu, fără poziții diferențiate. E limpede că istoricul și criticul literar trebuie să delimiteze și să analizeze fenomenul prin operă, să-i arate specificitatea. Ce se întîmplă însă, cu unele articole și studii? Fraze, capitole, chiar în întregime unele prefețe, schimbîndu-le numai numele autorilor, pot fi consacrate oricărui scriitor. Chiar și într-un studiu competent ca cel semnat de S. Iosifescu, despre Gr. Alexandrescu (Opere, Espla 1957) sînt folosite uneori expresii fără capacitate individualizatoare: (poetul) „chiamă direct la luptă" sau „satira lui Grigore Alexandrescu e prin excelență și direct politică" (p. 26). Cititorul nu se mulțumește cu o prezentare plină de fraze sterotipe pe care le ghicește de la primele cuvinte ale unei prefețe; el vrea analize temeinice, din care opera literară să apară în toată frumusețea și splendoarea ei; criticul trebuie să intre în laboratorul creației, demonstrînd particularitatea de gîndire și de expresie a creatorului. Este bine de amintit aici un articol apărut în Lupta de clasă (nr. 11 1962), semnat de Ileana Vrancea, care recomandă o analiză științifică atentă și complexă a operei literare. Analiza istorico-literară nu înseamnă nici înșiruire de date seci și nici comentarii uscate. Este o operă de creație; paginile lui G. Călinescu, de cea mai pură istorie literară, se pot citi ca literatură. Nu se poate ca orice critic sau istoric literar să fie dublat de un creator, dar de aici și pînă la stilul încărcat de expresii convenționale aride, este distanța pînă la anularea însuși a obiectului cercetării. Lipsa de atenție dată personalității fiecărui scriitor clasic duce la utilizarea unor formule și definiții mecanice. Termeni ca: „adînc pînă la amețeală, greu sezisabil în intențiile lui ultime", nu reprezintă o noutate despre scriitorul vizat (prefață la Caragiale, La Hanul lui Mnișoală, B.P.T. (nr. 39), după cum a spune despre Amintiri din copilărie că e „opera de maturitate a lui Creangă" e un loc comun și gratuit pentru că povestirile și poveștile, cum rezultă chiar din analiză, nu sînt sub nivelul operei citate. (Creangă. Amintiri, povești, povestiri B.P.T. nr. 6)

În afara unei tentative nereușite de cuprindere globală a creației eminesciene în studiul lui Ion Vitner despre autorul „Luceafărului" nu s-a scris în anii din urmă vre-o lucrare sintetică. Cu privire la opera lui Coșbuc, în ciuda numeroaselor ediții bune, nu avem încă un studiu substanțial, de bază.

Fraze de vitrină: „dragoste de viață", „încrederea în viață", „optimism înflăcărat", „realism viguros", „satiră amplă" „incisivă" etc acopăr multe lacune de analiză critică profundă.

Terminologia exclusivă și absolută e sentențioasă, nu permite nici o modulație care să deosebească o operă de artă de alta. Judecata de valoare devine categorică, însă numai în aparență, căci în fond procedeul banalizează, reduce din valoare opera analizată.

Se observă în unele lucrări un manierism critic al istoricului literar, care operează la o scară redusă de emotivitate. Cercetările și investigațiile făcute în ultimii ani de către G. Călinescu, T. Vianu, Perpessicius, Al. Dima, Ov. S. Crohmălniceanu și de alți critici, arată cam ceea ce trebuie să insemne o analiză pătrunzătoare. Din păcate mulți critici și istorici literari își închipuie că se adresează unui cititor care abia buchisește abecedarul și-i dau în consecință date prea elementare. Credem că de exemplu la ediția N. Bălcescu, o prefață în care să se ofere numai date despre epocă, fără a intra mai în adîncul problemelor de creație, este, astăzi, nesatisfăcătoare.

Extinderea ariei de cercetare în istoria literară nu este deci totul ce ne-a mai rămas de făcut. Investigația trebuie făcută nu numai în suprafață ci și în adîncime. Nu obținem succese publicînd culegeri de articole ocazionale, dacă nu ne străduim să ridicăm pe o treaptă superioară cercetările despre Eminescu, Creangă, Caragiale, Coșbuc. Nu este suficient, de pildă, să afirmi doar că G. Coșbuc este un poet al țăranimii. Interesant ar fi să-l vedem și pe Coșbuc clasicul și clasicizantul, poetul care își consacră viața traducerilor din Dante, realizînd o operă care valorează ca tălmăcire poate cît opera sa originală. Este de asemenea nevoie de studii solide, noi, care să largească orizonturile cercetărilor, depășind stadiul prefețelor.

Marin BUCUR

Simbolurile poeziei argheziene

Foto: DAN GRIGORESCU

(Urmare din pag. 1)

dante, a cărei traducere sensibilă dobindește în Psalmi și alte poezii o forță a expresiei lirice fără termen de comparație în literatura noastră, egalînd în intensitate patosul de altă natură al trăirilor comunicate de poemele lui Victor Hugo și uraganul încătușat al obsesiilor baudelairiene.

Natură robustă, Arghezi n-a fost niciodată un poet care să se complacă în melancolie, să-și deguste durerile. Un optimism masiv, țărănesc l-a ridicat întodeauna, după mistuiri, deasupra propriei cenuși, sub o nouă înfățișare. Dacă Psalmii în poeziile cu conținut inrudit sînt documente lirice ale unor aprige căutări fără perspectivă, o seamă de alte piese dau încă din prima ediție a „Cuvintelor potrivite" (Inviere, Denie cu clopote, Vînt de toamnă, Buna-Vestire, Lingoare chiar De-a v-ați ascuns) mărturia unei regenerări sufletești, prin îndreptarea către lumea reală: regenerare destăinuită și în ultima filă a Icoanelor de lemn („Cîte aripi bat în jurul meu, albe! De n-aș auzi țipătul din gușe al păsărilor ce se risipesc pe trestii, le-aș lua drept aripile sufletului meu..."), ca și într-un zguduitor poem în proză, Gura vetrei, apărut în Adevărul literar și artistic din 29.I.1934 și în mai multe poeme în proză publicate în Revista Fundațiilor nr. 1 din 1934.

Purtînd în titlu o rezonanță discretă a numelui cărții lui Baudelaire, nume care Arghezi socotea că și-a găsit echivalentul rominesc nu în Florile răului, ci în Flori de otravă (v. Cugetul rominesc, II, 1923) — avînd, prin materialul de inspirație, contingențe directe cu unul din ciclurile „florilor" baudelaireiene: „Tableaux parisiens", a doua culegere a poetului Cuvintelor potrivite a introdus în poezia noastră, odată cu o lume de o stranie noutate, un stil.

Ce este „floarea de mucigai"? În ce specie lirică sau epică o putem încadra? În nici una. Narative, unele, altele descriptive, evocatoare, declarative sau întrebuințînd tonul confesiunii șoptite, în poeziile reunite în volum, liricul, epicul, dramaticul, satiricul, ba chiar și într-un anume mod — ...didacticul — se întrepătrund, își transmit calitățile, dînd naștere unor sinteze poetice inedite, neînregistrate în nici un cod estetic, neputînd fi numite altfel decît cu metafora creată, drept nume, de autor: „flori de mucigai". Tot poetul ne sugerează — metaforic, se înțelege — natura și specificul stilistic al acestor producțiuni. Tocindu-i-se unghia „îngerească" el și-ar fi scris versurile... „pe tencuială, / Pe un perete de firidă goală / Pe întuneric, în singurătate, / Cu puterile neajutate / Nici de taurul, nici de leul, nici de vulturul / care au lucrat împrejurul / Lui Luca, lui Marcu și lui Ioan" (Flori de mucigai), servindu-se de „unghiile de la mîna stîngă", drăcești. Imaginea simbol a „unghiei îngerești" indică aici natura preocupărilor poetice. În „Flori de mucigai" nu „suferința cerului" pulsează (cel puțin la prima vedere) în versuri. Nu „o neliniștită patimă cerească" „zvîcnește", ca în „Psalmi", brațul și mistuie conștiința poetului. Prin el vorbește acum lutul, efemerul, lumea „îngerilor căzuți" excluși din împărăția luminii, lumea tenebrelor îndiavolită. Nemaifiind, asemeni cîntecelor din „Cuvinte potrivite" înfometate de absolut, „florile de mucigai": „sînt stihuri fără an, / Stihuri de groapă, / De sete de apă / Și de foame de scrum..." Arghezi pătrunde „în compartimentele cele mai întunecate ale vieții sociale și ale insulei" (M. Petroveanu), luminînd un aspect „particular" al condiției umane într-o anume societate. În acest scop își crează instrumente corespunzătoare. Eliberate de constringerile metricei tradiționale, deșirate, aparent, fără ținută, lipsindu-le ceea ce numesc „stil" belferii cu morgă și creeri de vid, aceste stihuri de o stîngăcie voită, înșelătoare, sînt cel mai rafinat produs al unui meșteșug poetic, ridicat la apogeul desăvîrșirii sale, vădind puteri literalmente demiurgice în a domina și preface materia limbii. Adaptarea la obiect a mijloacelor e perfectă. Versul liber, suplu, putind fi întors cu ușurință, dirijat fără pregătiri preliminare în orice direcție și adus brusc la punctul de plecare, îi dă poetului posibilitatea de a povesti, adresa întrebări, slăvi sau mustra, de a reproduce dialoguri, de a se referi la realități cotidiene, de a folosi termeni tehnici și a crea metafore sublime, în cuprinsul aceleeași bucăți. În vers clasic n-ar fi avut cum statornici scene de închisoare și cita expresii argotice. Cu elemente selectate din zona cea mai de jos a existenței de altădată, autorul Florilor de mucigai realizează piese în care — surprinzător! — totul se transformă în aur liric. Istorisind sau fixînd scene, poetul știe să pună în mișcare, într-un cadru adecvat, cele mai prozaice întîmplări, fără să producă un gram de proză. Ca într-o vrajă, proza conținutului și a expresiei își schimbă proprietățile: noroiul, ridicat la gîndire, dobîndește sub imperiul arcului voltaic sufletesc vibrații și luminozități stelare. Stihurile „de groapă" devin de azur: „setea de apă" și „foamea de scrum" sînt străpunse de sensuri ce sugerează o sete și o foame depășind nevoile lutului omenesc.

Înfăptuind în spațiul său restrins cel mai vast teritoriu al „esteticii urîtului" din lirica arghezană, volumul Flori de mucigai cu toată structura lui artistică aparte, e cutreerat de înțelesuri ce-l leagă intim de creația precedentă și următoare a autorului.

Ca în reprezentarea lui Victor Hugo și a lui Charles Baudelaire, ca în viziunile infernului pămîntesc din gravurile lui Goya, grotescul exclude, în „Flori de mucigrai", rîsul: el este de natură a stîrni în cititor florii reci ai groazei. Nu este într-adevăr dătătoare de friguri o imagine înfățișînd rămășițe omenești diforme, aruncate cîte două, în coșciuge, în drum spre groapa comună?

Recunoscînd în ființele detracate imaginea fragmentată, știrbită, a umanității, poetul descoperă, putem spune, în conduita și suferințele celor lepădați de societate multe din propriile-i atitudini, zvîrcoliri lăuntrice singerinde și căutări ale sale manifestîndu-se în forme degradate. Puternice declanșări de patimă, cum sînt cele din La popice și Sici, bei, nu afirmă, oare brutal, la nivelul uliței o aderență la viața împetuoasă, temerară, a cărei realizare pe un alt plan, moral, o slăvește Arghezi, cînd scrie: „Ispitele ușoare și blajine / N-au fost și nu sînt pentru mine / În blidul meu, ca și în cugetare / Deprins-am gustul otrăvit și tare...?

De tutun, părul Tincăi e asemeni părului femeilor pe care, în Psalm, „tîlharul de ceruri" infometat uneori de „bunuri oprite" pămîntești le lua, drept trofee, cînd „prăda" cetatea, „în somn și-n vis". Schilozi, prăpădiți, expropriați de orice slavă, hoții care „tîriș, grăpiș", zornăindu-și sinistru lanțurile, „trec dintr-un tărîm într-alt tărîm", sînt, la urma urmei, semenii striviți ai prometeului arghezian. Mersul lor, aducînd aminte de acela al albatrosului lui Baudelaire, închipuie „O șchopătare de vulturi căzuți din stele / Prin oțățitul întuneric tare".

„Regele Burtea", bulibașa, din care, după tunderea pînă la piele a rămas doar „un fel de glas", nu e oare o umbră strimbată a „prințului" din turn, hărăzit morții, prometeu captiv, nu sfîrtecat însă de vulturi, ci ros de păduchi? În nostalgia lui nemingîiată putem desluși chiar un suspin al „heruvimului bolnav". Dezolat, înfrînt, Regele Burtea, „mătură, stă, și iar mătură cartea", cu sufletul strivit, plin de icoanele altei vieți: „El a venit cu riul lui de care / Și armăsari din zarea mare...".

Eroarea poetului e de a acorda credit nediferențiat tuturor osîndiților în care se simte zvîcnind o pasiune, o aspirație. Conținutul manifestărilor de energie interioară nu-l preocupă. Îi ajunge existența lor. Înversunat împotriva societății crude, care, în spaima ei de a-și pierde putredul paradis, trimitea în beznele de infern ale închisorii pe toți cei ce nu-i conveneau, indiferent de conduita lor:

„Cițiva au ucis, / Cițiva ispășesc, ori un furt, ori un vis / Tot una-i ce faci / Sau culci pe bogați, sau scoli pe săraci", poetul, aplicînd același criteriu, întors, cădea în extrema opusă, considerîndu-i „vulturi căzuți din stele" pe toți cei ce exprimau, indiferent cum, ostilitatea față de mărginirea, lașitatea și ipocrizia burgheză, ori numai se deosebeau de lumea leșurilor ambulante. Acordîndu-le, moral, anumite circumstanțe atenuante, ca unora care au apucat-o pe calea pierzaniei constrînși de adversități pe care n-au știut să le biruie, ei nu pot fi, în nici un caz, prezentați ca eroi. Dar oare, luminarea frumuseților ascunse în suflete, cufundate, în tină are, cum s-a spus, semnificația idealizării unei „libertăți de tip anarhic"? E puțin probabil că poetul tinde, în „Flori de mucigai" să demonstreze o teză. Volumul adună vibrații suscitate de observarea umanității unui anumit mediu și deducțiile pe care, la lectură, sîntem tentați să le facem nu ne sînt indicate didactic, de poet, ci sugerate de situațiile incremenite în stihuri, bogate în înțelesuri dintre care e de presupus că unele depășesc intențiile autorului. În tot cazul, un anume sens general — polemic — se desprinde din carte, nu pentru că Arghezi ar fi potrivit astfel imaginile incît să ni-l transmită cu orice preț, ci fiindcă tablourile de viață, cu sau fără voința autorului, impun concluzia respectivă. Înțelesul ce se degajă din „Flori de mucigai" este acesta: izvoarele de energie nu se găsesc în lumea înaltă, ci jos, „la fund". Din adîncurile obscure, disprețuite, avea să pornească regenerarea, asanarea morală și fizică, întocmai cum seva urcă în grîne din huma neagră, ruptă de fierul plugului din bezne subpămîntene. La cei apăsați, oropsiți, nedreptățiți — sugerează culegerea „Flori de mucigai", asemeni întregii creații argheziene — e toată nădejde înnoirii, restructurării lumii: „Cîntecul, lumina, taina, unda,-ntinsurile albastre, / Noi le stringem, noi le ținem, cei căzniți, uriți și goi".

Dumitru MICU

Interludiu acvatic

(Urmare din pag. 1)

Inima apelor, îmi dădeam seama că demult nu mai rămăsese nimic. Galbene, verzi, cenușii și albastre sub limpezimile cerului, veneau spre mine succesivele vîrste ale acelui pămînt și totuși în singurătate și-n liniștea cotropitoare din jur, mă gîndeam că și acolo e țara, că sînt tot acasă și surîsul trecu de pe chipul meu pe suprafața înviorată a pădurii de trestie, și pe insulele de plaur și pe ciulini.

Prin unda canalului fulgerau pești cu spinările negre și din cînd în cînd soarele pătrunzînd apa scotea din solzii lor luciri de metale părelnice iar valurile deșteptate de șalupă se destrămau risipite în cercuri ce inelau cîte o tulpină de salcie sau vreo umbră căzută. Apoi se iviră sburătoare negre și mici și strigară lișițele. Cu largi traectorii aeriene plutiră cocoșii și berzele. Săgetau pescărușii, treceau ibișii veniți de la Nil, cormoranii cei lacomi și mai departe, o pasăre nemaipomenită, imensă și albă ca neaua, elegantă și impunătoare ca o marchiză a mnaripatelor. Am auzit că se numește ceapur și fiind o mîndrie a zoologiei noastre poate hălădui nestingherită de vînători. Prumusețea e leac pentru trecerea timpului: nici n-am observat cînd am ajuns în locul unde itinerarul meu trebuia să se schimbe. Ostroave mărunte de stuf migrator se aglomerau închizînd canalul pe care venisem și dintre tufănderile acoperite cu vegetația bălții se ridica un grind nisipos. Am coborît din șalupă și urcîndu-mă în căruța ce mă aștepta îmi continuai călătoria. Grădini și livezi de gutui înverzeau pe fîșia îngustă a grindului. Vii cu butucii firavi își făceau loc. Și iarăși ne pierdurăm printr-o mare pădure de rogoz și de trestie unde adeseori răsăreau mlustini și căi intrau pînă la piept. Izvîntînd între sol și apă, drumul urcă pe o înălțime. Pînă departe stufișuri bătean în violet și din cauza vîntului care se întețise, nisipul începuse să șuiere stins. Eram pe dune. Un cîrd de vite s-a arătat și îndată a dispărut în desișul din vale în timp ce căruța cobora un peisaj mirific: o nesfîrșită cîmpie de apă și, desenate pe orizontul sidefiu, siluetele negre ale unor mori de vînt înălțate pe stîlpi, rotindu-și aripile de șindrilă ca într-un zbor iluzoriu. Cîteva bărci încărcate cu saci se apropiau venind de dincolo, unde se bănuia o așezare omenească. Ajunsesem în preajma satului Letea și căii priveau în silă balta ce se așternea acoperind drumul. Vreme de peste un ceas am traversat șesul inundat. Adesea apa năvălea în căruță dar vizitiul stătea impasibil și mi se părea că fredonează același cîntec pe care-l murmurau valurile în sînt și-l tînguiau sălciile rare. N-am mai întîlnit niciodată silabele lui. O clipă m-a încercat sentimentul că sînt în același univers, intrusul ce tulbură armonia și liniștea. Dar gîndurile îmi fură întrerupte. Ajunsesem la apa mică. Omul opri caii. Dîndu-mi hățurile cu un gest firesc, se descălță și, suflecîndu-se coborî. Scoase de dedesuptul căruței o bită lungă de plop și porni cu băgare de seamă. La cîteva zeci de metri li văzui lovind apa. Apoi se aplecă, scoase din apă un crap de vreo cîteva kilograme și întorcîndu-se surîzător îmi spuse că vom avea ciorbă de pește. Scena se desfășurase cu poezia unei tablouri de Hobbema. Și cînd surîsul lui îmi lumină chipul, din nou mă gîndii că sînt tot acasă, că și acolo e țara...

Pe la marginea satului așezat de apele revărsate, drumul ceții și în timp ce Letea rămînea în urmă începeam să văzut ținta călătoriei mele: peste dune acoperite de iarbă aspră și mărăcini, apărură primele semne ale comunei C. A. Rosetti. Casele mari, albe și acoperite cu stuf sînt atît de răzlețe încît fiecare seamănă mai curînd cu o stînă, iar ulițele se lărgesc și se întretaie capricios printre grădini de caisi sau vii hibride crescînd din nisipul nestatornic, cu trunchiuri bătrîne și contorsionate ca niște arbuști meridionali. Izolarea e aproape desăvîrșită: dincolo de sat, spre miazănoapte urmează restiștea pădure-monument, care e un adevărat miracol. În plină deltă stejari gigantici, frasini, meri sălbatici, mesteceni și printre tulpinele lor seculare se încolăcesc liane subtropicale și iederi. Dacă te încumeți s-o străbați dai în Periprava, altă singurătate, sus înspre gura Chilei. Și totuși aflîndu-te acolo, nu poți să nu simți ceva din istoria noastră contemporană cînd, după cuvintele de altădată ale lui Alecu Russo, „adevărații oameni ai poporului au grăit și cu numărul poporului au răsturnat o lege despotică, un rege, o instituție nedreaptă..." Vezi un dispensar, vezi școli și în mijlocul satului un cămin impozant ca o adevărată casă de cultură: sală modernă de cinematograf, mii de volume în rafturile bibliotecii, club cu mese de șah, de biliard. Pe un mic islaz uneori aterizează avioane aducînd cîte cîte un bolnavii care cer intervenții chirurgicale mai grave. Gospodăria colectivă e bogată în oi și vite iar la cramă nu lipsește niciodată vinul. Și oamenii nu se tem de pustiu și de ape. Nu se tem de nisip și de vînt — nu se înspăimîntă de iarnă și de fădăile lupilor. Delta e viața lor.

Poate de aceea plecînd repetam: și acolo e țara. Poate de aceea cuvintele ce-mi veniră-n gînd pe cînd intram în ținuturile lor, mi-au rămas ca un leit motiv al acelui neuitat interludiu acvatic.

A. E. BACONSKY

UNIVERSUL POETIC ȘI VARIETATEA STILURILOR

(Urmare din pag. 1)

a creației literare. Or, este elementar că, prin ea însăși, o temă, oricît de importantă și generoasă, nu conferă valoare unei opere de artă; după cum este adevărat și faptul că, în absența unui orizont problematic major, indisolubil legat de contemporaneitate, spiritul creator se sufocă într-o tristă inerție subiectivă. Opunerea unei literaturi citadine față de una rurală are însă și un alt substrat, în măsura în care încearcă a adapta situației literare actuale un clișeu al criticii mai vechi. Nemărturisit universul rural este asimilat unei sfere a literaturii tradiționaliste, în timp ce urbanul ar fi un sinonim aproape perfect pentru noțiunea de „modern". Chiar în perioada în care a apărut (poate că parțial justificată în cadrul luptei împotriva semănătorismului), din punct de vedere ideologic și estetic, aceasta era o falsă dilemă; cu atît mai mult astăzi, cînd implicată într-un proces de transformare revoluționară a mentalității ei, țărănimea participă efectiv și conștient la edificarea civilizației socialiste.

Operăm în mod curent cu un concept ca acela de „univers poetic", la a cărui definire, în forma sa specifică pentru critica romînească, o contribuție de o mare originalitate a adus G. Călinescu. E de fapt o metaforă critică, în care se cristalizează însă o întreagă concepție despre poezie. Disocierea implicațiilor, scoaterea lor la lumină, oferă nebănuite direcții și perspective în studiul fenomenului liric. Poezia comunică o atitudine, o viziune, determinată social-istoric, a universului, fiind totodată ea însăși un *Univers*, construit după modelul celui real: materia, elementele, mișcarea, spațiul și timpul etc., macrocosmosul și microcosmul, istoria umană, sînt proiectate aici, supuse unei gravitații — aș zice metaforice. Această imagine a unui Univers poetic traduce marea aspirație a liricei dintotdeauna: îmbrățișarea totalității realului, a infinitei lui diversități. Părăsind zonele metaforei hiperbolice (oricît de atrăgătoare ar fi ele), rețin că — și e o constatare liminară — universul unui poet sau, pe plan mai general, al poeziei unei țări și unei epoci, trebuie văzut ca un ansamblu complex, în care părțile explică totul, și invers. Fenomenul poetic respinge, prin firea lui profundă, parțializările și restricțiile arbitrare, ideile preconcepute și tiparele înguste.

Îmbogățirea, creșterea varietății universului poeziei noastre realist-socialiste este un fapt încă insuficient elucidat de critică (și nu mă îndoiesc că un rol negativ îl joacă în această privință și opiniile limitative discutate). Din păcate, o dezbatere în legătură cu prejudecăți de tipul celor semnalate de Eugen Simion în articolul său este destul de dificilă (dar cu atît mai utilă) datorită împrejurării, relevate mai sus, că exprimarea lor explicită e de cele mai multe ori ocolită. Poate din această pricină, demonstrația întreprinsă de Eugen Simion pare pe alocuri neconcludentă, concluziile disproporționate față de premisele alese. Situația nu rămîne însă aceeași dacă raportăm concluziile, după părerea mea pe deplin juste, la o anume mentalitate îngustă, constatabilă încă la unii critici și manifestîndu-se de obicei în abordarea concretă a faptelor de literatură.

Cred a fi identificat într-un articol nu de mult publicat de Cornel Regman în „Luceafărul" (nr. 24 din 15 decembrie 1962), o prejudecată tinzînd de asemenea să restringă artificial universul atît de plural al poeziei. Sub o formă sau alta, punctul de vedere afirmat aici l-am mai întîlnit, și consider că el traduce o opinie împărtășită, dacă nu chiar declarată, de un număr mai mare de critici — ceea ce mă îndeamnă a-l discuta acum. Articolul lui Cornel Regman se dorește un examen critic global, pe un ton necruțător, al tinerei generații de poeți (trec peste reverența convențională implicată în două-trei epitete). N-aș vrea să se înțeleagă că-i reproșez celui care a scris despre „Dramatismul vieții și inerția abstracțiunilor" acuitatea polemică; mai mult chiar, trebuie să mărturisesc că o parte din observațiile formulate mi se par — vorbesc de unele dintre cele care se referă la exemple concrete — justificate. Am însă convingerea că *obiectul* principal al polemicii este greșit și că efortul comun al unui număr de tineri poeți, care de dezvoltă în direcția unei poezii reflexive, de meditație filozofică și etică, se consumă, în ansamblu, ca una din experiențele semnificative și fertile ale liriciî noastre și nu e, cum susține Cornei Regman, o înfrîngere dinainte asigurată. Ideea centrală a articolului este afirmată fără echivoc: „N-am vrea să folosim termeni ca individualism sau alexandrinism artistic, cert este că lirismul — cucerire de preț a ultimilor ani, în lupta anevoioasă cu tot felul de convenții și conformisme — parcă se rușinează de la o vreme de *principala* lui calitate: de a fi *direct*, de a interveni *nemijlocit* în viață" (s.n.). Nu este aici stabilită o ierarhizare a tipurilor de lirism? Ar reieși, dacă am accepta-o așa, că reflexivitatea, patosul meditativ, încercarea de a materializa poetic idei, ar fi niște calități secundare, minore ale lirismului. Apoi, nu numai din textul citat, dar din întregul articol, reiese — ceea ce iarăși nu e adevărat — că în lirica tinerei generații, tendința spre reflexivitate s-ar manifesta în detrimentul explorării altor orizonturi lirice, că ea ar avea un caracter uniliniar, exclusiv. De dragul unei demonstrații, criticul sacrifică aici pluralitatea de aspecte a fenomenului literar real. Procedînd conform programului stabilit — de fapt prestabilit — el ajunge să facă, pe lîngă observații pertinente, cum am mai arătat, niște obiecții de ordin terminologic foarte arbitrare. Îl irită, astfel, prezența în poezia tinerilor a unor cuvinte exprimînd noțiuni abstracte (lirism „indirect" !), ca: „luciditate", „pur", „febril" etc., rupte de orice context și considerate ca provenind dintr-o „tendință către o retorică bine sunătoare, elaborată în retortele unei chimii verbale noi". Lipsită de temeiuri cît de cît obiective este și situarea aproape a întregii generații tinere (Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ilie Constantin, Grigore Hagiu, Darie Novăceanu, Mihai Negulescu „și numeroși alții") sub semnul lui Nicolae Labiș, ca imitatori neinspirați și epigoni ai acestuia, ba, uneori, chiar ca plagiatori involuntari („momentele de gravă amnezie"). E supărătoare — dar ilustrativă pentru punctul de vedere al criticului — judecata grăbită, globală și uniformizatoare a unor poeți cu un profil literar distinct și cu facturi lirice atît de deosebite. Aș mai adăuga că generalizările lui C. Regman nedreptățesc în mod flagrant pe unii poeți ca Nichita Stănescu, Cezar Baltag sau Ilie Constantin, ale căror volume au apărut cu mai bine de doi ani în urmă și care, între timp, au publicat susținut în presa literară, adeseori depășind nivelul versurilor cuprinse în cartea lor de debut. Dar acest aspect nu mi se pare, pentru discuția începută, important, și nici sublinierea unor interpretări care, prin unilateralitatea lor, capătă nuanțe umoristice, firește neintenționate. (Sînt ispitit să citez totuși una. E vorba de o foarte frumoasă poezie a lui Ilie Constantin, „Somnul": *„Prea lungă e! Prea mult îmi fură / Din pacea care mi-a fost dată, / Din aer, sînge și căldură, / Această moarte repetată! / Cînd mă închid ca sub zăbrele / După aceste gene grele / Atîtea vorbe-mi mor pe buză / Atîta timp mi se refuză"*. E evidentă aici — simbolul e ușor accesibil — poziția unui ethos care se bazează pe valoarea conștiinței, a activității creatoare lucide, replicînd, în spirit contemporan, vechilor „laude ale somnului", ale forțelor inconștientului. C. Regman însă arată că, trecînd *„în domeniul filozofiei practice"*, poetul *„debutează cu un act de răzvrătire. Împotriva placidității și conformismului? Împotriva ataraxiei «cumplit de liniștite» a confraților săi, pe care un distins critic, o socotește o calitate? Nu. Împotriva somnului, pur și simplu. Împotriva necesității fiziologice a somnului"*. La urma urmelor, — cine știe? — poate că o fi avînd dreptate criticul !). Nu pledez aici pentru supremația unui tip de lirism asupra altuia. Mi se pare însă o obligație a criticii de a nu ridica, în calea evoluției poeziei, obstacole arbitrare, ci de a urmări, dimpotrivă, cu largă comprehensiune procesul fecund de diferențiere pe care îl evidențiază lirica noastră realist-socialistă. Desigur, înțelegerea reclamată nu trebuie să facă loc lipsei de exigență estetică și ideologică, să ducă la toleranță față de infiltrațiile decadente, străine de spiritul artei noastre. Dar, în cazul discutat, nu despre o astfel de împrejurare era vorba.

Matei CĂLINESCU

● CĂRȚI NOI ●

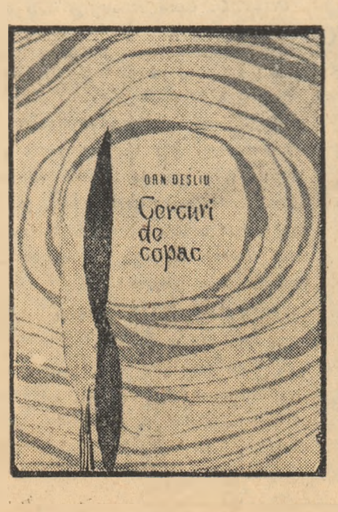

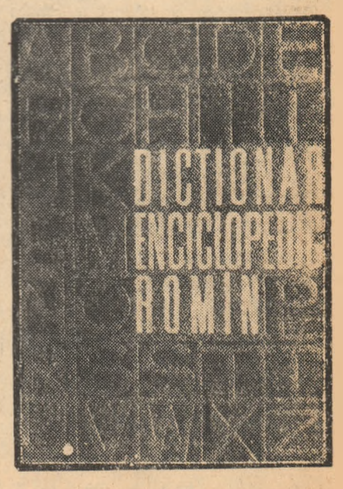

STANISLAVSKI

— 100 DE ANI DE LA NAȘTEREA SA —

Scriitori despre STANISLAVSKI

MAXIM GORKI

Dumneavoastră și Nemirovici-Dancenko ați creat un teatru model, una dintre cele mai mari realizări ale culturii artistice ruse; influența binefăcătoare a teatrului nostru este evidentă și recunoscută în lumea întreagă.

BERNARD SHAW

Iată omul cel mai frumos de pe întregul glob.

ROMAIN ROLLAND

Gloriosul dumneavoastră nume, dragă Stanislavski, este pentru mine numele celui care a dezvăluit adevărul psihologic pe scenă. Cît de mult aș dori să asist la una din creațiile dumneavoastră scenice, atît de profunde și atît de pline de viață!

EMILE VERHAEREN

Aș dori să vă spun că niciodată n-am îndrăgit teatrul așa cum l-am îndrăgit la Moscova, că dumneavoastră, mai ales dumneavoastră, ați realizat în teatru un nou miracol, și că vă sînt recunoscător pentru bucuria pe care nu încetez să o resimt aci, mulțumită dumneavoastră și celor pentru care ați fost un dascăl.

Am avut norocul nu numai să asist la unele dintre cele mai interesante spectacole montate de Stanislavski, dar să-l văd jucînd pe el însuși (1924, la Paris).

La Moscova se reprezintă și astăzi piese puse în scenă de el acum patru sau cinci decenii. Aceste reprezentații n-au nimic obosit, prăfuit. Totul e pus la punct, înfățișat cu strălucire, cu prospețimea unei improvizații, cu prezența aproape materială a emoției, cu grija respectării fiecărui detaliu, și ai impresia că nu asiști la o piesă care s-a jucat de sute de ori, ci la premiera ei.

Rușii (actori, tehnicieni, spectatori) au un mare respect pentru arta teatrului; se apropie de scenă cu smerenie, cu imperativul împlinirii unui sacerdoțiu.

Gloria de regizor a lui Stanislavski a fost atît de mare, încît a umbrit pe Stanislavski actorul. Un tînăr comedian al nostru îmi spunea deunăzi că marele animator ar fi fost un interpret mediocru.

— L-ai văzut jucînd?

— Nu, dar așa am auzit!

— Ai auzit rău! Stanislavski a fost un actor egal cu cei mai de frunte membri din colectivul teatrului său, Teatrul Artistic din Moscova.

Într-o seară, la reprezentația comediei „Vișnevița" („Livada cu vișini"), interpretul principal, Kacealov, nu s-a simțit bine, n-ar fi putut să joace. A intrat în rol Stanislavski. O încîntare. Mă întrebam cum ar fi fost mai bun Kacealov, cînd Stanislavski era atît de admirabil, alături de Moskvin, de Ghermanova, în capodopera lui Cehov.

Și altor regizori li s-a făcut nedreptatea de a fi considerați actori de mîna doua: prea s-au relevat ca organizatori de frunte, ca să li se mai acorde și medalia de fruntaș comedian: Max Reinhardt, Antoine, Gémier, Jacques Copeau, Lugné-Poë, Charles Dullin, Al. Davila. Au cunoscut și alții judecata superficială a unor snobi, cînd, de fapt, erau excelenți actori. Rămînînd numai interpreți, și-ar fi făcut un renume egal cu al corifeilor de pretutindeni.

★

Alături de Max Reinhardt, Stanislavski este cel mai mare animator teatral al vremurilor moderne. Meritul acesta i-a fost recunoscut nu numai în patrie, dar și de colegii săi de pretutindeni. Trecerea lui prin universul rampei înseamnă o epocă. Epoca Stanislavski, care se prelungește decenii întregi după moartea lui. Bunele învățături ale lui Constantin Sergheevici încep să pătrundă și acolo unde pînă-acum dominau vechile formule: vedetismul, patosul, artificiul decorului, sacrificarea textului în slujba actorului-prim, paupertatea figurației, anchiloza mișcărilor de masă și, în primul rînd, lipsa de valoare literară a operei reprezentate. Acestea toate a căutat și a reușit să le remedieze fondatorul Teatrului Artistic din Moscova. Exemplul lui a fost imitat de cei ce voiau să ridice reprezentațiile teatrale la un nivel mai înalt decît în trecut.

Stanislavski însemnează linia dreaptă străbătînd zigzagurile celorlalte geometrii teatrale.

Realismul său este o reacțiune împotriva deformațiunilor stilului teatral: romantismul și naturalismul.

★

Într-o zi de iunie, în 1897, doi bărbați încă tineri se întîlneau în marele restaurant „Bazarul slav" din Moscova. Unul era Vladimir Ivanovici Nemirovici-Dancenko, autor dramatic și director de trupă.

Criticii vedeau în el un nou Ostrovski.

Celălalt era Constantin Stanislavski, actor și regizor, care începea să fie cunoscut și apreciat în lumea artistică moscovită.

Această întîlnire a ținut de la ora două după prînz pînă a doua zi dimineață și a rămas memorabilă în istoria artei dramatice ruse. În acea zi s-au pus bazele Teatrului Artistic din Moscova. Optsprezece ore în șir, cei doi corifei au discutat administrație, repertoriu, interpreți, regie, tehnică. S-au înțeles de minune, fiecare recunoscînd celuilalt supremația în materie, fiecare avînd dreptul de veto: literatul Nemirovici-Dancenko în administrația teatrului și-n alegerea repertoriului, iar Stanislavski rezervîndu-și ultimul cuvînt în realizarea scenică a acestui repertoriu.

Ei au stabilit și un cod artistic, un fel de legislație a viitorului teatru, consemnată în procesul verbal al neuitatei ședințe.

Principiile enunțate atunci ar trebui și azi afișate în foaierele de repetiție ale oricărui templu închinat Thaliei și Melpomenei:

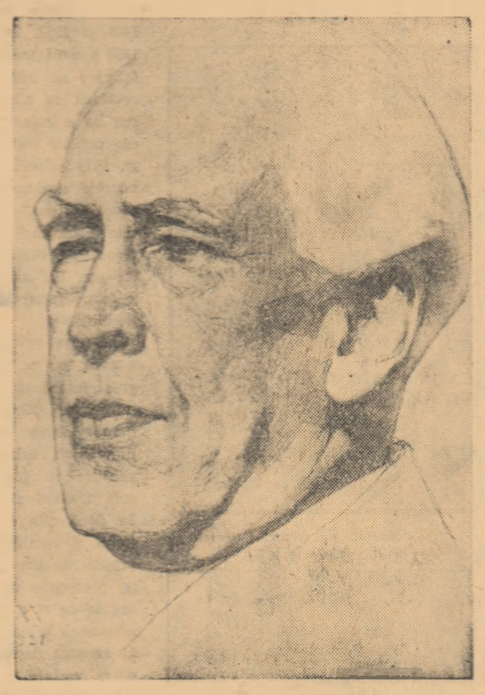

1. Poetul, actorul, pictorul, costumierul, mașinistul urmăresc toți același scop, acela al poetului. Primatul textului.

2. Inexactitate, lene, capricii, nervozitate, roluri neînvățate, obligația șefului de a repeta de mai multe ori același lucru, toate acestea păgubesc muncii, toate acestea trebuie să dispară.

3. Nu există roluri mici, există numai mici actori.

4. Astăzi Hamlet, mîine figurant, — actorul să fie totdeauna slujitorul artei.

Teatrul pe care îl fondau în acea zi și în acea noapte cei doi mari vizionari, trebuia să fie accesibil maselor. Noua trupă, care n-avea încă local propriu, începu să repete într-un hangar din localitatea Pușkino, la treizeci de verste de Moscova.

Repertoriul? „Țarul Feodor" de Alexei Tolstoi, „Antigona" lui Sofocle, „Neguțătorul din Veneția" al lui Shakespeare, „Pescărușul" lui Cehov, repertoriu variat, de calitate, cuprinzînd o tragedie antică, o dramă shakespeareană, o frescă istorică națională, comedia unui realist modern.

★

Numele lui Stanislavski și al tovarășilor săi a trecut curînd hotarele țării; occidentul european și lumea de peste ocean l-au apreciat cum se cuvenea. Turneele Teatrului Artistic din Moscova erau triumfale. Regizorii străini vedeau în Stanislavski pe fratele lor mai mare, pe șeful lor necontestat.

„Călăuza!... Maestrul meu iubit!..." îl numea Jacques Copeau.

★

Geniul, cultura, pasiunea de teatru a lui Stanislavski, spiritul său de ordine, puterea lui de muncă, nu s-ar fi putut pune în valoare, dacă n-ar fi beneficiat de:

1. O veche tradiție a teatrului rusesc, tradiție puternică, chiar înainte de Ecaterina a II-a, care, fondînd primul teatru național, a numit director pe celebrul poet epic și animator cultural, Mihail Matveievici Heraskov, (romîn de origină, fiul stolnicului Matei Herăscu, plecat, acesta, din Moldova, odată cu Dimitrie Cantemir și alți protejați ai lui Petru cel Mare).

2. O pleiadă de actori talentați, sîrguitori, disciplinați, dezinteresați, făcîndu-și din artă un apostolat.

3. Concursul amatorului de artă Morozov, care a ridicat clădirea admirabilului teatru, unul dintre cele mai moderne, mai bine utilate, pe atunci, și superior multor localuri similare din zilele noastre.

4. Aderiunea unui public înțelegător, disciplinat, binevoitor, care se duce la teatru cu sufletul pregătit să vibreze, cu mintea dornică să se lumineze, public care ascultă, atent, liniștit, într-o reculegere aproape religioasă și care nu se grăbește să părăsească sala de cum începe să se lase ultima cortină, ci rămîne acolo, încă emoționat, apoi năvălește lîngă rampă, aplaudînd cu entuziasm minute întregi, uneori zece și cincisprezece minute, într-un potop de ovații recunoscătoare...

★

Arta lui Stanislavski și-a aflat adevărata prețuire, și-a atins nivelul maxim de împlinire, în condițiile stimulatoare create culturii după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Sprijinit și încurajat, beneficiind de marile posibilități oferite de regimul sovietic, Stanislavski și-a continuat și dezvoltat opera sa de reformator în arta teatrală, cu o neobosită energie, pînă în anul morții: 1938. Trebuie subliniat că, în calitatea sa de animator teatral, Constantin Sergheevici și-a adus contribuția sa, prin lucru la „Trenul blindat" al lui Vsevolod Ivanov, la constituirea dramaturgiei realist-socialiste. În 1918, el afirma explicit cu o convingere fermă, că e o necesitate, în afară de a păstra tot ce e mai bun din creația predecesorilor", de „a trece cu o energie uriașă la creația nouă". În anii puterii sovietice, Stanislavski, plin de pasiune și cu o exemplară abnegație, își reia vechile căutări și experiențe, cristalizîndu-le într-o creație teoretică și practică la un nivel calitativ superior, creație pe care urmașii săi au fructificat-o, aducînd arta regizorală sovietică la actualul ei renume mondial.

Fără mediul favorabil în care a activat Constantin Sergheevici, de la a cărui naștere se împlinesc o sută de ani, el n-ar fi putut deveni marele Stanislavski.

Victor EFTIMIU

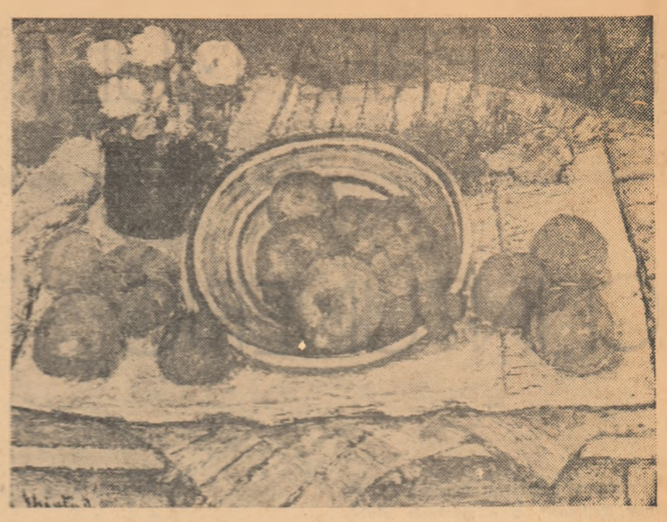

DUMITRU GHIAȚĂ — „Natură moartă cu mere"

(Din „Expoziția retrospectivă de pictură și sculptură", — sala Dalles)

MINDRIE

Cu deosebită satisfacție au luat cunoștință artiștii noștri de faptul că printre cei propuși spre a li se acorda Premiul de Stat, se află și pictorul Dumitru Ghiață. Făcînd parte din generația mai vîrstnică, Dumitru Ghiață este, prin întreaga sa biografie artistică, o personalitate exemplară, unind devotamentul față de munca de creație cu dragostea pentru adevărul vieții, originalitatea cu respectul pentru bogata tradiție a plasticii populare. Arta lui de o profundă simplitate, lipsită de orice fel de artificii, exprimînd un sentiment de caldă omenie, sinceritatea și cinstea lui profesională, l-au adus pe Dumitru Ghiață la realizări dintre cele mai valoroase, recunoscute nu numai la noi, dar și peste hotare.

În aceeași măsură ne am bucurat de propunerea spre premiere a lucrărilor lui H. Catargi, pictor care a desfășurat o intensă activitate creatoare, distingîndu-se printr-o remarcabilă stăpînire a tehnicei compoziției, printr-o gîndire artistică sănătoasă și temeinică. Operele sale, executate cu minuție și delicateță, evidențiază în H. Catargi un poet al nuanțelor, dar nu mai puțin un evocator inspirat și plin de forță al marilor transformări socialiste din patria noastră.

Al treilea artist plastic care a fost propus spre a i se acorda Premiul de Stat este tînărul grafician Paul Erdös. Creator sincer, avîntat și plin de vigoare, el a realizat pînă acum lucrări foarte prețuite atît în țară, cît și la expozițiile internaționale, ca de pildă la Bienala din Veneția. Cred că propunerea aceasta îi va da mai multă certitudine și pondere în activitatea lui viitoare.

Premiile de Stat pentru Literatură și Artă, alături de celelalte premii pentru Știință și Tehnică, arată prețuirea pe care partidul și guvernul o atribuie dezvoltării culturii în țara noastră, prețuire de care sîntem mîndri dar care, totodată, ne obligă să ridicăm pe o treaptă și mai înaltă munca noastră.

Ion JALEA
artist al poporului din R.P.R.

INOVAȚII SAU PSEUDOINOVAȚII ÎN ARTA REGIEI?

DISCUȚII

Unitatea dintre conținutul și forma dramei constituie elementul de bază al spectacolului teatral.

Fidelitatea față de text este prima condiție ce se impune regiei. Se uită prea adesea că regia face parte dintre artele interpretative. Publicul unei săli de concert ar fi scandalizat dacă dirijorul ar schimba orchestrația unei simfonii beethoveniene sau dacă un solist și-ar permite interpolări în „Sonata lunii". În teatru, trecem cu vederea mai ușor libertăți asemănătoare pe care și le iau regizorii. Ideea de a „contemporaneiza" opere vechi este privită în aceste cazuri cu totul eronat. În loc să se urmărească valorificarea contemporană a poziției autorului față de epoca sa, se încearcă prezentarea acțiunii și a personajelor pur și simplu la nivelul mentalității de azi. Astfel înregistrăm curiozități cum ar fi: reprezentarea unei piese de Ostrovski („Furtuna" la Teatrul de Stat din Galați) pe scenă turnantă (cu stilizări improprii reconstituirii epocii și atmosferei vizate de autorul clasic) — regia: Valeriu Moisescu, — sau prezentarea piesei „O scrisoare pierdută" la Teatrul Național „Vasile Alecsandri" cu o excepțională interpretare în spiritul tradiției caragialiene, dar în decor stilizat, în perdele (scenografia: Doris Jurgea). În același timp, un critic îi reproșează regizorului Miron Niculescu și interpreților faptul că montînd „Dezertorul" de M. Sorbul pe scena Teatrului Național „I. L. Caragiale" face teatru „ca la 1920", pentru că dovedește preocuparea „de a rosti textul expresiv și de a-i adînci cît mai mult sensurile și adevărul psihologic". Această grijă ar însemna, potrivit unui critic de la revista „Teatrul", „naturalism prăfuit". Regizorul, însă, se arată fidel față de specificul operei înfățișate și față de atributele stilului de interpretare al Naționalului bucureștean. Unde s-ar ajunge, aducînd la același numitor autori, opere și teatre diferite, prin raportarea la cîteva mijloace formale confundate cu „ochiul contemporan"?

De altfel, ni se pare interesant de observat că dorința de a afirma un punct de vedere strict contemporan (indiferent de punctul de vedere al autorului) se remarcă la unii regizori mai ales în lucrul asupra pieselor clasice. Amintim că Liviu Ciulei, în afară de „Cum vă place", a prezentat anii trecuți „Azilul de noapte" de Gorki într-o viziune care a stîrnit multe discuții (fiind totuși mai apropiată de aceea a autorului) sau „Sfînta Ioana" de B. Shaw, unde urmărirea prea elaborată a unor sensuri (prin mișcare, costumație, intonații) introducea destule dificultăți în receptarea vie a mesajului, obligînd publicul să-și pună întrebări suplimentare; la Cluj, s-a încercat o viziune pretins contemporană (în fond simplificatoare și dovedind o concepție fundamental greșită față de dramaturgia istorică) a piesei lui Delavrancea „Viforul" ș.a.m.d. Ne putem întreba dacă această tendință de supralicitare a textelor clasice în spiritul unei pretinse contemporaneizări nu constituie numai justificarea de circumstanță a unor pseudoinovații care introduc convenția de dragul convenției, chiar acolo unde textul cere în genere un maximum de veridicitate (de pildă în piesele lui Ostrovski, Cehov, Gorki).

Nu este mai puțin adevărat că marii artiști realiști, marii dramaturgi clasici, ca și actorii și regizorii cei mai înzestrați, care au militat pentru realism nu au ignorat și nu au izgonit convenția. Stanislavski însuși, al cărui sistem bizuit pe crearea „vieții spiritului omenesc" este opus uneori, fără discernămînt mai atent, sistemului brechtian al „distanțării", se folosește în mod corespunzător de convenția teatrală, respingînd însă falsele inovații, gratuite și exterioare.

Cele mai multe din spectacolele de succes ale teatrelor noastre din ultimii ani folosesc în mod adecvat convenția, punînd accente binevenite și edificatoare asupra noutății de conținut a operelor dramatice care le stau la bază. Vom cita „Celebrul 702" de Mirodan (regia: Moni Ghelerter) și „Svejk în al doilea război mondial" de B. Brecht (regia: L. Giurchescu), apoi „Al patrulea" de K. Simonov (regia: Dinu Negreanu), „Procesul domnului Caragiale" de Mircea Ștefănescu (regia: D. Esrig), „Febre" de H. Lovinescu (Teatrul Național Cluj — regia: C. Anatol), „Peripețiile bravului soldat Svejk" după Hașek, la Teatrul Național „V. Alecsandri" (regia: N. Al. Toscani), „De n-ar fi iubirile" de Dorel Dorian (regia: Radu Penciulescu) și multe altele. În toate aceste spectacole se poate vorbi de un acord între substanța dramatică și viziunea regizorală. Momente de autentică și subtilă poezie sau de necruțătoare satiră au putut fi puse în valoare datorită fidelității reprezentației față de structura și sensurile textelor citate. În toate cazurile convenționalismul unor procedee exterioare era compensat de veridicul sentimentului și al ideii transmise convingător în sală, prin trăirea actorilor. Nu supără, bunăoară, faptul că majoritatea personajelor evocării lui Mircea Ștefănescu „Procesul domnului Caragiale" sînt personaje simbol și că piesa are, oarecum, o notă livrescă de comentariu critic și biografic, pentru că spectacolul transmite o idee clară, sintetizînd contradicția gravă între autor și epoca sa, contradicție trăită profund de dramaturgul nostru clasic. Procedeul epic adoptat de Horia Lovinescu în „Febre" nu rămîne la o simplă ilustrație, ci urmărește pas cu pas evoluția morală a eroului, medicul Toma Dărăscu, în funcție de oamenii și de condițiile muncii sale, cu marcarea delicată și penetrantă a momentelor-cheie, de schimbări calitative atît în mentalitatea sa cît și a celor din jur. Conflictul este deci ascuțit și, în parte, în spectacolul bîrlădean unde această piesă a cunoscut premiera pe țară, au apărut profunde și limpezi în primul rînd aceste raporturi, prin autenticul trăirii care (în cazul scenelor de masă, mai ales) nu s-a rezumat pur și simplu la pitoresc. Reducția elementelor sugerînd locul acțiunii nu a supărat, problemele de conștiință precumpănind și polarizînd în gradul cel mai înalt atenția.

În condiții asemănătoare, *asigurînd unitatea de structură între text și spectacol* se explică și reușitele unor regîzori în valorificarea contemporană a unor texte clasice. Dan Nasta a dat un exemplu de înțelegere a subtilităților și totodată a sevei populare din textul lui Shakespeare, ca interpret și regizor al lui „Hamlet" la Teatrul din Timișoara. Regizorul a pus accentul în mod deosebit pe relațiile personajului cu societatea vremii sale, asigurînd o bază explicită și convingătoare a meditației filozofice, etice și sociale a prințului Danemarcei. În acest scop a folosit și unele date scenografice care pot fi considerate inovații (de ex. statuile și personajele simbol, cu o plastică mai mult decît elocventă, aproape sarcastică uneori), pentru că nu rămîneau simple detalii decorative, ci aveau o funcție în sublinierea relațiilor lui Hamlet (și implicit ale autorului) cu epoca.

Un alt spectacol cu o piesă clasică și care merită a fi menționat pentru exemplara omogenitate stilistică este *Hangița* de Goldoni, la Teatrul Național „Vasile Alecsandri" (regia: N. Al. Toscani, scenografia: Mircea Marosin). Poziția regizorului care a asimilat, în montarea spectacolului, elemente caracteristice vechii comedii italiene, punînd accentul pe ideea unei sărbători populare, ni s-a părut pe deplin justificată. Se știe că, încetățenind în teatrul italian textul scris integral și învățat pe de rost de actori, Goldoni nu a rupt orice legătură cu comedia tradițională, populară, care era încă de mult un mijloc de desfătare a maselor. În spectacolul ieșean am găsit o mișcare alertă, spirituală, precum și seva populară, fără rafinamente, a satirei care vizează atît ridicolul unor concepții rigide, feudale (cum sînt și părerile cavalerului Di Ripafratte despre femei). Convenția folosită larg de regizor servește realmente sensurile și desfășurarea spectacolului, pentru că accentuează nota populară și în acest sens ea este asimilată întregului, fiind și ușor înțeleasă și acceptată de public. Stilizarea cadrului (lipsa cortinei, sugerarea încăperilor prin perdele pictate care marchează uși și folosirea servitorilor drept minuitori ai „schimburilor de decor" — în fond a respectivelor perdele și a sumarului mobilier scenic, totul în culori deschise), utilizarea unei orchestre formată din cîțiva muzicanți care evoluează pe scenă îmbrăcați în costum de epocă (amintind felul în care erau „invitați" altădată spectatorii în fața estradei unde începea să se joace o comedie) — toate acestea nu constituie în spectacolul menționat curiozități formale ci, cum am mai spus, mijloace adecvate, asimilate satirei.

„Năpasta" montată nu de mult la Teatrul Național din București (regia: Miron Niculescu) exemplifică — la fel — un punct de vedere solid fundamentat cu privire la interpretarea pieselor clasice. Unica dramă a lui Caragiale are turnura evidentă a unei investigații psihologice care trimite însă mai departe, la considerații de ordin social-istoric, acuzatoare pentru ordinea trecutului. Regizorul a fost preocupat de sublinierea legăturii între psihologic și social și spectacolul a primit o amprentă corespunzătoare, veridicul comportării, al imprejurărilor acțiunii și al caracterelor stînd pe primul plan nu numai în interpretarea actorilor dar și în decor, mișcare, lumini. Această veridicitate n-a deviat însă în naturalism. Ion ne apare, în înfățișarea pregnantă a lui Emil Botta, mai uman și mai coerent în delirul său chinuitor, patologicul nu e privit „în sine" ci ca o treaptă a mutilării morale explicabile prin condițiile de viață ale satului romînesc în epoca respectivă. Regia a evitat izbucnirile melodramatice, zbaterile și încrîncenările, din montările care urmau o rea tradiție. Decorul lui M. Tofan servește realmente spectacolul, fără încărcătură dar și fără tendințe eliptice în expresia plastică.

Fără discuție, fidelitatea față de text nu trebuie să devină o justificare a platitudinii, a cenușiului, a montărilor lipsite de frămîntare creatoare. Dar nici dorința de a spune cu fiecare spectacol ceva nou și de a da curs inovației creatoare nu trebuie să se transforme în pretext al denaturărilor care nu duc în ultimă analiză, decît la un searbăd și pretențios epigonism. Vom fi de acord cu Radu Penciulescu care, la ultimul seminar al regizorilor, arată că „excesul de regie" a lăsat urme ce se pot recunoaște uneori chiar și la criticii înclinați să mai creadă că regia e *„scamatorie cu fum și artificii"* și nu ceea ce trebuie să fie ea, adică „transmiterea către spectator a ideii piesei în primul rînd, prin intermediul actorului". În acest sens s-au pronunțat totdeauna adevărații oameni de teatru. În acest spirit a lucrat Stanislavski, urmărind autenticul trăirii actoricești spre a transmite cît mai pregnant și convingător ideile conținute în piesă. B. Shaw a fost, de asemenea, ca regizor, un susținător al ideii de valorificare a sentimentului operei creată de dramaturg prin intermediul actorului, „principalul factor în realizarea spectacolului".

Principiul priorității textului în spectacol este încălcat însă, după părerea noastră, atunci cînd regizorul intervine cu explicații, procedee sau concretizări vizuale ce nu numai că sînt supraadăugate textului, dar vin în contradicție cu acesta. Așa ni s-a părut spectacolul lui Vlad Mugur cu „Invierea", unde comentatorul (prezent în dramatizarea după romanul lui Tolstoi) a devenit un fel de ochi străin, din afara lumii zugrăvite de genialul autor, contribuind prin această postură la dizolvarea, în bună măsură, a autenticității trăirii. Sinceritatea sentimentelor a fost astfel estompată și ideea întregii reprezentații a avut de suferit, contradicțiile de ordin moral fiind lipsite de suport afectiv.

N. BARBU

MEȘTERII CÎNTECULUI POPULAR

Coperta de program, în limba daneză, a ansamblului „Rapsodia romînă"

Văzusem acum vreo două luni în pădurea Pustnicului Festivalul cîntecului, jocului și al portului popular din regiunea București. Zilele trecute am aplaudat echipele ansamblului folcloric „Rapsodia romînă" care a entuziasmat o Americă întreagă. Aseară am ascultat-o pe Smărăndița...

Țambalul, cobza și scripca, adaos pianul, acordeonul și contrabasul zgîndăre din uitarea noastră cotidiană cîntecul popular devenit meșteșug de artă.

Motivele cîntecului popular romînesc sînt multe și se pare că nu sînt încă destul de bine cunoscute. Mai răsar bucăți muzicale de compromis în care o inspirație nu prea fericită strică și ritmul și conținutul melodiei. Dar există un fapt remarcabil: în fiecare joi orchestrele și tarafele se întîlnesc la Casa creației populare a Capitalei unde se ascultă reciproc și unde meșterii cîntăreți vorbesc unii cu alții. Ar mai trebui parcă ceva: o bandă de magnetofon pe care să se imprime și să se asculte fiecare ori de cîte ori se studiază reciproc, precum și o prezență mai dinamică a Institutului de Folclor cu cîntece și interpretări mai rare sau mai puțin cunoscute de prin toate cătunele țării.

Prin graiul cîntat și poezia cuvîntului din cîntec, munca și bucuria marilor noastre înfăptuiri vibrează azi pe tonurile cele mai înalte.

Cîntecul popular profund, original și divers, durează.

Meșterul Ion Budișteanu cu orchestra lui de buni cîntăreți a spart tăcerea celor două continente asupra muzicii populare romînești cu horele, sîrbele și chindiile lui. Faima orchestrei lui e acum universală. Frații Calata și frații Decu, fiecare cu taraful lor, duc tremurul privighetorii și legănarea doinei în sufletul fiecărui om căruia îi cîntă cu pasiune. Meșterul viorii delicate, Zisu Georgescu, îți inmoaie inima și te cheamă să-ți aduci aminte de cîmpul cu maci, de izvoare și de lunci. El ia din zborul lor lin cîntecele și le adună pe vioara lui ca un pictor de acuarelă fină și le zugrăvește cu arcușul în marama de borangic a sufletului nostru... Ascultă „privighetoarea". Auzi „cîmpoiul". Îți cîntă dealurile, munții și oamenii, grămădiți pe-o singură nouă vioară...

Am întrerupt magnetofonul și am început să fluier ciobănește. La noapte o să iau din cui și scripca...

Baruțu T. ARGHEZI

NU „PREA MULT SOARE", CI INTUNERIC

CĂRŢI ŞI IDEI

Proclamat de ziarul american „New York Tribune" ca o mărturie uluitoare pe care o aduce un „pionier" al noii generaţii următoare beatnicilor", scurtul roman „Prea mult soare" (Too Much Sun) scris de Lee Olds vădeşte aceeaşi dorinţă de evaziune, aceeaşi derută şi aceeaşi incapacitate de a găsi un sens în viaţă, întîlnite în multe din scrierile înaintaşilor săi. Spre deosebire însă de acestea, orice probă de protest social cît de vagă ar fi ea, lipseşte din cartea lui Olds. Eroul romanului, Barry Douglas, e un tînăr fugit de acasă din pricină că nu mai poate suporta atmosfera lîncedă din căminul părintesc, cămin nu lipsit de toate înlesnirile posibile... Barry Douglas ajunge tocmai în Alaska, la minele de aur, unde munceşte la defrişarea unor terenuri depunînd o muncă fizică grea. Atîta vreme însă cît aceasta îi îngăduie să ignore orice constrîngere sau normă socială de orice natură ar fi ele, viaţa îi apare lui Barry ca fiind „grozavă". O astfel de postură inofensivă, anarhică, a fost probabil pe placul unei prese interesate să îndrepte nemulţumirile tineretului american în orice direcţie, numai înspre domeniul revendicărilor social-politice nu. Iată de ce, romanul apărut în 1960 a cunoscut în ultimii doi ani mai multe ediţii şi a fost inclus în diferite colecţii de tip popular. Critica marilor ziare l-a salutat ca un document „mişcător" şi „şocant" al celei mai tinere generaţii americane.

Cartea e numai în aparenţă un protest. Practic canalizează nemulţumirile celor care susţin că nu admit ca tinereţea lor să fie irosită şi falsificată în direcţii inofensive pentru lumea imperialistă şi pînă la urmă foarte utile pentru ea. Autorul îşi dedică grandilocvent romanul „vieţii", fireşte! În epigraf, acolo unde de obicei se afirmă totala lipsă de legătură dintre întîmplările şi eroii cărţii cu realitatea, Lee Olds scrie: „Dacă toate personajele din acest volum n-ar fi imaginare ar fi alarmant". După toate acestea însă

întreaga acţiune este marcată de violenţă, iresponsabilitate şi senzualitate obsesivă.

Cum arată viaţa pentru Barry Douglas? Nu vreau să stărui aici asupra isprăvilor sale. Nu are sens deşi hîrtia rabdă orice, mai ales cînd e folosită cu intenţia de a stîrni scandal. Să-l lăsăm să vorbească într-unul din momentele cînd se simte „great" (grozav) şi are mîncărime la limbă cu privire la idealurile lui de viaţă.

„Nu cred că-mi păsa dacă aş fi trăit sub dominaţia lui Hitler, ştiţi de ce, deoarece dacă el ar fi supus întreaga lume n-ar fi ţinut prea mult. S-ar fi găsit cineva ca să se revolte, dar lucrul cu adevărat grozav în treaba asta ar fi fost că cel puţin ai fi sperat să supui lumea şi pentru un timp ai fi fost oarecum fericit. (Această afirmaţie spusă parcă în treacăt nu este altceva decît o motivare a acţiunilor fasciste întreprinse de diverse organizaţii politice americane, o justificare a lor, o pledoarie pentru lipsa lor de pericol). Răspunsul la toată povestea este că, dacă mă gîndesc bine, întotdeauna trebuie să porneşti ceva, altfel te prăbuşeşti, aşa cum s-au prăbuşit şi romanii... Şi cine ştie poate că oamenii asta şi caută: să pornească ceva şi să se prăbuşească. Nenorocirea e că nu mai ai ce face cu bomba atomică pentru că s-ar putea să sărim în aer cu toţii. Dar cred că în caz de război n-ai cum împiedica folosirea bombei atomice în afară de cazul cînd ai schimba istoria, dar istoria a şi trecut. Să omori un om cu bacterii ar fi ca şi cum l-ai împuşca pe la spate şi toţi ar crede că eşti un laş şi că, prin urmare, n-ai fost învingător, dar eu cred că aş împuşca un om şi pe la spate dacă ar fi singurul bărbat care a mai rămas pe lume şi în rest ar fi rămas numai femei, pentru că le-ai avea pe toate. Vorbesc de femei". (130—131).

Şi astfel orice gînd de nemulţumire, de nelinişte, faţă de ceea ce se întîmplă în jurul lui, se transformă pînă la urmă într-un delir fără de sens, care sfîrşeşte cu această obsesie a unei sexualităţi degradante. Şi atît Barry Douglas cît şi cel mai bun amic al său îl citesc pe Sartre şi Camus, considerîndu-i cei mai mari ginditori ai lumii, îl pomenesc pe Hemingway sau pe Fitzgerald Scot şi trec beţi şi nepăsători din braţele unei femei, în braţele alteia. Femeile, băutura şi vagabondajul îl fac din cînd în cînd să exclame „viaţa e grozavă" (great) şi după efortul istovitor de gîndire să adoarmă sau să se tăvălească în cine ştie ce şanţ. Pînă la urmă nu ţi se pare de loc curios că omul care-i înţelege cel mai bine şi cu care şi el se înţeleg cel mai bine e un anume Leon, un fost şi actual gangster, care reuşeşte să dea o lovitură la una din dragele destinate spălării rocilor aurifere. Cei doi erol al cărţii îl invidiază şi toastează ca el însişi să devină „criminali".

Ca să spunem aşa, concluzia e cît se poate de logică. E ceea ce l-a determinat de altfel şi pe criticii ziarelor americane de mare tiraj să facă o reclamă atît de zgomotoasă romanului scris de Olds. Prin ideile sale, cartea serveşte derutării tineretului, serveşte la propagarea totalei indiferenţe faţă de viitor. Şi ca să reluăm cuvintele epigrafului, „ar fi într-adevăr alarmant" dacă personajele cărţii ar găsi crezare şi ar fi urmate de mulţi dintre tinerii americani. De aceea se poate spune că romanul nu răspindeşte „prea mult soare" ci întuneric.

Radu LUPAN

---

*) Lee Olds: „Too Much Sun", Ed. Bantam, New York, 1960.

„Zile de război" de Mihail Sadoveanu (în S.U.A.)

CĂRŢI ROMÎNEŞTI APĂRUTE PESTE HOTARE

„Apostol" de Cezar Petrescu (în R.S. Cehoslovacă)

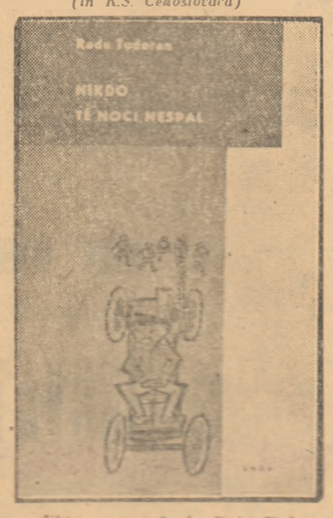

„Ultima poveste" de Radu Tudoran (în R.S. Cehoslovacă)

Cultura romînă în Italia —

CORESPONDENŢĂ DIN ROMA

În ultimii ani cunoaşterea literaturii şi în genere a culturii romîne în Italia s-a bucurat de o mare dezvoltare. Se poate afirma că unele opere şi unii scriitori romîni, fie din trecut ori de azi, încep să devină familiari publicului italian, iar cercurile intelectuale acordă o atenţie mult mai vie problemelor care privesc raporturile între cele două ţări.

Cel mai important semn al acestui interes sporit este dat de cele trei întîlniri care s-au desfăşurat între 1960 şi 1962. În adevăr, în ianuarie 1960 a avut loc la Milano o reuniune la care au luat parte mai ales cercetătorii de studii romanice, cu scopul de a îndemna autorităţile şi opinia publică italiană să fie reluate legăturile culturale normale dintre popoarele noastre, prin semnarea unui acord cultural precis care să angajeze cele două ţări la schimburi de profesori, de studenţi, de burse de studii etc. Un astfel de acord cultural a fost semnat ulterior între Italia şi Romînia.

În luna noiembrie din acelaşi an, a avut loc la Bologna un prim congres interuniversitar italo-romîn de informare ştiinţifică. La el au participat cîţiva cercetători romîni de lingvistică, arheologie, cardiologie şi chimie, şi foarte numeroşi profesori italieni din aceleaşi discipline. În două zile de rodnică muncă, italienii şi romînii au făcut un schimb preţios de experienţă, au strîns relaţii personale utile, au propus într-o ordine de zi a încheierii reuniunii, ca asemenea schimburi să devină din ce în ce mai dese şi să cuprindă discipline variate.

O reuniune asemănătoare a avut loc la Academia de bele-arte din Veneţia în iunie 1962, asupra problemelor artelor figurative. Toate aceste întîlniri, ale căror dezbateri au fost publicate în revista „Italia-Romînia" s-au bucurat de un larg ecou în presa italiană.

O mare dezvoltare a avut şi activitatea editorială, îndreptată mai ales spre răspîndirea unor opere ale scriitorilor romîni contemporani. Printre aceste opere trebuie să menţionăm traducerea romanului „Mitrea Cocor" al lui M. Sadoveanu, „Desculţ" de Zaharia Stancu, „Negura" de Eusebiu Camilar, „Străinul" de Titus Popovici, cărţi tipărite de „Editori riuniti". În timp ce casa de editură UTET a publicat „Viaţa la ţară" de Duiliu Zamfirescu, „Calea Victoriei" de Cezar Petrescu, „Povestiri" de Ion Creangă, pentru a nu cita decît tipăriturile mari şi a nu menţiona lucrările care sînt în curs de pregătire, ca de pildă o culegere din versurile lui M. Beniuc.

De un deosebit interes s-au bucurat cele trei antologii: una a naratorilor romîni, alta a teatrului romîn, amîndouă îngrijite de mine şi una a poeziei romîne sub îngrijirea lui Mario del Michele. Cu aceste opere care au cunoscut un mare succes de librărie, literatura romînă a reuşit să se apropie de publicul cititor italian din toate straturile sociale. Trebuie să adăugăm că unele opere de teatru au apărut şi separat în ediţii diverse iar în anul 1955 Casa de Editură Sansoni a tipărit o „Istorie a literaturii romîne" alcătuită de Gino Lupi.

Multe din lucrările de teatru cuprinse în antologia amintită au fost reprezentate sau citite în numeroase oraşe din Italia. Au înregistrat un deosebit succes „O scrisoare pierdută" de I. L. Caragiale şi „Steaua fără nume" de M. Sebastian.

În lunile iunie şi iulie din 1961, cu ocazia sosirii în Italia a cîtorva poeţi romîni, au fost organizate reuniuni şi manifestaţii, închinate poeziei romîne în diverse oraşe mari şi mici, cum sînt Roma, Veneţia, Florenţa, Milano, Ravenna, Viterbo, Conegliano din regiunea Veneţiei.

În anul 1961—1962 Asociaţia pentru strîngerea legăturilor culturale între Italia şi Romînia a organizat numeroase „săptămîni" dedicate culturii romîne în timpul cărora s-au ţinut conferinţe, s-au făcut proiecţiuni cinematografice, s-au dat concerte şi s-au organizat expoziţii în multe oraşe italiene, printre care este suficient să amintim Bologna, Viterbo, Siena, Cosenza, Ancona, Modena, Reggio Emilia. Toate aceste manifestări au trezit în rîndul publicului un interes egal cu acel al presei.

Unele aniversări, cum a fost comemorarea lui Enescu, au dat loc la concerte ţinute la Napoli, Torino, Bari, iar în cursul ultimului an, comemorarea lui Caragiale a prilejuit de asemenea numeroase conferinţe urmate de lecturi din operele scriitorului.

La acestea toate trebuie să adăugăm şi expoziţiile, de exemplu aceea a Teatrului de păpuşi, aceea a fotografiei artistice, a învăţămîntului tehnico-ştiinţific, a desenelor făcute de elevii romîni, apoi proiectarea de diferite filme documentare sau filme propriu-zise, printre care un succes remarcabil a obţinut „S-a furat o bombă". De un deosebit succes s-a bucurat expoziţia pictriţei Ligia Macovei, deschisă la Roma la începutul anului 1962.

După cum se vede avem de-a face cu o activitate bogată şi variată, încă în plină desfăşurare şi în măsură să dea roade şi mai bune în anii care vin.

Giuseppe PETRONIO

Roma, 11 ianuarie 1963.

LIBERTATEA PRESEI DINCOLO DE PIRINEI

FRANCO: Uite ce e, dacă promiţi că-mi vei lăuda democraţia, am să te mai slăbesc puţin.

(Din „TEMPO", - Bogota)

AN NOU, CONTRADICŢII VECHI

Pentru cancelariile occidentale Anul Nou a început exact în condiţiile în care s-a isprăvit cel vechi: cu contradicţii puternice, nemulţumiri şi neînţelegeri violente. Ceea ce mocnea de multă vreme a izbucnit la lumină chiar în zilele tratativelor de la Nassau între Kennedy şi MacMillan. Acesta pare să fi fost semnalul unei forfote diplomatice, a unor călătorii neîntrerupte între Washington, Londra, Paris, Bonn şi Roma, a unor discuţii înfierbîntate în toiul cărora s-a uitat să se mai pomenească un slogan atît de drag atlanticilor: unitatea occidentală. Pare să fi revenit timpul voiajurilor lungi inopinate inaugurate de Foster Dulles. Dacă ideea avea de scop închegarea şi întărirea alianţelor cu ceea ce se părea atunci betonul armat al dictatului american, acum este vorba de efortul făcut, în principal tot de diplomaţia transatlantică, pentru a ţine în frîu nişte aliaţi recalcitranţi.

Interesele divergente ale principalelor puteri imperialiste, au izbucnit acum cu violenţă pe trei probleme principale: înarmarea atomică a ţărilor vest-europene, piaţa comună şi afacerea congoleză. În toate aceste probleme divergenţele nu prea pot fi uşor înlăturate, încercîndu-se adoptarea unor căi de compromis care să împace capra, varza şi lupii. În aceste dispute adversarii principali sînt Parisul, Londra, Washingtonul, Bonnul secondînd cînd pe unul, cînd pe altul, cu speranţa că interesele fiecăruia vor avea în cele din urmă cîştig de cauză.

Aspectele cele mai spectaculoase, rîzibile dacă n-ar fi vorba de viaţa şi aspiraţiile unui popor de care nici vechii, nici noii colonialişti, nu se sinchisesc, le înfăţişează problema congoleză. Această afacere ar putea fi numită şi „Uite Chombe, nu e Chombe". În ultimele două săptămîni Chombe a fost arestat, eliberat, supus rigorilor domiciliului obligatoriu, dar circulă nestingherit între Elisabethville, Rhodesia, Kolwezi şi Kitwe. Cauza acestor plimbări, a ezitărilor forţelor O.N.U., a slăbiciunii guvernului central congolez trebuiesc căutate în foarte activul joc de culise ce se desfăşoară pe un front larg de la Kolwezi trecînd peste capitalele Europei apusene şi pînă la Washington şi în acest joc se lovesc forţe puternice, care într-un moment sau altul reuşesc să fie mai puternice.

Interesele economice şi politice ale Belgiei şi Angliei principalii stăpîni ai bogăţiilor katangheze secondate de Franţa şi bine sprijinite de grupul monopolist al lui Rockefeller îi se opun manevrele politice ale Departamentului de Stat, dublate de dorinţa unor grupuri financiare de a fi interesate în exploatarea economiei congoleze. Aceste din urmă forţe au reuşit să atragă de partea lor contingentul O.N.U. aflat în Congo care a început lupta contra lui Chombe. Această luptă este dusă cu intermitenţă pentru a evita complicaţiile şi mai ales ruptURile dar şi pentru a nu provoca pagube întreprinderilor economice din Katanga şi îndeosebi atît de diverşilor lor stăpîni. Jocurile nu sînt încă făcute în Congo, bancherii din diverse capitale imperialiste fac combinaţii, sporesc mizele, îşi grupează şi regrupează forţele şi caută alte persoane mai puţin compromise decît Chombe, se încearcă salvarea acestuia, fie printr-o soluţie de compromis, fie prin introducerea lui într-un post cheie în guvernul central. Stabilizarea problemei congoleze nu este încă previzibilă în timp, dar ceea ce se poate afirma limpede este că poporul congolez suferă din cauza colonialiştilor şi că problema katangheză înveninează raporturile dintre aliaţii atlantici şi subminează mult trîmbiţata unitate a aşa-zisei „lumi libere".

De fapt şi fără problema congoleza unitatea aceasta este acum destul de precară. Discuţiile în problema aderării Angliei la Piaţa comună şi cele în legătură cu racheta Polaris dezbină suficient cîmpul occidental. Începute cu mai bine de un an în urmă tratativele Angliei cu ţările membre ale Pieţii comune continuă fără a se putea întrevedea un sfîrşit apropiat cu succesul fie parţial al punctului de vedere englez. Împotrivirea principală vine din partea Franţei care pretinde Angliei renunţarea imediată la sistemul preţurilor garantate pentru produsele agricole şi la subvenţiile acordate fermierilor. Aceasta ar aduce după sine avantaje pentru Franţa, aşa cum le are astăzi ca principală producătoare agricolă în cadrul Pieţii comune cu ajutorul cărora speră să rezolve propria sa criză agrară. Acest veto francez, întărit de ultimul discurs al generalului de Gaulle, mai are un dedesubt. Pînă acum Anglia avea, sau îşi aroga, în cadrul N.A.T.O. rolul de secund al americanilor. Politica „măreţiei" franceze dusă de De Gaulle nu se putea împăca cu aceasta. Vechea formulă a directoratului propusă de francezi o atestă. Acum cînd însăşi americanii au retras englezilor prin refuzul de a le da racheta „Skybolt", Parisul se simte încurajat în presiunile pe care le exercită în pragul reluării convorbirilor de la Bruxelles. Discuţiile pe care lord Heath le-a avut la Paris au fost sterile din punctul de vedere englez, ceea ce a determinat ziarul „Times" să declare iritat că în acest moment „nu există dovezi reale, că toţi membrii Pieţei comune ar dori ca aceste tratative să se încheie cu succes."

Parisul are divergenţe cu aliaţii săi şi în privinţa armei atomice. Franţa nu este de acord ca timpul şi locul folosirii armei nucleare să fie hotărît numai de Statele Unite, de aceea continuă propriile sale experienţe nucleare şi pune la punct încercarea primei bombe cu hidrogen de fabricaţie franceză. În ce priveşte oferta americană de furnizare a rachetelor Polaris, Parisul a adoptat, prin declaraţiile lui De Gaulle la conferinţa de presă, o poziţie netă: Franţa nu are nevoie de Polaris şi nu este interesată de crearea unei forţe atomice multilaterale a N.A.T.O Bineînţeles că aceasta nu încintă cu nimic Washingtonul care a trimis pe secretarul de stat adjunct Ball să-şi unească eforturile cu ambasadorul Bohlen în a convinge guvernul francez să accepte punctul de vedere american.

Poziţia franceză este sprijinită de cancelarul Adenauer care nutreşte speranţa că şi Bundeswehrul va primi armament nuclear şi mai ales va căpăta dreptul să-i folosească cînd şi cum doreşte. De aceea a funcţionat atît de ferm axa Bonn—Paris, de aceea Adenauer şi De Gaulle s-au sprijinit reciproc cînd a fost vorba de adoptarea unor atitudini rigide în relaţiile Est-Vest, în marile probleme ale contemporaneităţii, ca dezarmarea sau problema Berlinului, de pildă. Iată că în sînul N.A.T.O. se profilează acum o nouă axă, Londra—Roma (McMillan pleacă în curînd la Roma, în vederea întăririi poziţiei comune a celor două ţări). Concomitent cu aceasta a început să scîrţîie şi axa Paris—Bonn. La Paris a fost primită cu nemulţumire vizita fulger a lui Schröder, ministrul de externe vestgerman, în Anglia şi tratativele sale discrete. Nemulţumirea a crescut cînd s-a aflat că Bonnul a propus Angliei un tîrg: sprijin la conferinţa de la Bruxelles cu privire la aderarea Marei Britanii la Piaţa comună, în schimbul ajutorului pe care Londra trebuie să-l acorde Germaniei Federale pentru obţinerea înarmării cu racheta-nucleară în cadrul N.A.T.O. (Bineînţeles aceasta ca prim pas). Această nemulţumire s-a transformat în stupoare cînd s-a aflat că Adenauer acceptă planul american pe care Franţa îl refuză prin glasul preşedintelui său.

Sumar tabloul se prezintă astfel: divergenţe anglo-franco-belgo-americane în problema congoleză, contradicţii franco-britanice în legătură cu Piaţa comună, conflict economic italo-francez, axă Londra—Roma în opoziţie cu axa Paris—Bonn, amărăciuni engleze în legătură cu înarmarea racheto-nucleară, încercarea de autonomie franceză tot în această problemă, manevre vestgermane pentru a putea pune mîna pe armament atomic. Toate acestea se desfăşoară ca fond al unei răzvrătiri împotriva încercării americane de a-şi menţine tutela şi dreptul de veto asupra acţiunilor comune în cadrul N.A.T.O. La acestea trebuie să se adauge marile greutăţi economice şi dificultăţile interne în care se zbat S.U.A. (Deficitul balanţei financiare, întrat în al şaselea an, grevează asupra bugetului american).

Aşadar, un început de an de rău augur pentru prietenia atlantică.

Al. GÎRNEAŢĂ

contra punct

contra punct

1. U. R. S. S.
2. ARGENTINA
3. FRANŢA
4. R. F. G.
5. ITALIA
6. R. P. POLONĂ
7. JAPONIA
8. S. U. A.

1 A apărut primul număr al săptămînalului „Literaturnaia Rossia" („Rusia literară"), organ al Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. şi al secţiei din Moscova a Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. Numărul are un cuprins variat şi este bogat ilustrat. Cititorul poate găsi aci un capitol din nuvela „Preţul timpului" de Leonid Sobolov, miniaturile lirice ale Liudmilei Tatianiceva, interviul acordat de Vladimir Serov, preşedintele Academiei de arte plastice a U.R.S.S., despre situaţia şi tendinţele de dezvoltare ale artei plastice contemporane, schiţe, versuri, recenzii şi numeroase alte materiale beletristice.

Un deosebit interes prezintă şi articolele semnate de Rasul Gamzatov, Serghei Kenonenkov, Gheorghii Markov, Konstantin Lapin şi Konstantin Simonov.

2 După cum relatează presa, autorităţile argentiniene au publicat un decret prin care se interzice folosirea spectacolelor teatrale şi a operelor artistice „în scopuri de propagandă comunistă". Pentru încălcarea decretului sînt prevăzute pedepse cu închisoarea pe termene ajungînd pînă la zece ani, precum şi amenzi importante.

3 În săptămînalul „Lettres françaises" a apărut nu de mult interviul acordat de dramaturgul Arthur Adamov în legătură cu noua lui piesă „Politica gunoaielor", care încă n-a fost publicată. Autorul povesteşte că a citit odată diagnosticul pus unui nebun care suferea de o manie a persecuţiei puţin obişnuite. El credea că toate gunoaiele şi rămăşiţele îi sînt destinate lui personal şi că este obligat să le înghită, ceea ce, fireşte, îl umplea de groază. Această întîmplare l-a impresionat pe autor şi rezultatul a fost piesa „Politica gunoaielor". Johnie Brown, personajul principal, este un reprezentant al populaţiei albe din Africa de sud care asasinează pe un negru, fiind influenţat de prejudecăţile familiei şi clasei sale. „Măcar să fie cu unul mai puţin", îşi justifică el crima. Iar judecătorii, care au aceleaşi concepţii ca şi Johnie Brown, sînt nevoiţi să-l judece...

Un astfel de proces — a declarat Arthur Adamov, ar putea avea loc nu numai în Africa de sud. Tocmai aceasta dovedesc anumite procese recente din Franţa.

4 Sub presiunile exercitate de autorităţi şi de presa reacţionară, teatrele din R.F.G. şi Berlinul occidental sînt unul după altul nevoite să anunţe că au renunţat la proiectele punerii în scenă ale pieselor lui Bertolt Brecht. Creaţia marelui dramaturg nu este pe placul conducătorilor din R.F.G. Totodată, reacţiunea a început un şir de atacuri împotriva regizorilor progresişti, precum şi a oamenilor de cultură care se declară favorabili stabilirii de contacte cu colegii lor din R.D.G. Preşedinţi Uniunii artiştilor din republica de la Bonn a adoptat o hotărîre prin care interzice membrilor ei să joace în R.D.G.

5 Semnalînd apariţia pe ecrane a coproducţiei italo-franceze „Congo viu", film turnat de Giuseppe Bennati, presa progresistă franceză subliniază că este vorba de un fals murdar, fabricat pentru a servi interesele neocolonialismului. Acţiunea se petrece în Congo, în 1960. „Pentru a se da celor ce se petrec pe ecran aparenţa veridicităţii, — se arată în recenzia publicată de săptămînalul „Lettres françaises" — autorul înfăţişează uneori evenimente reale, dar le denaturează atît de mult şi jonglează în aşa măsură cu faptele, încît realitatea capătă o înfăţişare cu totul schimonosită. „Adevărata cauză a tragediei congoleze trebuie căutată în intrigile neocolonialiştilor, iar nu în „dezlănţuirea" pasiunilor primitive şi în setea de distrugeri", porniri care, chipurile, i-ar caracteriza pe congolezi, aşa cum se străduieşte să ne convingă autorul filmului".

6 „Istoria artei poloneze" se intitulează lucrarea recent apărută în redactarea lui Tadeusz Dobrowolsky şi Wladislaw Tatarkewicz. Ea a fost întîmpinată cu multă satisfacţie de critică. Primul volum este consacrat artei din perioada medievală, volumul doi — artei din perioada modernă şi ultimul — artei din perioada contemporană. Pentru prima oară în această lucrare se acordă atenţia cuvenită dezvoltării tuturor domeniilor artistice. Volumele sînt bogat ilustrate.

„Istoria artei poloneze — scrie recenzentul ziarului „Trybuna Ludu" — este nu numai prima încercare de a generaliza materialele existente, dar şi prima încercare de sistematizare ştiinţifică, de descoperire a principalelor direcţii în dezvoltarea artei poloneze".

7 Editura Sineisea a început publicarea „Colecţiei literare a Japoniei noi" în 38 de volume. Se proiectează includerea în această colecţie a unor lucrări create de 55 de scriitori contemporani, care şi-au început activitatea artistică după război.

8 „Aventurile unui tînăr" este filmul cel mai emoţionant din anul acesta, „XX Century-Fox a dăruit lumii filmul cel mai nobil". Asemenea aprecieri (şi altele asemănătoare) pot fi citite în coloanele de reclamă ale revistei „Variety". Dar cu totul altceva se spune într-o cronică despre acest film creat pe baza unor schiţe ale lui Ernest Hemingway. După părerea cronicarului, în „Aventurile unui tînăr" sînt reuşite numai rolurile secundare, iar cele principale sînt la „limita eşecului". Richard Beymer care interprtează rolul lui Nick Adams, principalul personaj al schiţelor lui Hemingway este lipsit de căldură, de profunzime şi de expresivitate şi nu este în stare să transmită conţinutul invizibil al dialogurilor atît de laconice ale scriitorului. Cît priveşte interpreta principală a filmului, după părerea recenezentului revistei „Variety", „Susan Strasberg împarte cu Beymer secvenţele cele mai slabe şi mai apatice ale filmului".

După cum se poate constata, goana după dolari i-a jucat revistei „Variety" o festă, determinînd mîna dreaptă să uite ce a scris stînga.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 12.91.44; 12.74.26; 11.39.36. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10, Telefon 18.63.99. ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, str. Brezoianu 22—25